Llengua Nacional

Núm. 74 – I trimestre del 2011 – any XXI – 5€

La Diputació de Girona ha reformat aquest teatre

La Diputació fomenta les arts escèniques al teu municipi, gestiona les intervencions en el patrimoni monumental, vetlla per la conservació i promoció del patrimoni fotogràfic, ofereix recursos per a la construcció i adequació de biblioteques, i també per a les edicions locals.
La Diputació presta serveis directes als municipis perquè el teu ajuntament pugui oferir-te el que necessites.

www.ddgi.cat

iD info DIPUTACIÓ
Butlletí electrònic de la Diputació de Girona

som al facebook

Diputació de Girona
www.ddgi.cat

221 municipis

Declaració de l'Institut d'Estudis Catalans sobre els Drets del Poble Català

Atesa la seva actualitat i autoritat, reproduïm la part essencial del document emanat del IEC amb data 3-2-2011.

La comunitat de llengua catalana ha participat molt significativament al llarg de la història en el desenvolupament de la civilització europea. Avui, tant per les dimensions com pel dinamisme que té, reclama una consideració igualitària entre les llengües i cultures del món. Les seves característiques s'adiuen amb els principis de la Carta de les Nacions Unides, que garanteix la igualtat de drets i l'autodeterminació dels pobles, i també, en el cas dels territoris que no han assolit la plena sobirania, el reconeixement dels interessos dels seus habitants, el respecte de la seva cultura i el desenvolupament progressiu del seu autogovern, d'acord amb les aspiracions polítiques que tenen. L'article 1 dels Pactes Internacionals de Drets Civils i Polítics i de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) estableix que tots els pobles tenen el dret d'autodeterminació i, en virtut d'aquest dret, poden decidir lliurement el seu estatus polític i aspirar lliurement al seu desenvolupament econòmic, social i cultural.

La comunitat de llengua i cultura catalanes constitueix, amb tota evidència, una nació que mereix un reconeixement igualitari en el marc dels estats en què s'inscriu, i també en el marc de la Unió Europea i de les Nacions Unides. Cadascun dels territoris en què es troba actualment fragmentada aquesta nació té el dret legítim i inalienable de decidir de quin estat vol formar part, tant si és l'Estat en què ara s'inscriu com si aspira a la construcció d'un estat específic diferent.

Per més que el nostre cas no és el d'una minoria nacional, sinó el d'una nació minoritzada, cridem l'atenció de tothom sobre la insuficiència de la protecció de les minories en el sistema polític internacional, que és incapaç d'impedir la greu contradicció que implica el fet que les majories estatals puguin decidir quin és el destí de les minories, i desposseir-les del seu dret a decidir sobre els recursos propis i sobre el futur de les llengües, les cultures i els territoris respectius, anul·lant així la primacia social que tota llengua i cultura mereix tenir en l'hàbitat propi. És massa limitada l'eficàcia de documents com la Convenció marc per a la protecció de les minories nacionals (1995), la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (1992) o la Recomanació 1735 de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa sobre el concepte de nació (2006), la qual afirma que és necessari adoptar una aproximació més tolerant en les relacions entre l'Estat i les minories nacionals, que culmini en l'acceptació genuïna del dret de tots els individus de pertànyer a la nació a la qual senten pertànyer.

Ens trobem davant una conjuntura excepcional, en la qual coincideixen les tendències pròpies del procés de mundialització i les pressions de les majories estatals vers una homogeneïtzació lingüística i cultural completament contrària als principis de diversitat cultural sostenible que reclama l'interès general de les llengües i cultures de tot el món i que propugnen els tractats i declaracions internacionals. La involució política de l'Estat autonòmic espanyol mostra cada vegada tendències més adverses a la igualtat, tant en la consideració política de les nacionalitats i el respecte de la pluralitat lingüística i cultural, com en el sistema de finançament o en les inversions estatals. Nombrosos mitjans de comunicació fomenten la catalanofòbia, i acabem de veure com un Tribunal Constitucional anul·lava preceptes d'un Estatut d'autonomia no solament aprovat pel Parlament de Catalunya i les Corts Generals d'Espanya, sinó que fins i tot ha obtingut el plebiscit favorable del poble català. Aquesta situació posa en perill el nostre futur col·lectiu i l'esforç de cohesió de tota la nostra societat, i molt especialment del sistema educatiu, amb vista a integrar inclusivament en català i castellà milions de persones arribades d'altres terres.

La nostra crida és lluny de qualsevol opció política partidista. Neix de la consciència que constitueix una legítima intervenció responsable en els afers públics, i no pas en defensa de cap particularisme excloent, sinó en afirmació dels principis universals més equitatius, justos i democràtics per a la convivència en la diversitat, com ho va ser la Declaració Universal de Drets Lingüístics (Barcelona, 1996). Volem contribuir a un context internacional favorable per a totes les llengües i cultures del món, sabent que la nostra comunitat és un indicador de la credibilitat de les polítiques de respecte de la diversitat. ◆

EDITORIAL

• Declaració de l'Institut d'Estudis Catalans.... 3

SOCIOLINGÜÍSTICA

• Sobre la imposició de l'espanyol. Andreu Salom i Mir. 5
• Amb les regnes a les mans. Pere Ortís 7
• La incertesa de l'ós rentador. Quim Gibert (psicòleg). 8
• El malson. Marcel Fité. 9

LÈXIC

• Traduir és respectar. David Cuscó Escudero 10
• Els jocs de llengua en la infantesa: les rimes. Jaume Salvanyà 11
• Sobre «la majoria (de)» o «la major part de». Carles Riera i Fonts 13
• Citacions incorrectes d'altres llengües. Josep Ruaix i Vinyet 17
• Permetre-s'ho tot. Albert Jané. 31
• Sobre la «sicalipsi», encara. Roser Latorre 32
• Mots d'Arbúcies, mots del Montseny (II). Jordi Dorca 32

AMICS I MESTRES

• Entrevista a Jaume Cabré, escriptor... Jaume Aulet 38

BIBLIOGRAFIA

• *Diccionari general de l'esport.* David Paloma 43
• *Per un ús ètic del llenguatge.* Víctor Alexandre 44
• *Sortir de l'armari lingüístic.* Quim Gibert 45
• *Final de viatge.* Quim Gibert 46

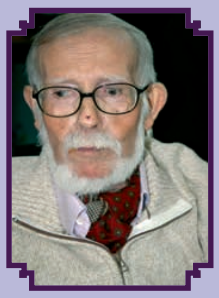

«El problema més greu que reporta a la palestra Francesc Candel no és pas el del gran nombre d'immigrants escampats per tot Catalunya sinó el del gran nombre de catalans que només ho són a mitges: no s'afirmen fort en llur idioma ni en llur personalitat nacional.»

Dins la revista Ressorgiment *(Buenos Aires, febrer de 1965)*

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Associació Llengua Nacional
Registre d'Associacions núm. 12842
Dipòsit legal: B-35574-91
ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL:
C. de Sant Pere més Alt, 25
08003 BARCELONA
A/e: llengua@llenguanacional.cat
http://www.llenguanacional.cat

DIRECTOR: Ramon Sangles i Moles
A/e: rsangles@llenguanacional.cat
Tel.: 669 85 32 37

CONSELL ASSESSOR: Miquel Adrover, Alícia Arnau, Gabriel Bibiloni, Carles Domingo, David Casellas, Mercè Espuny, Francesc Esteve, Joan Ferrer i Costa, Josep Ferrer i Ferrer, Marcel Fité, Eduard Garcia, Pilar Gispert, Rosa V. Gras, Albert Jané, Bernat Joan, Lluís Marquet, Joan-Carles Martí, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Jordi Solé i Camardons

MAQUETACIÓ: Jordi Ardèvol

PORTADA: Quadre pintat per www.artdelaterra.cat

Llengua Nacional és membre de l'APPEC

La redacció no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en els articles publicats.

Sobre la imposició de l'espanyol

Andreu Salom i Mir

És de raó considerar que els països que disposen de mecanismes estatals, amb un govern, organismes i departaments oficials, exerceixin llur sobirania a l'albir que més els convingui. La necessitat justificada de desenvolupar tota una sèrie de polítiques, entre elles les culturals i lingüístiques, prefigura i dóna a conèixer la identitat i el lloc en el món de les nacions en qüestió. La llengua de cada país és, indiscutiblement, un instrument de comunicació i, alhora, de cultura, absolutament útil i necessari; un instrument que representa la personalitat i la singularitat de la nació. En aquest sentit, les llengües, com a òrgan d'expressió identitària (com el paisatge, les tradicions o la gastronomia), són el producte d'una imposició natural originada al llarg del temps.

Les polítiques lingüístiques dels països normalitzats (és a dir, dels que disposen d'un Estat propi) són *per se* impositives. Què vol dir això? Senzillament, que les nacions sobiranes imposen sempre llur llengua, i això ho veuen com una cosa tan normal que no entra en la discussió pública. Els ciutadans ho consideren tan lògic que no ho perceben mai com una imposició sinó com un fet natural. Així, per extensió, les potències colonials no veuen l'obligatorietat de llurs llengües com una acció impositiva envers els territoris ocupats o sota llur administració (són ben conegudes les paraules del rei Borbó, descendent de Felip V, que inicià les mesures polítiques que prohibiren el català durant segles: «Nunca fue la nuestra lengua de imposición, sino de encuentro, a nadie se le obligó nunca a hablar en castellano»). Una llengua, si es parla fora del territori que li és propi, sempre és com a conseqüència d'una conquesta militar i per una imposició de caire colonial. La presència, entre nosaltres, de la llengua espanyola és el fruit d'una llarga imposició que començà l'any 1715 (pèrdua de la guerra dita de Successió i posterior Decret de Nova Planta). La història no menteix, no és un miracle ni un malson, és la realitat, i els fets són el que són, malgrat el que digui el Borbó o el que li facin dir.

Altrament, la potència colonial (Espanya), en el súmmum dels despropòsits, interpreta com una imposició l'obligatorietat de la llengua autòctona (la catalana), com si aquesta, llengua oficial, no tingués cap dret a disposar d'unes lleis que l'emparin. La imposició és un monopoli de l'Estat, però aquest fet és interpretat per la ciutadania com una qüestió tan banal que no és percebut com a tal. La manipulació del llenguatge per part del poder és tan gran que el mot adquireix, en referir-se explícitament a quelcom inherent a un país sense Estat, unes connotacions absolutament negatives. El politòleg Víctor Alexandre ho ha expressat en els termes següents: «Espanya està tan convençuda que els catalans són una colònia que viuria com una humiliació el requisit laboral d'haver de saber català per a treballar en qualsevol lloc dels Països Catalans. Si el colonitzador ha de tenir les mateixes obligacions que els colonitzats, no té cap gràcia tenir colònies, oi?» I, per si no n'hi hagués prou, ja s'han preocupat bé de dur a terme tota una concepció demo-política de l'estratègia colonial, que consisteix, atesa la gran superioritat demogràfica espanyola, a col·locar tants immigrants castellanoparlants com sigui possible en els territoris colonitzats, amb l'objectiu no dissimulat d'afavorir un canvi social i poblacional decisiu (algú ha afirmat, no sense raó, que l'aeroport de Barajas és la gran pastera on desembarquen cada dia milers d'immigrants sud-americans que són subreptíciament imbuïts a instal·lar-se en els territoris catalans).

La gent que va a viure a un altre país (amb Estat propi) assumeix sense piular la imposició que la societat receptora els farà de la seva llengua, i ho entendrà com quelcom absolutament normal, com a necessitat d'integració i de millora personal. Ací la imposició no té cap connotació negativa. ¿Succeeix, però, el mateix, en un país mancat d'aparell estatal? És clar que no! En

aquest cas, qualsevol obligatorietat de la llengua usualment minoritzada és percebuda de seguida, pels elements afins a la nació hegemònica, com una imposició inacceptable. Tot va en funció d'una posició de poder, de la llei del més fort, de la benedicció dels fets consumats. Tot plegat, democràticament rebutjable i èticament menyspreable. Aquesta idea aberrant d'imposició, que s'oposa a la normalització de qualsevol llengua natural d'un país, és **ideològicament** perversa i totalitària (no és, en absolut, cap **idea lògica**). Quan en una societat hi ha dues llengües és perquè n'hi ha una que hi és en virtut d'una imposició forçada, refermada a cop de lleis i decrets, del rentatge de cervell de l'escola jacobina i d'altres mètodes expeditius.

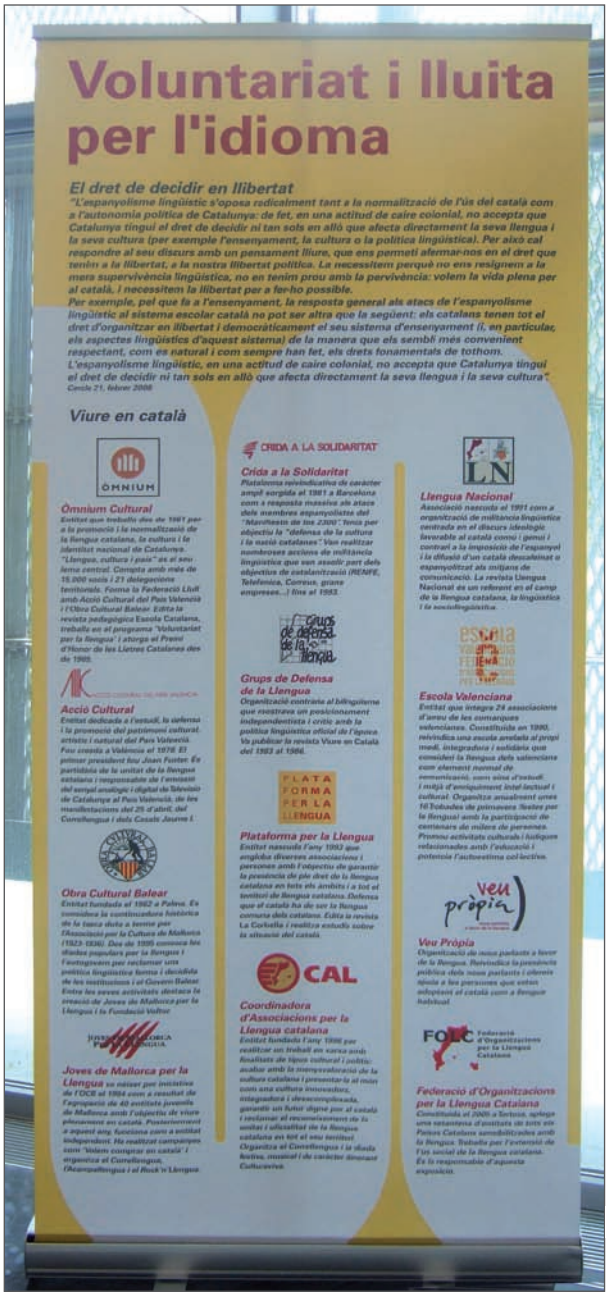

Ens trobem, doncs, amb la paradoxa aparent que la llengua imposada, després d'anys i panys d'imposició *contra natura*, no és percebuda com a tal per una majoria de gent (fins i tot és llengua oficial al nostre país, d'ús majoritari a la capital i zones turístiques, en pràcticament tots els sectors econòmics i administratius i, encara, d'ensenyança obligatòria a l'escola), en bona part perquè ja ha pres carta de naturalesa i perquè, és clar, «siempre fue la lengua compañera del imperio». I, perquè ho tinguem ben present, disposen d'una quantitat important de mecanismes legals (la *Constitución* i un centenar llarg de lleis) que ens ho recorden constantment. En tot, i per a tot, als catalans ens han imposat, i ben imposat, l'espanyol. Saber l'espanyol és absolutament necessari... per imperatiu legal. No ho és, en canvi, saber el català, i les llengües que no s'imposen acaben, per llei natural, substituïdes per les que s'imposen. Aquest és l'autèntic *quid* de la qüestió, el moll de l'os de tota política lingüística, i el veritable motiu pel qual els espanyols i llurs acòlits ideològics autòctons (els botiflers) no volen ni sentir parlar de la imposició del català, fent veure alhora, en un joc de malabarismes semàntics, hàbilment dirigits a la ciutadania confiada i no informada, que tal cosa suposaria un atemptat greu a la llibertat i a la democràcia (i com més embullem la troca, molt millor). En aquest sentit, el bilingüisme no és res més que una etapa transitòria en tot procés de substitució lingüística. Per tot això, cal determinar que la llengua catalana ha entrat en un perillós cul-de-sac sociolingüístic. Per a ser viable, en un futur, la seva pervivència, i la seva posició de llengua de prestigi, hauria de ser una llengua obligatòria en tots els àmbits d'ús possibles, s'hauria d'imposar a tothom qui viu en aquest país i fer-ne un instrument de comunicació útil i necessari, com fan tots els països normals i lliures del món. El nus de la matèria fóra aquest: encara que els catalanoparlants, en un acte de dignitat i de justícia, ho volguessin així, ¿és factible, i possible, fer-ho sense un Estat al darrere? Com ha dit el cantautor Raimon, «qui pregunta ja respon». ◆

Amb les regnes a les mans

Pere Ortís

Naturalment que ara a casa nostra ens trobem en un *melting pot*, «una olla barrejada» (*pot*, en anglès, exactament el pot català que bull al foc per tal d'uniformar el magma) que Déu n'hi do. Ens hi podem perdre molt fàcilment. I portem tota la traça de fer-ho. La promesa més clara és que la varietat d'estrangerismes i de llengües ara parlades aquí acabarà per arraconar la coseta de la llengua catalana per a sufocar-la definitivament. Fem moltes reverències a tots plegats i dimitim de la nostra pròpia llengua així que sentim un accent forà. Fem moltes reverències, reconeixem molts drets dels altres i impartim moltes capades, mentre nosaltres no en rebem cap, ans restem a l'escapça de drets i de respectes.

Tant acolliment i tants braços oberts com vulgueu, però, ei!, alerta per on caminem. De tot plegat, allò que més val a Catalunya som els catalans i els nostres valors, i això hi ha de valer en primer lloc. Cadascú val a casa seva, i si no hi val, no és ningú, és una nul·litat, ha perdut la dignitat. Xovinisme? No, justícia, sentit de la realitat, manifestació d'una veritat com un temple que mantenim a la penombra. Per lògica humana, això ho entén tothom, i tothom està disposat a acceptar-ho, llevat dels més veïns.

Per tant, ens toca bullir dintre el pot, però no d'una manera passiva i a allò que bulli, a allò que en surti, sinó controlant la situació i menant l'operació, tan complexa, tan riscosa, allà on ha d'anar; és imprescindible de cara a una supervivència. A aquest efecte cal tenir les regnes de casa nostra a les mans, naturalment, i la hi hem de tenir; és el camí obvi i l'únic viable, puix que, si no tenim la regna de casa, altres la tenen i menaran l'operació on els convé que vagi, que fa anys i panys que hi batallen i actualment aprofiten aquest mitjà inesperat de la immigració per a confondre'ns i perdre'ns.

El dia 10 de juliol, a Barcelona, marcà una pauta de suport i d'esperança. Fou un moviment popular en el qual molts catalans entraren en la direcció correcta, malgrat el munt de veus de desànim, de seny, de pruïja per ridiculitzar i esterilitzar propòsits. No escolteu ningú, llevat d'aquells que realment siguin amics de la humanitat i dels seus drets, que s'expressin amb ganes d'ajudar, d'orientar i de participar en la lluita al costat nostre. No escolteu els polítics centralistes, jacobins, clamant per una llibertat dels pares a triar la llengua que volen per a llurs fills, quan el seu Franco, ell i els de la seva corda, durant quaranta anys, privaren els pares catalans de la llibertat de triar la llengua que volien per a llurs fills. Aleshores no sols estàvem dintre un *melting pot*, sinó dintre una olla de pressió que constrenyia els nostres drets i la nostra llibertat.

La pena és l'espectacle pobríssim que ens donen els nostres polítics davant l'ideal que els pot unir i orientar. Vocalitzen i escolten les veus de «decadència per a Catalunya», d'«immaduresa», de «desastre econòmic», etc. Doncs, aferrem-nos a la decadència, aferrem-nos a la immaduresa, aferrem-nos al desastre econòmic de Suècia, de Dinamarca, d'Holanda i siguem lliures, deixeu que ens trobem amb el fet de la llibertat a les mans per a confrontar la nova realitat amb les ganes de ser que ens animen. Que de més crespes ens n'hem sortit. Mentre tinguem la regna de casa nostra a les mans i el do de la llibertat, rai! Som dintre el vaixell d'Europa; si ella no ens suporta, si ella no ens atorga el dret de poble seu, on és Europa?, què és Europa? ◆

TRIAS
DES DE 1908

PLAERS
D'AMETLLA

Trias Galetes - Biscuits SA
Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat

Foix de Sarrià
Fundada el 1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

La incertesa de l'ós rentador

Quim Gibert (psicòleg)

L'ós rentador és un animal típicament nord-americà, que campa al seu aire pels marges dels rius i pels boscos de bona part del Quebec. També és fàcil de veure'l en parcs i àrees residencials. Rep el nom de *rentador* perquè abans de cruspir-se els aliments els mulla dins l'aigua. El juliol passat una femella prenyada de tres ossets rentadors va parir dins la xemeneia d'una llar de foc, en desús temporal, d'una torreta d'Île Bizard (Mont-real). Els propietaris, que viuen a les ribes de Rivière-des-Prairies (riu dels Prats), van sentir els xiscles dels nounats i de seguida van tapar la llar amb una reixa.

A diferència de la resta del Quebec, que és bàsicament francòfon, a Montreal una part important dels ciutadans són anglòfons. És el cas de la família que va descobrir els cadells de l'óssa rentadora. Entenen bé el francès però el parlen amb certa dificultat. Per això la mestressa va demanar de ser atesa en anglès quan va avisar per telèfon la protectora d'animals. La petició lingüística va ser en va, atès que la conversa es va desenvolupar en francès. Dels anglòfons quebequesos que vaig conèixer, no van ser els únics que provaren de fer parlar els francòfons en anglès. No obstant això, aquesta família confessa que els fa vergonya no expressar-se millor en francès, ja que des que tenien quatre anys resideixen a Mont-real. També va enraonar en francès el professional de la protectora que poc després es va desplaçar fins a la casa per observar de prop el que passava. Tant la telefonista com aquest tècnic van transmetre un missatge ferm de coherència lingüística: sempre es van mantenir en francès.

No oblidem que el Quebec és una «província canadenca» amb el francès com a única llengua oficial (l'altra «província» on la llengua francesa gaudeix de reconeixement institucional és la veïna Nova Brunswick, però hi és cooficial juntament amb l'anglès). I que, a més, les llengües d'estat del Canadà són el francès i l'anglès. Amb l'aprovació l'any 1977 de la Carta de la Llengua Francesa, els quebequesos van refermar la seva voluntat de fer del francès la llengua habitual de la vida pública; sobretot per a contrarestar la força d'atracció de l'anglès i facilitar la integració lingüística dels immigrants. En aquesta línia, el document *Vivre en français au Québec*, editat pel *Secrétariat à la politique linguistique*, assenyala: «La situation de la langue française en Amérique du Nord reste donc précaire et doit faire l'objet d'une vigilance constante.» Això explica la creació de neologismes, també dits «quebecismes», per a aturar l'adopció de mots anglesos. És el cas de *courriel* per *e-mail*, *fin de la semaine* per *week-end*, *stationnement* per *parking*, *arrêt* per *stop* (en els senyals de trànsit), etc.

El treballador de la protectora va decidir instal·lar a l'interior de la llar de foc un aparell que produeix un xiulet lineal molt fi, que esdevé insuportable amb el pas de les hores i que obliga els «okupes» a abandonar el lloc. Hi ha identitats lingüístiques que, amb la complicitat dels aparells (estatal, mediàtic i comercial…), emeten un brogit tan ensordidor que també aconsegueixen de foragitar altres llengües, incloent-hi les autòctones. Aquesta mena de sonar lingüístic no sempre funciona, tal com ho demostra el cas quebequès respecte a l'anglès. I és que quan una llengua amb risc de ser desplaçada disposa d'un suport institucional seriós i decidit, que promou la consciència lingüística i una autoestima grupal positiva, és possible de neutralitzar fins i tot la llengua més poderosa del món.

L'endemà al matí, mentre esmorzava en el jardí de la casa, em va caure al cap quelcom rogenc que tacava. Enfilada en un cirerer hi ha havia la femella, que havia deixat per uns instants la mainada, endrapant cireres a cremadent. ◆

El malson

Marcel Fité

L'altre dia vaig tenir un malson. Vaig somiar que m'havien nomenat director general de Política Lingüística. Al primer moment tot havia anat força bé. Havia arribat al despatx i havia trobat un feix de papers sobre la taula. No eren deutes del govern anterior. Vull dir: no eren deutes econòmics. Eren temes que s'arrossegaven i passaven de taula en taula i de càrrec en càrrec des de feia una pila d'anys. Vaig decidir donar-hi un cop d'ull.

En un dossier ple de pols i cuques mortes s'estudiava el compliment de la Llei de política lingüística, aprovada l'any 1998, i, d'una manera especial, tot allò que fa referència a l'article 32.3, segons el qual la retolació fixa de tots els establiments ha de ser en català, i a l'article 32.1, que explicita que «les empreses i els establiments que desenvolupen llur activitat a Catalunya han d'estar en condicions de poder atendre els consumidors quan s'expressin en qualsevol de les llengües oficials».

En un altre dossier de fulls descolorits pel temps es feia referència als objectius d'ordre lingüístic amb què van néixer els canals públics de ràdio i televisió a Catalunya, tant pel que fa a la llengua d'ús i pensament, la llengua del país, com a la qualitat del model emprat.

En un altre, bastant menjat per les arnes, es parlava de la necessitat de garantir que totes les carreres universitàries, màsters i doctorats es poguessin fer íntegrament en català.

En un altre, ple de guixades i de taques, hi havia un informe sobre el compliment dels mínims lingüístics que proclama la Llei d'educació, tant a secundària com a primària, i un breu sainet signat per una tal Carme Laura Gil en què es filosofava sobre la convalidació de titulacions de català als alumnes d'ESO.

En un altre, completament esquinçat, es recollien un seguit de propostes per a impulsar la modernització i adequació metodològiques en l'ensenyament de la llengua catalana, d'acord amb els «temps actuals». Nota: el projecte era del segle passat.

En el següent, força rebregat i descolorit, es reflexionava sobre la conveniència de treballar en la línia d'inserir l'ús de la llengua en els processos d'acolliment (informació inicial, sòcio-sanitària, educativa, homologació de titulacions, etc.) i en els espais d'interacció i convivència socials.

En el pròxim, ennegrit i un xic llardós, es valorava la conveniència de re-generar un procés d'implicació i participació ciutadanes en el projecte d'extensió i millora de l'ús del català, mitjançant un procés coordinat de municipalització de l'ensenyament i potenciació de l'ús del català.

En un altre dels que quedaven, retallat i gairebé fet miques, amb una mica de verdet i tot, s'establia la necessitat d'unificar i racionalitzar els criteris de convalidació de les titulacions de llengua, tant entre Catalunya, les Illes i el País Valencià, com pel que fa a l'interior del mateix Principat.

Finalment, encara n'hi havia un, en forma de pergamí desgastat i una mica ronyós, que reclamava la creació d'una oficina de garanties lingüístiques que defensés el ciutadà de les múltiples agressions a què es veu sotmès i que denunciés les empreses i institucions que d'una manera reiterada i sistemàtica violaven les normes de convivència lingüística del país.

En arribar a aquest dossier, vaig somiar que em venia una soneta dolça i irresistible i em vaig quedar adormit amb el cap inclinat sobre el pit. I aleshores va començar el malson de debò. Una gran multitud de ciutadans s'havien reunit sota el balcó del meu despatx i demanaven a crits alguna cosa, segurament la meva destitució. Jo vaig trucar al conseller, però allà ningú no contestava. Tampoc no hi havia cap secretària ni administratiu ni subaltern en tot l'edifici. Els revoltats, armats amb torxes i bastons, s'havien començat a enfilar per les escales i per unes cordes amb ganxos que havien llançat a les baranes dels balcons. Allò era un assalt amb totes les de la llei. Quan més perdut em veia, va aparèixer una parella de mossos d'esquadra. «Anem! El volen penjar al mig de la plaça de Catalunya!», em va dir un dels mossos amb els ulls esbatanats, reflectint la tensa gravetat del moment. «Això no pot ser! –vaig protestar–. Mai fins ara no han penjat cap director general de Política Lingüística al mig de la plaça de Catalunya!» «I, a més a més –vaig afegir–, la pena de mort és prohibida, al nostre país!» Va ser en aquell moment que es va obrir la porta del despatx i la turba armada amb torxes i bastons hi va acudir com una serp de mil caps. I, com un sol home, tothom m'assenyalava a mi. «Exigim responsabilitats!», va exclamar el qui semblava ser el capitost del grup. «Responsabilitats?», vaig preguntar temorós i força agitat. «Sí, responsabilitats: resultats!», va reblar el líder dels revoltats, brandant el seu bastó cap a mi. «Però si mai no se n'han demanades, de responsabilitats!», anava a replicar –i potser vaig replicar i tot, encara que no n'estic gaire segur, perquè en aquell moment em vaig despertar, naturalment molt sobresaltat.

De mica en mica em vaig anar refent d'aquell malson tan absurd i antipàtic. Em vaig llevar i, després de dutxar-me, em vaig preparar un suc de taronja i vaig sortir a comprar el diari. De tornada cap a casa, per tal de treure'm de sobre el mal gust d'aquell somni tan angoixant, vaig entrar al cafè de la cantonada.

— Poseu-me un entrepà de truita i un cafè, si us plau.

— «¿Cómo dice? Si me habla en catalán no le entiendo.» ◆

Traduir és respectar

David Cuscó Escudero

Hem sentit diverses vegades –ben sovint en boca de suposats intel·lectuals– que en el món tot seria molt millor si es parlés un sol idioma, que la multiplicitat de llengües és un problema que tan sols genera confusió i incomprensió i que l'ideal seria tornar a la situació que, segons el Gènesi, hi havia abans de la construcció de la Torre de Babel. Curiosament, els qui propugnen aquest retorn a aquest suposat Edèn lingüístic quasi sempre són els mateixos que no amaguen el seu menyspreu per allò que anomenen «llengües regionals» o «patuesos» ni la seva admiració per les llengües que anomenen «de cultura», deixant clar que les altres deuen ser d'incultura. Tanmateix, estic convençut que la tan desitjada reducció *ad unum* que alguns reclamen seria enormement empobridora i fins i tot totalitària, sobretot, com veurem, perquè eliminaria la possibilitat de traduir, que és, justament, allò que ens acosta als altres.

Imaginem-nos, doncs, que tots parléssim la mateixa llengua. Tothom ordenaria el món i l'interpretaria mitjançant les mateixes paraules; per tant, d'una manera, en el fons, molt semblant. Faríem servir les mateixes metàfores per a explicar-nos l'existència. La multiplicitat de punts de vista es perdria a favor d'una uniformització que ens faria molt més pobres i ignorants del que la majoria ja som. Si es pogués triar, seria molt més interessant conèixer totes les llengües del món que no pas conèixer-ne tots una de sola. Això sí, tant una cosa com l'altra eliminarien de soca-rel, encara que per motius diversos, la necessitat de traduir, i és precisament això el que ens faria més pobres. En el primer cas, traduir seria un joc sense sentit, i en el segon, una possibilitat inexistent. Però la realitat és que el planeta és multilingüe i que, per tant, no hi pot haver cap activitat més necessària que la de traduir (*traduir* en el sentit genèric i ampli de provar d'entendre tot el que ens envolta i a nosaltres mateixos, però també en el sentit més popular de vessar els continguts d'una llengua a una altra). La distància aparentment insalvable –en la pràctica, no tant– entre parlants de diversos idiomes és l'excusa perfecta per a acostar-se a realitats semblants però diferents alhora i, per tant, enriquidores.

Traduir, del llatí *traducere* 'fer passar, transportar d'un lloc a un altre', té un significat no pas gaire allunyat de *trair* ('lliurar'), com il·lustra la dita italiana tradicional «Traduttore, traditore» i és una tasca qüestionada des de sempre. És possible, traduir? ¿Es poden traslladar a un altre idioma totes les connotacions històriques, socials i de registre que conté una paraula? I què és una bona traducció? ¿La que és capaç de reproduir tan fidelment com sigui capaç el text originari (traducció literal), o la que sap transportar el sentit d'una llengua a l'altra sense trair en excés l'obra primigènia? La gran paradoxa a la qual tot traductor s'ha d'enfrontar la va exposar senzillament el filòsof Franz Rosenzweig de la manera següent: «Traduir és servir dos mestres: l'estranger dins la seva obra i el lector dins el seu desig d'apropiació.» És ben cert que l'intent de transportar significats d'una llengua a una altra és un exercici farcit de dilemes sovint insolubles, però la figura del traductor és indispensable i les seves traïcions, també. Segurament l'única manera de criticar una traducció és proposar-ne una de millor o de diferent, sobretot tenint en compte que la traducció definitiva no existeix i que un text no es veu mai traduït del tot. Hi ha traduccions excel·lents, traduccions bones, traduccions mediocres i traduccions pèssimes, és clar. Hi ha traduccions fetes a corre-cuita i traduccions que són el fruit d'anys d'esforç. Seria convenient, però, relativitzar la por de la mala traducció, basada en el fet innegable de la impossibilitat de traduir del tot els textos –sobretot els de poesia (exemple més elevat d'unió entre sentit i sonoritat) i de filosofia– i fixar-nos més en la immensa sort de poder disposar de veus diferents de les nostres. Per tant, encara que sovint no es tingui en compte, és molt més el que es guanya per mitjà d'una traducció que el que es perd. El vessament de significats d'una llengua a una altra enriqueix fins a límits insospitats aquestes llengües i llurs cultures, les quals, altrament, caurien fàcilment en el perill mortal del provincianisme més estèril. Traduir és obrir les finestres de bat a bat i ventilar casa nostra. I casa nostra és la nostra llengua.

Però traduir és, sobretot, respectar. Quan traduïm, fem diverses coses alhora. Per començar, reconeixem l'existència de l'altre i l'escoltem. Reflexionem sobre el que diu i provem de fer-ho passar a través nostre, utilitzant allò més íntim que tenim, que és la nostra llengua. Per tant, traduir és una mostra de respecte a la llengua de l'emissor i, evidentment, a la del receptor i a les col·lectivitats que comparteixen sengles idiomes. La traducció és l'eina d'apropament al proïsme més important que existeix. Quan traduïm, comparem, i és a través de la comparació que podem entendre més bé la realitat de l'emissor i, naturalment, la nostra.

Pensadors com Steiner, Ricoeur, Rosenzweig i Benjamin han fet reflexions sobre la traducció que formen la base de qualsevol consideració que es vulgui fer sobre aquest tema. Des de la crítica literària o des de l'ètica, la majoria d'aquests estudiosos arriben a la mateixa conclusió: malgrat la impossibilitat de transportar el significat i la forma d'un text a una altra llengua, cal provar-ho un cop i un altre. I per què? Per què cal insistir tan tossudament en quelcom que sabem positivament que és impossible? Doncs, bàsicament, perquè, com dèiem, traduir implica escoltar, i escoltar és respectar. I qualsevol pretensió de bastir enteses amb els qui tenim al voltant passa pel respecte. Traduir és provar d'aillar-se del soroll que ens envolta i centrar-se en allò que

algú altre, des d'una manera concreta de veure el món –personal i col·lectiva, puix que aquestes són les dimensions de qualsevol expressió lingüística– ens ofereix. Ens permet d'acostar-nos a realitats o a concepcions de la realitat que poden ser iguals o diferents de les nostres, però que, si no ens esforcem a conèixer-les, no sabrem mai quin abast poden arribar a tenir en les nostres vides. Traduir parteix de la curiositat. I la curiositat és la font del progrés, i em refereixo, de nou, al progrés personal i col·lectiu. Però escoltar i després interpretar també és una responsabilitat. Traduir no és cap joc. Implica un compromís amb els altres i amb nosaltres mateixos. Traduir implica provar d'oblidar-se d'un mateix i abocar-se en el sentit de l'altre. De fet, implica provar de ser l'altre per entendre'l més bé. Traduir és interpretar l'altre *fent-nos altre* amb l'única eina que ens permet una cosa així: el llenguatge.

Com que no podem saber totes les llengües del món i com que el pitjor que ens podria passar és que tots en parléssim només una, hem de traduir. Traduir és escoltar i, per tant, respectar. Traduïm molt, doncs. Responsablement. I fruïm de la diversitat lingüística que ens obre la porta a escoltar tanta gent i tantes llengües com hi hagi. ◆

Els jocs de llengua en la infantesa: les rimes

Jaume Salvanyà

En l'article que va escriure Roser Latorre en el número 73 de Llengua Nacional, «Què se n'ha fet del vocabulari infantil?», l'autora evocava jocs i tonades de la seva infantesa, i deia no solament que «gairebé han desaparegut, sinó que també s'esborren del llenguatge quotidià diversos mots infantívols que els adults feien servir en adreçar-se als menuts». No dic que no li falti raó, perquè és ben cert que hi ha costums que canvien: per exemple, els angelets, que fa anys no donaven l'abast quan als nens els queien les dents, es van quedant a l'atur perquè el ratolinet Pérez, emparat pel cinema i la laïcització de la societat, els ha pres la feina. Tots tenim al cap més exemples, però crec que de tant en tant hem d'obrir la porta a l'autoestima, perquè, si no, quedarà del tot ofegada per les lamentacions.

Quan era petit, l'àvia em feia un joc que no he sentit explicar a ningú més: en deia el «marxa en Pere». S'enganxava un bocinet de paper al dit del mig de cada mà, per la part del damunt; tancava les mans i recolzava els dos dits en el cantell d'una taula, de manera que els paperets quedessin de cap per amunt. Aleshores alçava la mà i tornava a abaixar-la mentre deia: «Maaarxa en Pere»; després feia el mateix amb l'altra mentre deia: «Maaarxa en Pau.» Quan els dits tornaven a taula, el paperet havia desaparegut misteriosament. I de seguida hi tornava: alçava i abaixava un altre cop la primera mà mentre deia: «Tooorna en Pere», i ho repetia amb l'altra: «Tooorna en Pau.» I els dos trossets de paper apareixien altra vegada. El truc era tan senzill com un canvi de dits: amb el «marxa en Pere» i «marxa en Pau» amagava els dits del mig i els canviava pels índexs, i amb el «torna en Pere» i «torna en Pau», sortien altra vegada els del mig. I com més ho feia, més màgic ho trobava.

Els jocs són una part essencial de la infantesa que incideix plenament en l'aprenentatge. De petits ens ensenyen a jugar amb la llengua de moltes maneres: amb endevinalles, cançons, embarbussaments, rodolins, etc. I molts d'aquests jocs passen de pares a fills, perquè normalment en queda un bon record, com el «Marxa en Pere» que descrivia suara. En aquest article rememoro alguns d'aquests jocs de llengua, concretament expressions que es basen en la rima, i els classifico mínimament. Òbviament, poden tenir moltes variants. Alguns són antics i coneguts per tothom; d'altres són més recents o entren en la categoria d'allò que es diu a cada casa, però en qualsevol cas ens permeten d'adonar-nos de les possibilitats creatives de la llengua. Observeu-hi, a tall d'anècdota, la notable presència de l'escatologia.

Consells i remeis de tota mena:

- Si tens gana, menja't una cama! I si no en tens prou, menja't un bou!
- Si tens set, «pixa» [segurament, deformació de *puja*] a la taula i beu a galet!
- Si mai trobes una aranya, fot-li castanya!; i si trobes un borinot, fot-li un castanyot!
- Si tens picor, grata, bacó!
- Si tens mal de ventre, toca-te'l sempre.
- Si tens fred, posa el cul a la paret.
- Si tens calor, posa el cul a la frescor.

Expressions de contrarietat:

- La mare d'en Tano quan era gitano!
- Merda de gos, que a les set ja s'ha fos!

Les típiques respostes burlesques a preguntes o expressions habituals (les dues últimes, per interferència del castellà):

- Què passa? –Un burro per la plaça!
- Què ha passat? –Un burro pel terrat! (o pel mercat!)
- Què dius? –Miranius!
- Què? –Cafè! (o Merda amb cafè!)
- Què busques? –Un cagarro amb dues fustes!
- Què hem de fer? –Vendre la casa i anar a lloguer!
- Ecs, un pèl! –Senyor Miquel!
- Ai! –Cebes amb «tai»! [per *tall*]
- De vegades... –De vegades els ocells fan cagarades!
- Que hi ha xocolata? –Sí, de la que caga la gata!
- De què vas? –De Barrabàs! (o de Bitter Kas!)
- Què mires? –Els pets que et tires!

Les que es relacionen amb la victòria o la derrota, o bé amb l'ordre en què es queda en una competició:

- He guanyat, una copa de conyac!
- Has perdut, una copa de vermut!
- Primer, pistoler!; segon, rei del món!; tercer, caganer!; quart, rei del mar!

Les que juguen amb l'anglès:

- Very good, patates amb suc!
- Very well, patates amb mel! (o Very well, Manel!)
- English pitinglish, amb punyetes no em vinguis!

Els jocs d'engany, amb preguntes trampa que serveixen per a ridiculitzar l'interlocutor a partir de la resposta que dóna. En aquest apartat hi entren els jocs amb noms i cognoms de persona, amb els quals es pot improvisar tant com es vulgui:

- Per on passa el tren? –Per la via. – Calla, burro, que ja ho sabia!
- Quant fan set i set? –Catorze! – Agafa un cagarro i esmorza!
- Has vist la Maria? –Quina Maria? – La que pixa de nit i de dia!
- Records d'en Serra. – D'en Serra? – Sí, el que arrossega els collons per terra!

Les expressions formades per dues (o tres) paraules l'última de les quals fa de vocatiu i rima amb el mot principal, que és el que porta la càrrega semàntica. Són expressions que recorden molt la clàssica *Mentida podrida!* i formen un grup molt obert:

- Hola, coca-cola!
- Adéu, Andreu!
- Afluixa, maduixa!
- Tranquil, pernil!
- És broma, poma!
- Calla, ferralla!
- Què passa, mostassa?
- És conya, cigonya!
- Quina gràcia, farmàcia!

Dues expressions molt recents que es poden sentir entre la canalla són:

- Madrid, podrit, es caga a sota el llit, a les onze de la nit; es renta amb sabó i encara fa pudor!
- Mac, mec, mic, toca't el melic! (popularitzada pel Club Super3 a partir d'en Mic, un dels seus personatges).

Com es pot veure, hi ha una gran quantitat d'expressions ben genuïnes. I encara en podríem trobar moltes més (*Elis, elis, putxinel·lis!; Jaumet –o Pauet, Miquelet, Pepet...– del cul estret; En Tal no té tita, i si en té la té petita!...*). És cert que algunes sovint es diuen en castellà (*–¿Qué pasa? –Un burro por tu casa!*) i que n'hi ha d'altres de castellanes que no tenen versió catalana o, si en tenen, pràcticament no s'utilitza (*¿Ah que no me pillas, cara de papillas?*; *Pito, pito, colorito...*). Però també és cert que tenim capacitat d'invenció, de creació i d'innovació. Fa temps vaig sentir una expressió fantàstica per a quan un nen es fa mal (allò que en castellà en diuen *Cura sana, cura sana, si no se cura hoy se curará mañana*), i és: *Cua de gos, cua de gat, aquest mal ja s'ha curat*. Fins i tot, doncs, aquelles que sembla que no tinguin equivalent, amb una mica d'imaginació es poden acabar aconseguint.

Tot depèn de nosaltres. Ens podem lamentar observant, malenconiosos i nostàlgics, com a cada bugada perdem un llençol, que no dic que no sigui cert, o bé reviure allò que ens van transmetre de petits fent-ho arribar als qui vénen darrere nostre. De tant en tant va bé mirar-se la llengua amb optimisme i somriure una mica amb la riquesa que té i amb tot el suc que en podem arribar a treure.

***

Trobareu més informació sobre jocs lingüístics en el llibre *Llenguatge i cultura: Per a una ecologia lingüística*, de Ricard Morant i Miquel Peñarroya, Universitat de València, 1995. ◆

Sobre «la majoria (de)» o «la major part de»

Carles Riera i Fonts

Tal com ja apuntàrem en el nostre *Manual de redacció científica* (p. 305), s'incorre actualment en l'ús de l'expressió *la majoria (de)* en comptes de l'expressió *la major part de* (o altres expressions). Es tracta d'un cas d'impropietat. Veurem primer què diuen els diccionaris i després analitzarem exemples concrets.

1. Diccionaris

Pompeu Fabra, en el seu *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), defineix el mot *majoria* de la següent manera: «Els més; el més gran de dos o més nombres que es consideren formant part d'un tot.» I aporta el següent exemple: *La majoria dels concurrents eren casats.*

Notem, doncs, que, per a Fabra, *majoria* equival a «els més». Naturalment, a més de la referència a persones hi ha el sentit especial de «majoria dels vots emesos en una votació».

Dins el mot femení *part*, trobem en el diccionari Fabra l'exemple *La major part d'ells,* amb l'explicació 'la majoria d'ells'.

Per la seva banda, el *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC) defineix el substantiu *majoria* dient: «Part més nombrosa d'un conjunt de coses o, especialment, de persones.» I dóna els següents exemples: *La majoria és autòctona. La majoria d'ells han aprovat.*

Notem, per consegüent, que *majoria* (i, doncs, l'expressió *la majoria de*) fa referència sobretot a un conjunt de persones, encara que també pot fer referència a un conjunt de coses.

Segons el GDLC, l'adjectiu *major* equival a 'més gran', i dóna el següent exemple: *La major part dels habitants.*

El *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC2) segueix Fabra en la definició de *majoria;* vegem tot seguit l'entrada d'aquest mot:

1 f. Els més, el més gran de dos o més nombres que es consideren formant part d'un tot. La majoria dels concurrents eren casats. Els delegats van aprovar la majoria de les propostes.

2 *1* f. Major part dels vots emesos en una votació. El nou partit ha tingut majoria.

2 *2* *majoria absoluta* Majoria que excedeix, segons els casos, la meitat dels membres d'un òrgan o la meitat del nombre de vots emesos.

2 *3* *majoria relativa* Majoria que excedeix el nombre de vots obtinguts en una mateixa votació per cada una de les altres candidatures o propostes.

2 *4* f. Excés dels vots favorables sobre els contraris. Ha guanyat per tres vots de majoria.

2 *5* f. Fracció d'una assemblea la política de la qual reuneix habitualment el major nombre de vots.

3 *1* f. Càrrec de major.

3 *2* f. Oficina del major.

4 f. *majoria d'edat* Condició de major d'edat.

Diguem, ja d'entrada, que el DIEC2 fa un ús molt abundant de *la majoria (de),* referit a 'coses', mentre que en altres diccionaris, com ara el *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC), aquest ús de *majoria* referit a 'coses' no és ni de bon tros tan abundant. En forma d'apèndix, al capdavall d'aquest article hi ha una llista de mots o termes referits a 'coses' en la definició dels quals el DIEC2 fa servir l'expressió *la majoria (de)* mentre que el GDLC, en la definició dels mateixos mots o termes, no empra tal expressió. Ara, com a botó de mostra, vegem les següents entrades d'un parell de mots, definits tant en l'un com en l'altre diccionari, bo i fent notar que el DIEC2 diu *la majoria* on el GDLC diu *la major part.*

surar *1 v. intr. Un cos, sostenir-se a la superfície d'un líquid per l'impuls de baix a dalt que el líquid exerceix sobre el dit cos.* Si els tireu a l'aigua, alguns suren, però la majoria se'n van a fons (DIEC2).

surar *1 v. intr. Sostenir-se un cos a la superfície d'un líquid; flotar.* Si els tireu a l'aigua, alguns suren, però la major part se'n van a fons (GDLC).

diplòpodes *1 m. pl. Ordre de miriàpodes que tenen dos parells d'apèndixs locomotors a la majoria dels segments del tronc* (DIEC2).

diplòpodes *m. ZOOL.* 1 *pl. Subclasse de miriàpodes amb la major part dels segments dobles* (GDLC).

En altres entrades del diccionari, el GDLC evita fer servir *la majoria (de);* no així el DIEC2. Vegem també un parell d'exemples de mostra:

(s.v. ***regla***) ***per regla general*** *En la majoria dels casos* (DIEC2).

(s.v. ***regla***) ***per regla general***: *Gairebé sempre, segons sol ésser o esdevenir-se* (GDLC).

cobla*: Conjunt d'instruments forts, la majoria de vent, per a tocar a l'exterior, especialment el que toca sardanes.* La cobla La Principal de la Bisbal (DIEC2).

cobla: *Conjunt instrumental popular català en el qual predominen els instruments de vent, que executen la música de diferents danses populars, en especial de la sardana*» (GDLC).

Afegim-hi encara, parlant de diccionaris, que en el *Diccionari llatí-català,* s.v. ***plerusque -aque -umque***, el dit adjectiu (usat generalment en plural) és definit com «la major part de,

La major part d'aquests arbres són de fullatge sempre verd.

la majoria de», amb els exemples següents: *oratores plerique* = *la majoria dels oradors; pleraque nobilitas inuidia aestuabat* SALL. = *la major part de la noblesa bullia d'odi; naves, piscatoriae pleraeque, conspectae,* LIV. = *es van veure naus, de pesca la majoria,* però que també podríem traduir, potser més exactament, *es van veure naus, de pescadors la majoria* (si bé, en aquest cas, *la majoria* continua fent referència a *naus*). Com a nom substantiu neutre, aquest diccionari tradueix ***pleraque*** per *la major part.* I, encara, l'exemple *plerumque noctis* = *la major part de la nit*, que de cap manera no podríem canviar per «la majoria de la nit», tal com expliquem a continuació.

2. Casos d'ús impropi de *la majoria* (*de*)

Tal com hem vist analitzant els diccionaris, el substantiu *majoria* significa «la part més nombrosa d'un conjunt de coses o, especialment, de persones». A parer nostre, l'ús de l'expressió *la majoria de* en els exemples següents és impropi, com anirem explicant en cada cas (els tres primers exemples són del nostre *Manual de redacció científica,* p. 305):

La majoria de la investigació sobre aquesta malaltia s'ha orientat cap a l'avaluació dels antiinflamatoris no esteroïdals → La major part de la investigació sobre aquesta malaltia...

EXPL.: Com que *investigació* no és ni un conjunt de persones ni un conjunt de coses, el substantiu *majoria* no hi escau. Sí que podem dir, en canvi, *la majoria dels investigadors* o *la majoria de les investigacions.*

Si la mesalazina s'administra per via oral com a principi actiu, la majoria és absorbida en el jejú i no arriba al còlon → ... com a principi actiu, la major part (del fàrmac) és absorbida en el jejú ...

EXPL.: La mesalazina, un fàrmac antiinflamatori intestinal, no és ni un conjunt de coses ni un conjunt de persones.

En la majoria del cos, l'estrat corni és travessat per fol·licles pilosebacis → En la major part del cos, l'estrat ...

EXPL.: Referint-se al mot *cos,* no hi escau tampoc l'expressió *la majoria del*, sinó *la major part del.*

copaier *m. Arbre del gènere* Copaifera*, de la família de les cesalpiniàcies, de distribució tropical, del qual s'obté la majoria de la copaiba i diverses menes de copals* (DIEC2).

EXPL.: Creiem que hauria de dir *«la major part de la copaiba»*, ja que es tracta d'un bàlsam i, doncs, d'un element que no forma part de 'un conjunt de'.

La majoria de la cultura popular viu sense subvencions → La major part de la cultura popular viu sense subvencions.

EXPL.: La *cultura popular* no és cap element de cap 'conjunt de'.

La majoria del socialisme català no volia dificultar l'imminent accés de Felipe González a la presidència espanyola → La major part del socialisme català...

EXPL.: Sí que estaria bé dir: *La majoria dels socialistes catalans...*

La majoria de l'activitat de la molècula està en l'ió de càrrega negativa → La major part de l'activitat de la molècula ...

EXPL.: Cf. DIEC, s.v. **tensioactiu -iva, tensioactiu aniònic** Tensioactiu dissociat en solució aquosa, que té la major part de l'activitat superficial de la molècula en l'anió; **tensioactiu catiònic** Tensioactiu dissociat en solució aquosa, que té la major part de l'activitat superficial de la molècula en el catió.

Les gotes petites de triacilglicerol s'uneixen per a formar un glòbul gran que pot ocupar la majoria del volum cel·lular → ... que pot ocupar la major part del volum cel·lular.

EXPL.: El volum no és cap element de cap 'conjunt de'.

La majoria del DNA d'una cèl·lula es troba en la forma B → La major part del DNA d'una cèl·lula es troba en la forma B.

EXPL.: El DNA no és cap element de cap 'conjunt de'.

Malgrat que la majoria de l'oxidació dels àcids grassos s'esdevé al mitocondri, algunes oxidacions d'aquests àcids es poden produir en els orgànuls cel·lulars anomenats peroxisomes → Malgrat que la major part de l'oxidació dels àcids grassos ...

EXPL.: L'oxidació no és cap element de cap 'conjunt de'.

Traduint la forma castellana «en su mayoría», o en su «mayor parte», en català optem per altres formes, com ara *principalment, majorment*, etc. Exemple:

Aquesta espècie és dividida en una quinzena de subespècies, en la seva majoria endemismes hispano-francesos → ... de subespècies, principalment endemismes hispano-francesos.

3. Davant l'element neutre *del que*

Convé d'observar, a més a més, que les expressions *la majoria (de)* i *la major part de* han d'anar seguides d'un substantiu i no pas de l'element neutre *'del que* + verb'. Vegem-ho.

En els eucariotes existeixen diferents molècules d'RNA polimerasa que sintetitzen diferents tipus d'RNA, però la majoria del

que coneixem sobre l'RNA polimerasa prové dels estudis relalitzats en bacteris, en els quals tota la síntesi d'RNA està mediatitzada per un únic tipus d'enzim → ... però la major part de fets que coneixem sobre l'RNA ...

EXPL.: Aquest error es deu segurament a una traducció massa literal de l'expressió anglesa *most of what*. Cf. l'exemple en anglès: *In eucaryotes, different RNA polymerase molecules synthesize different types of RNA, but most of what we know about RNA polymerase comes from studies on bacteria ...*

La majoria del que coneixem respecte a la replicació del DNA procedeix d'estudis sobre sistemes multienzimàtics purificats a partir de bacteris i bacteriòfags → La majoria d'aspectes [o *La majoria de detalls*] *que coneixem respecte ...;* o bé: *La major part de detalls que coneixem respecte a la replicació ...*

EXPL.: Cf. anglès: *Most of what we know about DNA replication comes from ...*

Vegem ara un cas una mica diferent:

Molècules d'RNA polimerasa lliures xoquen aleatòriament amb el cromosoma, unint-se sols dèbilment a la majoria del DNA → ... unint-se sols dèbilment a la part més nombrosa del DNA (o bé: *a la part més important del DNA*).

EXPL.: Cf. angl.: *Free RNA polymerase molecules collide randomly with the chromosome, sticking only weakly to most DNA*.

Cal dir que l'anglès usa molt l'expressió *most of,* que solem traduir per *la major part de*, com en el primer exemple dels dos següents, però que també algun cop hem trobat *the major* traduït per *la majoria de,* com en el segon exemple:

Their quantity of DNA is very small, for example, and most of the molecules from which they are constructed are synthesized elsewhere in the eucaryotic cell and imported into the organelle = Per exemple, la seva quantitat de DNA és molt reduïda, de manera que la major part de les molècules a partir de les quals estan constituïts són sintetitzades en algun altre lloc de la cèl·lula eucariota i importades a l'orgànul.

The major existing eucaryotes have in common both mitochondria and a whole constellation of others features that distinguish them from procaryotes = La majoria dels eucariotes actuals tenen en comú els mitocondris i tota una constel·lació de trets que els distingeixen dels procariotes.

APÈNDIX

Com ja apuntàvem més amunt, sorprèn que en el cos del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2) hi trobem, en moltes definicions de termes (especialment neologismes), el mot *majoria* o l'expressió *la majoria (de)* referits a coses (un nombre de vegades molt superior, per exemple, al que trobem en el diccionari de l'Enciclopèdia), com es constata fent una cerca informàtica en ambdós diccionaris en línia. No són pas tantes les entrades d'ambdós diccionaris en la definició de les quals tant el DIEC com el GDLC usen *la majoria (de)* referit a 'coses' (i encara algunes d'aquestes el GDLC les copia del DIEC1 o les adapta a partir d'aquest diccionari).

1) DIEC amb *la majoria* (*de*), GDLC amb una definició sense *la majoria* (*de*)

ESPÈCIES ANIMALS: *la majoria de les espècies animals* (s.v. ***acrosoma***), *la majoria d'animals* (s.v. ***ventral***), *la majoria dels animals carnívors* (s.v. ***fissípede***), *la majoria de mamífers* (s.v. ***cortisol;*** el GDLC, s.v. ***cortisol,*** diu *molts mamífers*), *en llur majoria paràsits* (s.v. ***àcars;*** en el GDLC, l'entrada és *àcar*), *la majoria de ratapinyades* (s.v. ***vespertiliònids***), *de rèptils* (s.v. ***diàpsids***), *de serps* (s.v. ***colúbrids***), *de tortugues* (s.v. ***testudínids***);

ESPÈCIES VEGETALS: *més de deu mil espècies, la majoria herbàcies* (s.v. ***papilionaci -àcia***), *més de mil espècies, la majoria arbres o arbustos* (s.v. **proteàcies**);

– PLANTES: *la majoria de les plantes* (s.v. ***cambra;*** *cambra aerífera*), *família de plantes monocotiledònies, la majoria herbàcies* (s.v. ***liliaci -àcia***, s.v. ***bromeliàcies***), *família de plantes dicotiledònies, la majoria herbàcies* (s.v. ***ranunculàcies,*** s.v. ***dipsacàcies,*** s.v. ***amarantàcies***), *família de plantes dicotiledònies llenyoses, la majoria lianes* (s.v. ***vitàcies***), *família de plantes dicotiledònies, de flors zigomorfes, generalment esperonades, la majoria exòtiques* (s.v. ***balsaminàcies***), *família de plantes dicotiledònies herbàcies, la majoria de fullatge sempre verd* (s.v. ***pirolàcies***), *família de plantes dicotiledònies (...), a la qual pertanyen la majoria dels mangles* (s.v. ***rizoforàcies***);

– FULLES: *de fulles ovades o oblongues, la majoria en roseta basal* (s.v. ***dolceta***), *de fulles la majoria pinnatisectes o pinnatipartides* (s.v. ***morritort***), *de fulles lanceolades i dentades, la majoria oposades* (s.v. ***negrilló***), *amb les fulles molt finament dividides, la majoria basals* (s.v. ***meu***), *de fulles gruixudetes, dentades, crenades o pinnatipartides, la majoria fent una roseta basal* (s.v. **tàrrec**), *amb fulles espatulades, la majoria disposades en roseta basal* (s.v. ***pota;*** *pota de gat*);

La major part d'aquestes plantes són lianes.

– arbres i arbustos, la majoria caducifolis i dioics (s.v. ***salicàcies***), *la majoria d'algues vermelles* (s.v. ***carposporòfit***), *la majoria dels líquens* (s.v. ***apoteci***), *liquen que, com la majoria té com a micobiont un fong ascomicet* (s.v. **ascoliquen**), *la majoria dels fongs* (s.v. **hifa**), *la majoria de fongs basidiomicets* (s.v. ***dolípor***), *la majoria de falgueres* (s.v. ***leptosporangiades***), *la majoria de palmeres* (s.v. ***palma***), *la majoria de blets* (s.v. ***quenopodiàcies***), *la majoria de fruits lenticulars* (s.v. ***herba****; herba presseguera*);

– òrgans fructífers llenyosos, i llavors generalment amb una ala, pròpies en llur majoria de l'hemisferi boreal (s.v. ***pinàcies***);

– la majoria de greixos animals o vegetals (s.v. ***triestearina***);

– la majoria de vehicles automòbils (s.v. ***bastiment***);

– la majoria de llengües (s.v. ***amerindi -índia****, anatòlic -a*);

– la majoria dels mots (s.v. ***figurar***);

– la majoria d'illes del sud-est asiàtic (s.v. ***cocodril***);

– la majoria dels casos (s.v. ***equivaler***).

2) DIEC amb *la majoria* (*de*), GDLC també

Assenyalem entre claudàtors aquells casos en què creiem que la construcció *la majoria de* en entrades del GDLC és deguda a l'ús que en fa el DIEC1:

– la majoria de les gimnospermes (s.v. ***arquegoni***);

– la majoria de les molses típiques (s.v. ***bríides***) [DIEC1 → GDLC];

– la majoria dels mamífers (DIEC2, s.v. ***apèndix vermiforme***) / *la majoria de primats i de rosegadors* (GDLC, s.v. ***apèndix vermiforme***);

– Agrupació d'estels que conté de cinquanta a uns quants milions d'elements que, en la majoria de casos, han tingut el mateix origen (GDLC = DIEC2, s.v. ***cúmul****; cúmul d'estels);*

– Àrea proveïdora de la majoria de les exportacions i consumidora de les principals importacions d'un port (GDLC = DIEC2, s.v. ***rerepaís***) [DIEC1 → GDLC];

– Teoria fonològica basada en la hipòtesi que la majoria de les relacions entre unitats fòniques distintives de les llengües s'estableixen segons la presència o l'absència d'un tret distintiu, de manera que les oposicions es redueixen a una escala dicotòmica de dotze oposicions (GDLC = DIEC2, s.v. ***binarisme***) [DIEC1 → GDLC];

– Petit instrument portàtil emprat, [abans de la difusió de les calculadores electròniques,] per a fer els càlculs numèrics ràpids i amb un grau d'aproximació suficient, a la pràctica, per a la majoria d'aplicacions tècniques (GDLC = DIEC2, s.v. ***regle****; regla de càlcul;* el text entre claudàtors sols figura en el DIEC2);

– Òrgan lluminós que presventen la majoria de crustacis, de cefalòpodes i de peixos que habiten a més de 500 m de profunditat (GDLC, s.v. ***fotòfor***). / Òrgan *lluminós que presenten la majoria d'invertebrats i de peixos que habiten a més de 500 metres de profunditat* (DIEC, s.v. ***fotòfor***);

– Conjunt o dipòsit de material nutritiu constituït, sobretot, per proteïnes, greixos, glicogen, etc., acumulats en el citoplasma dels ous de la majoria d'animals per a la nutrició de l'embrió (GDLC, s.v. ***vitel***). */ Dipòsit de material nutritiu constituït, sobretot, per proteïnes, greixos i glicogen, acumulat en el citoplasma dels ous de la majoria d'animals per a la nutrició de l'embrió* (DIEC2, s.v. ***vitel***);

– m. ZOOL. 1 pl. *Subclasse de crustacis entomostracis que comprèn els individus més primitius del grup, la majoria de les espècies de la qual habiten les aigües dolces i salabroses litorals i continentals* (GDLC, s.v. ***branquiòpodes***). */* 1 m. pl. *Grup de crustacis primitius, la majoria de les espècies del qual viuen en les aigües dolces i salabroses litorals i continentals* (DIEC2, s.v. ***branquiòpodes***) [DIEC1 → GDLC].

3) Entrades que sols figuren en el DIEC2, no en el GDLC

– fulles lanceolades, la majoria en roseta basal (s.v. ***pastorella***), *la majoria de fulles* (s.v. ***genciana****; genciana* alpina);

– la majoria de molses (s.v. **anell**);

– la majoria de pobles d'Europa (s.v. ***raça caucàsica*** o ***raça blanca***);

– pertanyents a la majoria o a la totalitat dels partits polítics (s.v. ***govern****; govern d'unitat nacional);*

– la majoria dels asteroides (s.v. ***cinturó****; cinturó d'asteroides*);

– la majoria de calculadors (s.v. ***índex***);

– en la majoria d'embarcacions esportives (s.v. ***vela****; vela bermudiana*). ◆

BIBLIOGRAFIA

DGLC → FABRA.

DIEC1 = *Diccionari de la llengua catalana,* Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1995.

DIEC2 = *Diccionari de la llengua catalana,* Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2007.

Diccionari llatí-català, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1993.

DLC = *Diccionari de la llengua catalana,* Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1981.

FABRA, Pompeu, *Diccionari general de la llengua catalana,* Catalònia, Barcelona 1932.

GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana,* Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1998.

RIERA, Carles, *Manual de redacció científica. El llenguatge de les ciències de la salut,* Claret, Barcelona 2005.

Citacions incorrectes d'altres llengües

Josep Ruaix i Vinyet

Les llengües no són pas compartiments estancs, sinó que existeix un comerç entre elles. Així, bo i parlant o escrivint en una llengua, es fan citacions d'una altra, és a dir, s'empren mots, locucions o frases pertanyents a un altre sistema lingüístic. Doncs bé, cal que, aquestes citacions, siguin correctes, és a dir, corresponguin exactament a la forma original. Per desgràcia, això no sempre passa, sobretot quan, entre nosaltres, hom cita del llatí, llengua molt citada –no endebades va ser la principal llengua de cultura durant segles i, a més, és la nostra llengua mare– però avui poc estudiada, o de l'italià, llengua aparentment fàcil però que presenta alguns esculls.

Per això creiem oportú de publicar tota una colla d'exemples de citacions incorrectes d'altres llengües, dins textos en català; també hi incloem textos en castellà, ja que, per una banda, ens serveixen per al mateix objectiu i, per l'altra, han estat produïts majoritàriament a Catalunya i, per tant, estan relacionats, *velis nolis,* amb la nostra cultura autòctona; a més, així es demostra que el defecte que estudiem no és exclusiu dels escrits en català. Naturalment, els agrupem per llengües, amb el següent ordre (segons el nombre d'exemples que tenim recollits): llatí, italià, francès, alemany, anglès, castellà, grec, portuguès.

Dins cada llengua, donem els exemples per ordre de recopilació a l'atzar de les nostres lectures o de les nostres tasques de correcció, però ajuntant els que es refereixen al mateix error i també els que es troben en una mateixa obra. Primerament posem, entre cometes, la frase tal com l'hem trobada, subratllant-hi el mot o mots erronis i, de passada, també altres defectes (o fins i tot opcions, al nostre entendre, discutibles) que hi hàgim detectat. Després oferim, en cursiva –excepte si, abans, el mot o mots ja hi anaven– i generalment en forma abreujada, la frase correcta i, si cal, alguna explicació; en alguns casos especials, ens limitem a oferir l'explicació.

Al final de tot el treball hi posem una breu conclusió. Reconeixem que aquest article resulta llarg, certament, però aquesta llargada es compensa amb el seu caràcter curiós, innovador i, probablement, sense precedents. De fet, creiem que serà més útil del que pot semblar a primera vista. Amb aquesta esperança l'oferim als lectors de *Llengua Nacional*.

A) Citacions incorrectes del llatí

Heus ací, per començar, tot un seguit d'exemples amb citacions llatines errònies, incloent-hi traduccions o interpretacions del llatí equivocades. Val a dir que, de cara a evitar tals errors, és útil de consultar repertoris de llatinismes, algun diccionari o gramàtica d'aquesta llengua, alguna persona experta en filologia clàssica o, fins i tot, fer alguna cerca per internet. Veureu que molts errors són per desconeixença de les declinacions llatines, de les regles de la concordança, de l'ortografia, etc. Pel que fa a l'ortografia llatina, advertim que els diftongs *æ* i *œ* poden escriure's, per comoditat tipogràfica, *ae* i *oe* respectivament, com també que la *i* consonàntica pot escriure's, seguint una llarga tradició, en la forma *j*. Vegem, doncs, els nombrosos exemples anunciats:

1) «Quan aconseguiran [els bisbes catalans] neutralitzar també els eclesiàstics espanyols de l'entorn del papa que impedeixen que aquest usi el català en les seves benedicCions *Urbi et orbe*?» (*Llengua Nacional*, maig 1995, p. 14) > ... Urbi et **orbi** (el nom subratllat ha d'anar en datiu) / «La demanda de bisbes catalans és una de les tres reivindicacions que sempre s'han formulat a la Santa Seu. Les altres dues són la utilització del català en la benedicció *urbi et orbe* i l'establiment d'una Conferència Episcopal Catalana» (*Avui*, 11-6-2001, p. 16) > ... **orbi** ...

2) «Sólo votó el 56 por ciento. La izquierda casi no hizo campaña. En Roma, el "panis et circensis" apuntaba al césar. Ahora el amo del circo se llama Silvio Berlusconi» (*La Vanguardia*, 14-6-1995, p. 27; resposta a la pregunta «¿Cómo explica que Berlusconi haya ganado el referéndum sobre la televisión?») > ... ***panem et circenses*** ... (aquests dos noms han d'anar en acusatiu) / «Pero toda esa pornografía es, a su vez, un juego de niños al lado de la pornografía verdaderamente necesaria, la que inunda los telediarios y los especiales informativos y va mucho más allá del opio del "panem et circensem"» (*La Vang.,* 4-8-2003) > ... ***circenses*** ... (aquest nom ha d'anar en plural) / «I ja l'August Neró, que cremava ciutats però no pas festes, tenia una claca de 500 persones a càrrec de les arques imperials, que li asseguraven l'èxit del *panes et circenses*» (*Avui*, 31-5-2007, p. 2) > ... **panem** ... (aquest nom ha d'anar en singular).

3) «Vam ser creats per Déu a la seva imatge, destinats a gaudir de la seva amistat. Som *capax Dei,* tenim fam de Déu» (*Documents d'Església,* 15-11-1998, p. 610) > ... ***a imatge seva*** ... ***Tothom és*** **capax Dei** ... (quant a la primera esmena, cf. el nostre manual *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui,* vol. I, pp. 14-15; quant a la segona, com que l'adj. *capax* va en singular, cal posar-li un subjecte, amb el qual concordi, també en singular, com ara *tothom*).

4) «La fermesa, la raó, el tacte, i també la sort no mancaven al rei, jove, que fou ben rebut a Osca. Prou expressa el proverbi llatí que la fortuna ajuda els joves ("fortuna audat juves")» (P. Català Roca, *Històries d'En Jaume, rei conqueridor,* Barcelona 1999, p. 20) > ... *"**audentes fortuna iuvat**"* (o bé *"**audaces fortuna iuvat**"*).

5) «Silvestre II condujo su breve papado con suma discreción. Llegó a Roma en el momento de máximo desprestigio de la institución (el "Seculum obscurum"), cuando papas y antipapas se sucedían a voluntad de los patricios romanos» (*La Vang.*, 29-3-1999) > ... ***Saeculum*** ...

6) «Ni siquiera parece haber alternativa viable en las filas de los "miles gloriossus" de las fuerzas armadas ...» (*La Vang.*, 19-4-1999, p. 13; a més d'una falta d'ortografia dins l'expressió llatina, aquesta no concorda en nombre amb el context) > ... *en las filas de* ***cada*** *"miles* ***gloriosus****"* ... (o bé: ... *en las filas de* ***quien quiere ser un*** *"miles* ***gloriosus****"* ...).

7) «De fet, fóra imprudent parlar, ara per ara, de la sociolingüística com una ciència social *estricto sensu*» (AA. VV., *Política i planificació lingüístiques,* Alzira 1997, p. 12) > ... **stricto** ... / «L'estandardització *strictu censo* és, segons aquest plantejament, el procés d'internalització entre els parlants de normes lingüístiques supradialectals ...» (IEC, *Jornades de la SF del IEC a Lleida,* Barcelona-Lleida 1992, p. 17) > ... **stricto sensu** ... / «Són els següents: la normativa, la llengua literària *in strictu censo* i la llengua estàndard ...» (ib., p. 39) > ... *la llengua literària* **stricto sensu** ... / «No creiem que Hisenda se senti violada *strictu sensu* ni que sigui un menor d'edat el responsable de l'empresa, ni es pot considerar lleu la quantitat presumptament defraudada ...» (*Regió 7*, 14-7-2001, p. 22) > ... **stricto** ... / «El terme dietari designa *estricto sensu* el conjunt de documents que descriuen els esdeveniments més notables de les eixides d'Alcover, tant filològiques com formatives» (M.P. Perea, *Els dietaris de les eixides filològiques de Mossèn Alcover,* Manacor 2001, p. 13) > ... **stricto** ... / «Evidentment, la idea de novel·la com a poema en prosa resulta prou significativa i es distancia de manera contundent del realisme *strictu censo*» (C. Arnau, *Compromís i escriptura,* Barcelona 2003, p. 55) > ... **stricto sensu**.

8) «ad majorem Ordinis S. Francisci gloriae» (redacció d'un alumne de teologia) > ... ***gloriam***.

9) «Tot plegat, *pecata minuta* per a ell, que al cap de pocs mesos es comprava, com vaig saber més tard, un automòbil d'alta cilindrada nou de trinca» (A. Alcoberro, *Retrat de Carme en penombra*, Terrassa-Barcelona 1989, p. 163) > ... **peccata** ... / «Això són *pecatta minuta*, però *pecatta*» (carta d'un alumne de Vèrtex, any 2002) > ... **peccata** ... **peccata** / «Tot plegat, *pecata minuta,* perquè la sentència ha deixat clar que la sobirania del Parlament de Catalunya és de pa sucat amb oli i que l'Estatut està supeditat a la voluntat de l'Estat i subjecte als seus requeriments» (*Regió 7,* 19-8-2010, p. 19) > ... **peccata** ...

10) «Verdaguer comença el poema descrivint-nos *in media res* el salvament de Colom, nàufrag d'una nau genovesa, prop de Gibraltar» (J. Verdaguer, *Antologia poètica,* Barcelona 1999, p. 30) > ... **medias** ... / «*Canigó,* que situa l'acció pels volts de l'any mil, comença també *in media res*, quan Gentil, que torna de cacera amb el seu pare Tallaferro i el seu oncle Guifre, és investit cavaller» (ib., p. 32) > ... **medias** ...

11) «*Polvum eris,* diu la lletania del dimecres sant. Ets pols i pols et tornaràs» (*Regió 7*, 29-12-1999, p. 21) > **Pulvis es**, *diu* ***l'expressió*** *del* ***Dimecres de Cendra*** ... / «Olvídate de ese miércoles / y del *in pulvis reverteris*» (AA. VV., *Lírica española de hoy,* Madrid 1978, p. 99) > ... in **pulverem** reverteris (la frase sencera és: *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris*, que significa: «Recorda't, home, que ets pols i a la pols tornaràs»; notem que no és cap lletania ni es recita per Setmana Santa).

12) «También en Roma se rendía culto a la Matris Deum» (*La Vang.*, 10-12-1999, p. 25) > ... ***Mater Dei***.

13) «... que si volem la pau ens hem d'armar fins al capdamunt (aquest és el sentit del *si vis pax, para bellum*) ...» (*Regió 7*, 24-5-2000, p. 20) > ... **pacem** ...

14) «El congrés socialista ... Quatre anys "horribilis"» (*Avui*, 19-7-2000, p. 15; es fa ressò de la frase *annus horribilis* pronunciada per la reina d'Anglaterra Isabel II) > ... ***"horribiles"*** (com que es refereix a un nom en plural, l'adjectiu també ha d'anar en plural) / «"Allium horribilis".– La reina d'Anglaterra ha tornat a fer el ridícul. Abans de la recent visita oficial a Itàlia va advertir que durant tot el viatge no pensava provar els espaguetis ni res que portés all» (*Regió 7*, 4-11-2000, revista, p. 18) > ... ***horribile*** ... ***tastar*** ... (com que es refereix a un substantiu neutre, l'adjectiu ha de ser també del gènere neutre) / «No podía sospechar Manuel Fraga, cuando decidió no cumplir su promesa y presentarse a las anteriores elecciones, las de octubre de 2001, que la legislatura que volvería a ganar se convertiría en una pesadilla. Y lo fue, no un *annus horribilis,* sino toda una legislatura, un *tempus horribilis*» (*La Vang.*, 24-4-2005, p. 24) > ... **horribile** (també ací l'adjectiu ha de ser de gènere neutre, com el subst. *tempus*).

15) «Com ja deien els clàssics, si és important el *ius conditus,* ho és encara més el *ius condendus*» (*Serra d'Or*, juliol-agost 2000, p. 9) > ... **conditum** ... **condendum**.

16) «Semblava que ... el govern popular quedaria amb les mans lliures per aplicar el *ius suum quique tribuere*» (*Avui*, 13-9-2000, p. 2) > ... ***per a*** *aplicar el* ius suum **cuique** tribuere.

17) «És com si haguéssim tornat al Concili de Trento, segle XVI, i tornés a ser vigent la sentència *"Extra ecclesia nulla salus"*, és a dir, "Fora de l'Església no hi ha salvació"» (*Avui*, 14-9-2000, p. 4) > ... **ecclesiam** ... / «Paul Feyerabend, antic deixeble de Karl Popper, als anys setanta, en el seu *Contra el mètode* i després de *Adéu a la raó,* desmuntava de manera descarnada aquesta santa aliança entre Estat i Ciència, i denunciava l'"*extra sciencia nulla salus"* –paròdia del "fora l'Església no hi ha salvació"– que se n'havia derivat» (*Avui*, 9-6-2006, p. 26) > ... **scientiam** ... / «*Quod deest in sciencia, suppletur in trompetis,* dice una broma en latín macarrónico. Es decir: cuando flojea la ciencia, se recurre a la estridencia» (*La Vang.*, 8-11-2004, p. 26) > ... **scientia** ...

18) «Va ser Pius IX, el Papa ara beatificat, qui, el 1854, amb la butlla *Inefabilis Deus,* va definir la Immaculada com a dogma de fe ...» (*Avui*, 8-12-2000, p. 3) > *Va ser Pius IX, el* ***papa*** *ara beatificat, qui,* ***en*** *1854, amb la butlla* **Ineffabilis** Deus ...

19) « *Nulla esthetica sine ethica,* va dir en una ocasió decisiva Josep Maria Valverde» (*Quaderns de Pastoral*, oct.-des. 2000, p. 59) > ... **aesthetica** ... / «El cèlebre axioma clàssic *nulla aestetica sine etica* és evidentment llegible en sentit

invers ...» (*Avui*, 10-3-2006, p. 22) > ... nulla **aesthetica** sine **ethica** ...

20) «També va anunciar [el sacerdot valencià Joan Piris] que el seu lema per al mandat episcopal a Menorca, un cop sigui ordenat pel nunci apostòlic, Manuel Monteiro de Castro, serà *Ut vidam haveant (Perquè tingueu vida)* ...» (*Avui*, 2-3-2001, p. 24) > ... Ut **vitam habeant** (Perquè **tinguin** vida).

21) «Allí [Víctor Balaguer] trabó amistad con Mistral, el futuro premio Nobel, que era el "primum inter pares" de estos poetas [los "felibres" o trovadores modernos]» (*La Vang.*, 25-4-2001, p. 23) > ... ***primus*** ... / «Si vas a Bilbilis (Calataiud) pregunta per en Marcial, de ben segur que no se'n recorda ja ni cristo d'ell, però ha estat un *number one,* un *primum inter pares* entre els poetes clàssics llatins, i va ser detestat i temut en els seus temps per causa de la seva ploma viperina» (*Avui*, 30-10-2003, supl. «Cultura», p. VI) > *Si vas a* ***Bílbilis*** *(Calataiud) pregunta* ***per Marcial****; de ben segur que no se'n recorda ja ni* ***Cristo****, d'ell, però ha estat un* number one, *un* **primus** inter pares ... (noteu que hi hem fet diverses esmenes).

22) «... la Guàrdia Civil, dos bisbats, la Policia Nacional, l'ONCE, el ministeri de Defensa, Médicos Mundi, Mans Unides, els cantants Del Río...» (*Avui*, 2-8-2001, p. 3) > ... ***Medicus*** ...

23) «Va traduir i versionar al català les grans obres coral-simfòniques, com ara el *Un rèquiem alemany,* de Brahms, *Jephté,* de Carissimi, *Judes Macabaeus,* de Händel, o el *Cant de Joia* de la Novena Simfonia de Beethoven, etc.» (*Avui*, 5-9-2001, p. 16) > *Va traduir i* ***adaptar*** *al català les grans obres coral-simfòniques, com ara* Un rèquiem alemany, *de Brahms,* Jephté, *de Carissimi,* **Judas Maccabaeus** (o **Machabaeus**) ... (observeu les diferents esmenes).

24) «Semblant *desviacionisme* conceptual va esdevenir, ja entrats els anys 80, *crux escandalorum* per a una part de la sociolingüística catalana» (AA. VV., *Ideologia i conflicte lingüístic,* p. 21) > ... *ja entrats els anys* ***vuitanta****,* crux **scandalorum** ... / «Donat que el *consensum eruditorum* torna a fer-se evident, haurem de concloure que ...» (ib., p. 223) > ... **consensus** ...

25) «... tal com interpreta sant Ambròs: *On hi ha Crist, hi ha la vida, hi ha el regne* (*Ubi Christus, ibi vitam, ibi regnum*)» (*Missa Dominical*, 2001 (13) 8) > ... **vita** ...

26) «El seu ideal de justícia social era la doctrina social de l'Església, començant per la *Rerum novarum* de Lleó XIII i acabant per la *Quadragessimo anno* de Pius XI ...» (J. Giró, *El catalanisme del Dr. Carles Cardó,* Valls 2001, p. 30) > ... **Quadragesimo** ...

27) «El present prospectiu (o *praesens pro futurum*) equival temporalment a un futur» (d'una gramàtica, abans de ser corregida) > ... **futuro** ...

28) «Són només quatre fulls però valen per cent. L'equip d'*El Pregó* (Casimir Martí, Josep M. Totosaus, Joan Llopis, Jesús Huguet, Ramon M. Nogués *et alibi*) s'esforça per mantenir-nos informats dels fets més rellevants de l'Església catalana» (*Avui*, 13-1-2002) > ... *L'equip* ***de*** **El** Pregó ... **et alii** ... (sobre la primera correcció, vegeu el nostre manual *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui,* vol. II, pp. 9-11) / «Badia i Margarit et alia siguen sosteniendo la teoría de la fortaleza y debilidad simultáneas del catalán ...» (*La Vang.*, 18-6-2003, supl.) > ... ***et alii*** ... / «*Les emissions de paper moneda durant la guerra civil,* per Sebastià Datzira i Soler *et altri* (d'un original, abans de ser corregit) > ... **et alii**.

29) «Fragment de ceràmica *sigilata* que era present en totes les cases de l'època / El nom de *sigilata* prové del segell que moltes de les peces porten a la part inferior i que és la signatura del ceramista» (peus de fotografia de la rev. *Cultura*, Valls, des. 2001, pp. 6-7, referent a les excavacions en una antiga vil·la romana) > ... **sigillata** ... **sigillata** ...

30) «Sense saber com, em vaig veure immers en el Concili Vaticà II, al qual vaig poder contribuir activament, sobretot en les Constitucions *Gaudium et spes* i *Dignitatis humane*, i vaig tenir ocasió de ...» (*Avui*, 24-1-2002, p. 4) > ... **humanae** ... / «El magisteri universal quedà molt tocat d'ençà que Pau VI donà a conèixer l'encíclica *Humane Vitae*» (AA. VV., *Sense renúncies,* Barcelona 2005, p. 138) > ... **Humanae** ...

31) «Seguint les directrius donades fa quinze anys per Joan Pau II en el document *Pastores dabo bovis*, s'han de tenir en compte cinc dimensions: la humana, la intel·lectual, l'espiritual, la comunitària i la pastoral» (*Presència*, 22-3-2002, p. 38) > ... **vobis** ...

32) «No sé quants doctorats té, vostè, ¿potser un grapat? Recordi, Sr. Miró, aquella llatinada: "Quod natura non dat, Salamanca non prestat"» (*Avui*, 23-3-2002, p. 4) > ... ***Salmantica*** ... ***praestat*** / «S'atribueix a Fray Luis de León la sentència "Lo que natura non dat, Salamanca non presta", que en català es podria traduir com "d'allà on no n'hi ha, no en pot rajar"» (*Regió 7*, 24-7-2002, p. 21) > ... ***"Quod natura non dat, Salmantica non praestat"*** ... / «Salamanca "non da".– La Comissió de la Dignitat va tornar de Salamanca amb les mans buides ...» (*Regió 7*, 16-10-2002, p. 17) > ... ***"non dat"*** ... (al·lusió a la dita *Quod natura non dat, Salmantica non praestat*).

33) «Homer i el Dante són de torrentada, no ho és tant Virgili, no hi arriba ni mica l'Araucana d'Ercilla, i escau a Camoens. M'hi torno, en aquests poetes hi val més la follia torrencial que la perfecció mètrica, que fins algun cop s'adorm en Homer. "*Aliquando dormit Homerus*"» (*Avui*, 24-3-2002, p. 26) > ... **Aliquando bonus dormitat Homerus** (o bé **Quandoque bonus dormitat Homerus**).

34) «Sorneguer, Batllori va agrair que li haguessin preparat "un funeral de luxe *in corpore et mente presente*"» (*Avui*, 24-5-2002, p. 39) / «Va declarar, amb la seva veu clara i distinta, que li estàvem orquestrant un funeral "*corpore vivente et insepulto*"» (ib., 25-5-2002, p. 3; a partir de les expressions «funerals *corpore insepulto* o bé *corpore praesente*», el P. Batllori va inventar la frase segona; la primera, segurament és una mala interpretació i, en tot cas, hauria de dir *corpore et mente praesentibus*).

35) «L'*escusatio petita*.— Però cada vegada és menys petita. La quantitat d'explicacions que ens sentim obligats a donar si gosem dissentir del pensament oficial va en proporció directa amb l'autoritarisme, la prepotència, el rebuig i la

manca de confiança en els ciutadans que demostren els qui estan en el poder» (*Saó*, maig 2002, p. 9; es refereix a l'aforisme *excusatio non petita, accusatio manifesta,* on *petita* vol dir 'demanada', però l'autor del text imagina que significa el mateix que en català) / «Esperar al fallo del Tribunal Constitucional no es otra cosa que una manifestación vergonzosa del principio *excusatio non petita, acusatio manifesta*» (*La Vang.*, 13-5-2008, p. 22) > ... **accusatio** ...

36) «Va ser un acte extraordinari. Pujol el va qualificar de fastuós. Dues universitats el varen fer [al pare Batllori] doctor *honoris causa* i el Vaticà li va atorgar la medalla *pro eclesia et papa*» (*Avui*, 8-6-2002, p. 4) > ... **pro Ecclesia et Pontifice** / «La llibertat evangèlica dels bisbes i cardenals emèrits, les divisions en l'episcopat espanyol i el *sensus eclesiae* o sentit comú dels fidels» (*Saó*, juny 2008, p. 9) > ... **ecclesiae**.

37) «D'aquí que, si aquesta línia interpretativa és correcta, la relació entre Déu i el savi espinozià seria anàloga –*sit venia verbi*– a la de les persones divines en la Trinitat: consciències distintes en una comunitat d'ésser» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **verbo** ...

38) «"Quosque tandem abutere Catilina patientia nostra?" La célebre cita de Cicerón es un peaje obligado para los estudiantes de latín» (*La Vang.*, 23-8-2002, p. 29) > *"**Quousque** ..."* ...

39) «"Nihil novo sub solem"» (*La Vang.*, 8-10-2002, p. 88; citació de la Bíblia, Eclesiastès 1,10, que segons la Vulgata fa *Nihil sub sole novum*).

40) «Prima sede a nemine judicatur» (*Saó*, set. 2002, p. 4) ... ***sedes*** ...

41) «... la primera traducció coneguda del *Liber Iudicorum*, de mitjan segle XII ...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **Iudicum** ... (genitiu plural de *iudex iudicis*).

42) «Entre els pares catòlics i els pastors protestants hi hagué una lluita de panteres. I en matèria de religió, en aquestes illes, s'ha seguit la teoria del *primi ocupandi*» (Sagarra, *Obra completa* 11, València 2002, p. 108) > ... **occupantis**.

43) «A la terrassa del Petit Pelayo, un senyor, vell, groc, pàl·lid, menjava amb molta habilitat el final d'una dotzena d'ostres i donava, de tant en tant, la mirada del *jus abutandi* a un entrecot fenomenal que el cambrer li havia posat a la taula del costat sobre l'escalfador dels plats» (Pla, *Obra completa* 44, Barcelona 1984, p. 144) > ... **abutendi** ...

44) «La pregunta seria, si se'm permet dir-ho en llatí: *Quid prodest?* (A qui beneficia?)» (*Foc Nou*, gener 2003, p. 11) > ... **Cui** ... / «Quid prodest? [...] Avui a la política catalana la pregunta pertinent és: qui se'n beneficia? La resposta fa tremolar» (*Avui*, 13-10-2004, p. 15) > ... **Cui** ... ***en*** ... / «En su búsqueda de lo llamativo, el periodismo está abandonando la sospecha. Antes de dar pábulo a una nueva polémica, antes de contribuir a engrandecer una nueva bola de nieve negra deberíamos pasar por la fase de Sherlock Holmes. Y poner en cuestión todas las aparentes evidencias. Y preguntarnos aquello tan antiguo de *Qui prodest?*» (*La Vang.*, 3-4-2009, p. 10) > ... **Cui** ... (Advertim que també existeix la locució llatina *Quid prodest?,* però amb un significat diferent de la loc. *Cui prodest?,* que és la que escau en els contextos anteriors.)

45) «Més d'un experimenta que el que s'ha definit com l'*anima thecnica vacua* –ànima tècnica buida–, capaç de fer coses però incapaç de saber el perquè de la seva vida, deixa un buit que s'empassa tot allò amb què es vol omplir i apagar la veu d'aquest buit, que s'experimenta en el fons de l'ànima i que requereix anar més enllà del que es viu, però en línia i profunditat molt distintes» (*Catalunya Cristiana*, 23-1-2003, p. 11) > ... ***la*** anima **technica** ...

46) «El cel que el meu amic Manolo ens ofereix no té res a veure amb el model que en tenien els poetes místics castellans del segle XVI. Ens trobem més aviat davant un deixeble de Priscil·lià, un *clerici vagante* que va creuar els dits a l'hora de jurar els tres vots preceptius de l'orde (obediència, pobresa i castedat) i que s'ha guanyat la santedat amb versos com aquest altre ...» (*Avui*, 8-5-2003, supl. «Cultura», p. VI) > ... **clericus vagans** ... (terme en singular que, en plural, seria *clerici vagantes*).

47) «A Pere Joan Sala (el lloctinent de Verntallat) el rei el nomenà *militis reial* (cavaller) i també li féu concessions de terres a la vall de Llémena, a la comarca del Gironès» (A. Parareda, *Via fora, lladres! La revolta dels remences contra la servitud feudal,* Barcelona 2003, p. 80) > ... *el rei el nomenà* **miles *reial*** ... / «En l'acta on quedava constància del nomenament i de les donacions, amb les quals es compensaven els serveis de Pere Joan Sala, el rei el considera *dilectum et fidelum nostrum*» (ib., p. 103) > ... **fidelem** ...

48) «Ciertamente, Europa es el fruto de unas pocas estructuras culturales que han mantenido una suerte de diálogo a través de la historia, complementándose hasta hacernos como somos (el logos griego, la iures romana, el theos judeocristiano, a los que podríamos sumar la razón ilustrada, el yo romántico y poco más)» (*La Vang.*, 24-6-2003, p. 32) > ... ***el* ius *romano*** ... (notem de passada que els termes llatins haurien d'anar en cursiva).

49) «Té molt valor per a la història del sagrament el *De paenitentia* [de Tertul·lià] ...» (AA. VV., *Història del pensament cristià,* Barcelona 2002, p. 103) > ... **poenitentia** ... / «És cert que Bernat [de Claravall] no desconeixia pas els serveis que els *literati*, és a dir, els intel·lectuals, havien fet a l'Església per defensar la fe i instruir els més simples» (ib., p. 306) > ... **litterati** ... / «Pau ja ho havia dit: *fides est argumentum non aparentium*» (ib., p. 406) > ... **apparentium** / «El racionalisme neoescolàstic ha fracassat en el seu intent de reconstruir els *preambula fidei* amb una raó enterament independent de la fe, amb una certesa purament racional» (ib., p. 1138) > **praeambula** ...

50) «¿Què passarà amb l'espècie humana? Evolucionarà, *in secula seculorum*, seguint les pautes naturals de la vida?» (*Foc Nou*, oct. 2003, p. 33) > *Què passarà amb l'espècie humana? ¿Evolucionarà,* in **saecula saeculorum**, *seguint les pautes naturals de la vida?* (noteu que hi hem modificat l'ús de l'interrogant inicial).

51) «... al capdavall, la filosofia, com a aspiració a la saviesa, alguna relació guarda *vollens nollens* amb la ciència ...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **volens nolens** ...

52) «... l'efígie del rei, amb la inscripció al peu: "Fernandibus, rex Castellae"» (P. Català i Roca, *Ferran el Catòlic,*

vidu i «catalanote», Barcelona 2003, p. 47) > ... *"**Ferdinandus** ..."*

53) «Una dita llatina afirma: *Talis vita, mors ita*. Segons es viu, així es mor» (*Cat. Cristiana*, 6-11-2003, p. 14) > ... Talis vita, **finis** ita ... (refrany llatí que equival al refrany català: *Tal la vida, tal la mort*).

54) «Cada dia, sortosament, s'aprèn alguna cosa nova. Els antics deien: "*Ulla die sine linea*", és a dir, "cap dia sense una línia", sense quelcom après» (*Cat. Cristiana*, 27-11-2003, p. 12) > ... **Nulla dies** ... (paraules que Plini el Vell atribueix al famós pintor Apel·les, que no passava dia sense pintar alguna cosa; avui s'aplica sobretot als escriptors).

55) «Estampar per a tothom aquells papers de Verdaguer que testimonien la seva consciència de *minus havens* com a prevere, amb paraules seves confiades a l'amic Collell, és fer pública l'altra flaquesa seva» (AA. VV., *Jacint Verdaguer, poeta i prevere,* Barcelona 2003, p. 164) > ... *la seva consciència de* minus **habens** *com a prevere, **en** paraules seves ...*

56) «Per exemple, per recordar que, segons sant Tomàs, la llei és una *ordinatio rationis ad bonum communem,* és a dir, una norma dictada per al bé comú i l'interès general ...» (*Avui*, 5-12-2003, p. 2) > ... **commune** ...

57) «Un dret social, per ser més exactes, com tots els drets nacionals, que es fonamenta en l'afirmació del *ius soli* per oposició al *ius sanguini* germànic» (*Avui*, 15-12-2003, p. 38) > ... **sanguinis** ... / «Ja aleshores vaig donar gràcies a la providència divina perquè la nostra identitat no es basés en el *ius sanguine*, com els passa a alemanys i bascos, per exemple, ans en el *ius soli*, una característica que devia valorar el polític que parlava del viure i treballar a Catalunya i que, si no m'erro, era el president Pujol» (*Avui*, 12-7-2008, p. 24) > ... **sanguinis** ...

58) «Vaig ser a Andorra no fa gaire i vaig poder visitar una exposició que portava per títol "Magister Sancta Columba", el Mestre de Santa Coloma, dedicada a l'art romànic» (*Foc Nou*, desembre 2003, p. 5) > ... ***Sanctae Columbae** ...*

59) «De què serveix que el Senat sigui cambra territorial, si hi tindran majoria *in eternum* el PP i el PSOE?» (*Avui*, 26-1-2004, p. 2) > ... **aeternum** ... / «Enmig de la consternació per la mort de Joan Pau II [...]. De totes maneres, Joan Pau II, Karol Wojtila, *Requiem eternam dona eis Domine, et lux perpetuam luceat eis*» (*La Vang.*, 5-4-2005, p. 28) > ... **aeternam** dona **eis, Domine,** et lux **perpetua** luceat eis / «El funeral començó con el canto del *Requiem aeternum* ("Dale, Señor, el descanso eterno") y concluyó con el *Virolai*» (*La Vang.*, 10-4-2005, p. 16) > ... **aeternam** ... / «Però, més enllà d'aquest marc d'actuació, la consolidació *ad aeternum* d'associacions genèriques que, sota el colpidor epítet de "víctimes del terrorisme", actuen quotidianament en l'àmbit de la política activa, és un fenomen de doble tall que, si bé sentimentalment és comprensible, democràticament és força discutible» (*Avui*, 9-6-2005, p. 18) ... **in** ...

60) «La Iglesia, que se siente madre y maestra, está en su derecho de aconsejar a sus fieles en todo lo que afecta o pueda afectar a su vida privada o pública. Otra cosa es que pueda aceptarse que su dogmática "ad usum fideli" pretenda interferirse en el ordenamiento jurídico de un estado democrático, aunque no laico sino aconfesional, como es el nuestro» (*La Vang.*, 11-2-2004, p. 19; calc, mal fet, de la frase *ad usum Delphini*) > ... ***fidelium** ...*

61) «Observando cuanto nos rodea, en lugar de considerarnos "Homo sapiens sapiens", así, por partida doble, lo más acertado sería decirnos "Homo presapiens", como mucho» (*La Vang.*, 16-2-2004, p. 19) > ... ***praesapiens** ...*

62) «En adonar-se del rebombori, Valdecasas ha dit que havia estat un "lapsus lingüístic". Deu voler dir un "lapsus lingue", un error de la llengua, quan la boca diu paraules diferents de les que vol el cervell» (*Regió 7*, 25-2-2004, p. 24) > ... ***linguae** ...*

63) «El Govern debería tomarse el asunto como "causa belli"» (*La Vang.*, 3-3-2004, p. 29) > ... ***casus** ...*

64) «En l'edició bilingüe de 1878, *aeditio princeps,* Verdaguer incorpora al seu pròleg una carta de Frederic Mistral» (d'un original, abans de ser corregit) > **editio** ...

65) «Davant d'aquesta brutalitat cega *erga homnes,* la societat catalana ha reaccionat positivament a través dels donants de sang i del mateix Barça, que va proposar de suspendre el partit contra el Celtic» (*Avui*, 12-3-2004, p. 2, article comentant l'atemptat terrorista de Madrid del dia 11-3-2004) > ... **omnes** ...

66) «Com explica l'etimologia, *inescrutable* ve del llatí *in* (no) i *escrutare* (investigar, entendre) ...» (J. Colet, *Pràctica, poesia de la realitat prosaica,* p. 38) > ... **scrutare** ...

67) «Tot seguit li exigí que pagués una quantitat en concepte de subsidi, més unes quantes camises, espardenyes i morrals per a ús de l'exèrcit: "*Dabis quadraguinta subuculus cum suis correspondentibus sacculis et sandaliis...*», li va dir» (M. Fité, *El carrer dels Petons,* Barcelona 2003, p. 208) > ... **quadraginta subuculas** ... (el nom *camisa* en llatí és *subucula, -ae*).

68) «Música sobria para la ceremonia de la boda del príncipe. – [...] Comunión: "Tantum ergo" de Mozart y "O salutatis hostia" de J.C. Arriaga» (*La Vang.*, 18-5-2004, p. 14) > ... ***salutaris** ...*

69) «Al hilo del 22 de mayo con ocasión de la boda [del príncipe Felipe y Letizia Ortiz], ha venido a primer plano el horror de la madrileña catedral de la Almudena. Joaquín Leguina, por ejemplo, le ha dedicado alguna página memorable y también la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando ha querido devolvernos el honor perdido arremetiendo contra los frescos adjudicados a Kiko Argüello por el cardenal Rouco, cuyo próximo traslado a Roma –ascendatur ut removeatur– permitiría traer a Madrid al actual titular de la diócesis hispalense Carlos Amigo, mucho mejor equipado para los nuevos entendimientos que los tiempos demandan» (*La Vang.*, 1-6-2004, p. 29; confusió amb l'expressió *promoveatur ut amoveatur,* que vol dir 'que sigui ascendit a fi de ser remogut del càrrec').

70) «S'ha passat de l'*homo politicus* a l'*homo psicologicus*, del predomini de la vida pública al de la vida privada» (G. Amengual, *La religió en temps de nihilisme,* Barcelona 2003, p. 75) > ... **psychologicus** ... (cal saber que la lletra

grega ípsilon [υ] es transcriu *y* en llatí, i la lletra grega khi [χ] es transcriu *ch*).

71) «Aquests subsistemes poden generar uns comportaments específics, guiats per valors propis, concepcions específiques d'home, com és el cas de l'*homo economicus,* i fins i tot una certa cosmovisió, com pot ser considerat el consumisme» (AA. VV., *El cristianisme en una societat plural,* Barcelona 2003, pp. 73-74) > ... **oeconomicus** ... (cal saber que el diftong grec οι es transcriu *œ* en llatí) / «L'anomenat *homo economicus,* amb els seus interessos i valors, irromp en aquesta societat, ja despullat del que Max Weber va caracteritzar com a impulsos religiosos i morals originaris» (J.M. Mardones, *Retorn del sagrat i cristianisme,* Barcelona 2006, p. 31) > ... **oeconomicus** ...

72) «Com deia Ciceró, ara visc l'*Otium cum dignitatem*» (*Actual*, 17-7-2004, p. 9, entrevista a X. Arzalluz, polític basc retirat) > ... *ara visc l'***otium** cum **dignitate**.

73) «Els grecs inventaren el teatre: la comèdia i la tragèdia. Com que tota representació demana un argument i un desenllaç, ells volgueren posar en escena situacions i drames de la vida. No sempre sabien trobar la solució final i aleshores inventaren també el *Deux ex Maquina*. Una divinitat apareixia en escena i resolia el nus de la trama» (*Regió 7*, 31-7-2004, p. 30) > ... **deus ex machina** ...

74) «Ho has fet. Has vençut les teves inseguretats i els teus complexos. Has entrat, li has donat el teu número de telèfon i has sortit sense ser humiliat. "Veni, vidi, vinci". Et sents com l'heroi de la pel·lícula» (*Avui*, 14-8-2004, supl. p. 2) > ... ***vici*** ...

75) «Que els crítics, a cada nova temporada o nou curs, ens expliquen quins llibres paga la pena llegir, i per què; i que ens estalvien molta lectura inútil, per favor. I després, si no n'hem quedat satisfets, sempre podem tornar als clàssics, que no s'acaben mai. "Et vos exemplaria graeca nocturna condite manu, condite diurna", com aconsella Horaci en l'epístola als Pisons, si no em falla l'antiga memòria» (J.F. Mira en el discurs d'agraïment per la concessió del 36è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes; cf. *Butlletí Informatiu d'Òmnium Cultural,* setembre 2004; de fet, la memòria li falla; Horaci diu: «... Vos exemplaria Graeca / nocturna versate manu, versate diurna» [versos 268-269]; l'accent esdrúixol de *condite* espatlla l'hexàmetre:

nóc-tur-/ná-ver-/sá-te-ma-/nú-ver-/sá-te-di-/úr-na

6 peus: troqueu / troqueu / dàctil / troqueu / dàctil / troqueu)

76) «Finalment, l'**epíleg** està compost, també en mots clàssics, per la *positia in rebus*, que ve a ser el resum del discurs, i la *positia in affectibus,* que vol dir 'apel·lar als sentiments'» (AA. VV., *Quin(s) model(s) de llengua escrita per als mitjans de comunicació?,* IEC, Barcelona 2004, p. 62) > ... **positio** ... **positio** ...

77) «Buttiglione: anatema sit» (*La Vang.*, 3-11-2004, p. 32) > ... ***anathema*** ... (cal saber que la lletra grega theta [θ] es transcriu en llatí pel dígraf *th*).

78) «La idea de fondo de este artículo es que vamos bien, tal vez mejor de lo que osamos imaginarnos. La liga de los quejicas, en la que ni siquiera se confrontan los abanderados del *finis nationae* con los horrorizados por la persistencia de la pesadilla nacionalista, proporciona sendas notas de color, como un pequeño lujo que podemos y debemos permitirnos, al tiempo que un aviso del horror que podría esperarnos si un día cayéramos, los catalanes, en la tentación de cambiar la apuesta histórica de los consensos por la de las impaciencias» (*La Vang.*, 13-11-2004, p. 27) > ... **nationis** ...

79) «Esports, Seleccions catalanes, Assemblea de la FIRS. "Tu quoque, filii". Oliveras de la Riva deixa la FIRS conscient que ha estat traït però del tot convençut d'haver jugat la carta de Catalunya» (*Avui*, 27-11-2004, p. 63; frase que pronuncià Cèsar quan veié que també Brutus

esgrimia el punyal per assassinar-lo; el text sencer és *Tu quoque, fili mi?*).

80) «Els clàssics ja distingien entre la *potestas* i l'*autoritas*» (*Qüestions de Vida Cristiana,* 237, any 2010, p. 104) > ... ***la*** **auctoritas**.

81) «Francesc d'A. Vidal i Barraquer, metropolità de Catalunya i primat *de les Espanyes,* va viure habitualment el seu exili en una cartoixa, la de Lucca, acompanyat tan sols pel seu secretari, el canonge J. Viladrich, fidelíssim i actiu. "Deixeu-me ser pobre ara que puc", deia. I al morir, les seves restes van ser arrecerades a la cartoixa de la Valsainte *("Dilexi justitia et odivit iniquietatem propterea"...)*» (*Avui*, 7-12-2004, p. 5) > ... ***I, en*** *morir* ... **iustitiam** et **odi iniquitatem** ... (es refereix a unes paraules pronunciades pel papa Gregori VII en el seu llit de mort, mort esdevinguda a Salern l'any 1085: *Dilexi iustitiam et odi iniquitatem, propterea morior in exilio,* que signifiquen «He estimat la justícia i he avorrit la iniquitat; per això moro en l'exili»).

82) «*Status questionis*» (d'un original, abans de ser corregit) > Status **quaestionis**.

83) «Pau VI proclamava a l'ONU i volia que l'Església fos "experta en humanitat": *nihil quod humanum est alienum me puto*» (d'un original, abans de ser corregit; en realitat, la citació completa és *Homo sum: humani nihil a me alienum puto,* de Terenci, *Heautontimorumenos* 77).

84) «"*Serva ordinem et ordo servavit te*", en llatí, "conserva l'ordre i l'ordre et conservarà a tu"» (*Presència*», 31-12-2004, p. 38) > ... **servabit** ...

85) «"Quo vadis, Catalaunicum agro?" Una corriente pública, con una visión muy negativa, culpa a la ganadería industrial del maltrato a los animales» (*La Vang.*, 3-1-2005, p. 24) > ... ***Catalaunicus ager*** o, millor, ***Catalaunice ager***.

86) «Dels meus anys d'estudis humanístics en un col·legi de jesuïtes recordo un vell aforisme llatí: "*Primum vivere (o essere), deinde filosofare*"» (*Avui*, 14-1-2005, p. 4) > ... **philosophari** (cal saber que la lletra grega fi [φ] es transcriu en llatí pel dígraf *ph*).

87) «Semblantment, un *text* (del llatí *textum* 'teixit' < *texere* 'teixir') és el producte d'un acte lingüístic o d'una sèrie d'actes lingüístics connexos» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **textus** ... (cal saber que els termes cultes es prenen del nominatiu, no de l'acusatiu).

88) «Els punts suspensius poden ser substituïts per l'abreviatura *etc.* (ll. *et cetera* 'i altres coses')» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **caetera** ...

89) «Expelida la *noticia criminis* (o sea, que los de CiU trincaban) por boca nada menos que del president Maragall, nada se dilató el fiscal jefe del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya en remitir ayer mismo oficio reclamando las actas parlamentarias, para investigar la posible existencia de delito de unto» (*La Vang.*, 26-2-2005, p. 17) > ... **notitia** ...

90) «Por supuesto, conocíamos al dedillo curiosidades y anécdotas, como que la *fumata nera*, la señal de que los cardenales todavía no habían llegado a un acuerdo sobre la identidad del nuevo Papa, se conseguía quemando paja mojada. Y hasta los que no cursaban bachillerato de letras sabían perfectamente la fórmula que sigue a la emergencia de la *fumata bianca: Anuntio vobis gaudium magnum: habemus Papam*» (*La Vang.*, 11-4-2005, p. 7) > ... **Annuntio** ...

91) «Ha estat un papa de grans contrastos, que ha fet grans gestos a favor de l'ecumenisme i el diàleg interreligiós però que alhora ha promulgat encícliques com la *Christus Domines*, que és completament innaceptable» (*Avui*, 14-4-2005, p. 27) > ... **Dominus** ... ***inacceptable.***

92) «L'elecció del nou pontífex començarà dilluns vinent, dia 18 d'abril. Un total de 115 cardenals, que també reben el nom de prínceps de l'Església, es reuniran en conclave per elegir un nou Papa. En una *butlleta electoral* que té gravades les paraules llatines "*Eligo in Summum Pontifice*", escriuran el nom del seu candidat» (*Regió 7*, 14-4-2005, p. 5) > ... **Pontificem** ...

93) «A una visión del mundo centrada sobre la idea de desarrollo basado en el mercantilismo, la competitividad y el crecimiento (*citius, altius, fortius*), queremos oponer una alternativa que gire del revés el emblema olímpico: más lentamente, más en profundidad, con más dulzura (*lentius, profundis, soavius*)» (*La Vang.*, 24-4-2005, p. 36) > ... **profundius, suavius**.

94) «"La raó està amb els del mig" (allò dels clàssics, *In medio consistit virtus*)» (*Avui*, 26-5-2005; modificació de l'adagi clàssic *In medio [stat] virtus*).

95) «No podem dir el mateix del presbiterat en relació amb l'episcopat. Tenen la participació en el *munus sacerdotalis,* només en diferència de grau» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **sacerdotale** ... (l'adjectiu ha de concordar amb el substantiu neutre).

96) «S'inicia en la presentació de les fonts del *Liber ordinum episcopalis* per a cadascun dels *ordos*, la seva transcripció ordenada, les variants textuals recollides pels editors, i un breu comentari inicial» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **ordines** ... (el plural de *ordo* és *ordines*).

97) «Bartomeu (en grec, *Bartholomaios;* en llatí, *Bartholomeus*) és un patronímic que també era usat com a nom propi» (A. Puig i Tàrrech, *Jesús. Un perfil biogràfic,* Barcelona 2004, p. 274) > ... **Bartholomaeus** ...

98) «Aquesta característica és, precisament, el que l'humanista del Renaixement Pico della Mirandola va entendre com el tret més específic de la dignitat humana. En la coneguda *Oració sobre la dignitat humana,* es llegeix la cèlebre frase: "*homo is quammodo omnia*" ("l'home és, d'alguna manera, totes les coses")» (*Rev. del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats...*, jul. 2005, pp. 20-21) > ... **est quodammodo** ...

99) «... *Summa Teologica* ...» (Sagarra, *El perfum dels dies,* Barcelona 2004, p. 158) > ... Summa **Theologica** ...

100) «I també fa molts anys, en una federació ben antiga, o més aviat confederació, l'única que té un nom oficial en llatí, *Confederatio Helvetica,* jo vaig pujar al tren a Lugano, i als pocs minuts passà el revisor demanant els bitllets ...» (*Avui*, 8-10-2005, p. 24) ... **Confoederatio** ... ***al cap de pocs minuts*** ...

101) «I ja tots sabem que la condició provisional estatutària encara dura avui dia i l'autodeterminació plena queda *ad*

calendas grecas» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **kalendas graecas**.

102) «Hora et labora» (*La Vang.*, 29-6-2004, p. 52; títol d'un article que el diari resumia així: «El progreso pasa por trabajar bien, sin miedo a la libertad y sin mirar la hora»; però la frase llatina és *Ora et labora,* 'prega i treballa', i, per tant, no té res a veure amb *hora*).

103) «Per la seva pròpia resplendor –la *splendor veritatis*–, la veritat no pot deixar de difondre's ...» (*Documents d'Església,* 15-3-2006, p. 162) > ... ***l'***splendor veritatis ... (cal saber que el substantiu llatí *splendor* és masculí).

104) «El clàssic tema teològic *fides ex auditu* podria ser invertit: *auditum ex fide*» (F. Torralba, *Per què creure?,* Barcelona 2000, p. 173) > ... **auditus** ... / «Aristòtil afirma en la *Metafísica* que l'ésser es diu de moltes maneres (*ens dicitus multipliciter*)» (ib., p. 198) > ... **dicitur** ... / «La cultura que, originàriament ve de conrear (*collere*), respon a aquest desig de plenitud que té la persona i que suposa en ella esforç, treball i dedicació» (ib., p. 231) > *La cultura, que originàriament ve de conrear (***colere***)* ... (noteu el canvi de puntuació que hi hem fet).

105) «L'*unum a se et divisorum ab aliis* que constitueix la individualitat, defineix clarament ...» (E. Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana,* ed. de 1999, p. 15) > ... **divisum** ...

106) «"Curriculum splendidus"» (*Avui*, 20-1-2007, supl. «El cèntim», p. 10) > *"Curriculum* ***splendidum****"* (l'adjectiu ha de concordar amb el substantiu de gènere neutre).

107) «Construir una plataforma unitària d'alt perfil, tot respectant la individualitat i la labor de cada entitat, és l'imperatiu que tothom s'ha de posar per tal de superar l'antic, però sempre actual refrany de la història: *Dum Romae consulitur, Saguntum expugnata est*» (*Rev. de Llengua i Dret*, núm. 46, des. 2006, p. 68) > ... Saguntum **expugnatur**.

108) «Les festes s'acaben. No sé on, en alguna botiga, avui o ahir, sentia l'*Adeste fidelis*. Deu ser l'única cançó de Nadal que he sentit» (A. Jané, *Del "Quadern de Barcelona" (3),* Castellar del Vallès, set. 2007, p. 19) > ... **fideles**.

109) «He ahí el veredicto del Papa Ratzinger: Barcelona y Valencia, tanto monta, monta tanto. Dicho en latín: "Barcino et Valentia aequalis sunt"» (*La Vang.*, 18-10-2007, p. 26) > ... ***aequales*** ...

110) «Procurem tractar les coses amb pau i serenitat, *sine ira et cum studio*» (*Cat. Cristiana*, 25-10-2007, p. 14; la locució llatina és *sine ira et studio,* que vol dir 'sense rancor i sense parcialitat').

111) «*quattuordecies*» (AA. VV., *Manual d'estil,* Vic ³2007, p. 494) > **quatuordecies**.

112) «Del "homo hominis lupus" a la democracia» (*La Vang.*, 8-6-2008, p. 39) > ... ***homini*** ... (el terme subratllat ha d'anar en datiu).

113) «l'status quo» (X. Rull, *Els estrangerismes del català,* Tarragona 2008, p. 132) > ***l'statu quo***.

114) «També es referí al nom en general Priscià, que escrivia des de Bizanci les seves *Institutiones (ars) grammaticae,* on seguia de prop la tradició grega ...» (J. Moran, *Característiques del nom propi,* Barcelona 2009, p. 19) > ... **artis** ... (notem que el nom subratllat ha d'anar en genitiu).

115) «Abans dels romans, al *municipium segarrensis* ja hi havia vida, però va ser durant l'època imperial que aquestes terres [referint-se als Prats de Rei] es van convertir en graners i en productores de vi» (*Regió 7,* 28-11-2009, revista, p. 14) ... **sigarrense** ... (l'adjectiu subratllat ha de concordar amb el substantiu que acompanya, el qual és de gènere neutre).

116) «Ja ho deien els antics romans, *quod licet Iovis non licet bovis*, el que està permès a Júpiter no li està permès a un bou» (*Avui,* 5-2-2010, p. 18) > ... quod lice **Iovi** non licet **bovi**, *el que està permès a Júpiter no està permès a un bou* (noteu que hi hem suprimit el *li* pleonàstic anticipat; per a més detalls, vegeu el nostre manual *Observacions crítiques...,* vol. I, pp. 23-27).

117) «Ho deia el mateix sant Pau, apòstol, que d'això en devia saber molt, ni que només fos per inspiració de l'Esperit Sant: *Opportet haereses esse*» (J. Fuster, *Causar-se d'esperar,* Barcelona 1965, p. 108) > ... **Oportet** ...

118) «Per tant, la *Passió segons sant Mateu* no és solament el relat dels fets, sinó també l'assimilació emocional del seu significat pels creients. Els fidels passen a ser un *dramatis personae* de ple dret, amb reaccions que queden retratades de manera subjectiva al text i a la música, de manera dramàtica» (*Serra d'Or,* març 2010, p. 54) > ... ***uns*** dramatis personae *de ple dret, amb reaccions que queden retratades de manera subjectiva* ***en el*** *text i* ***en*** *la música* ... (com que el nucli de la locució llatina *dramatis personae* és de nombre plural l'hem de fer precedir, en català, per un article també en plural).

119) «En los microartículos ... tiene la oportunidad de exhibirse con el *utilo ridendo mores*» (*La Vang.,* 1-9-2010, supl. «Cultura/s», p. 10) > ... **corriget** ...

120) «Novell considera que "el nostre país té llargues arrels cristianes però els darrers decennis ha experimentat una forta secularització", motiu pel qual ha escollit com a lema per al seu pontificat *Omnia Propter Evangelium* (tothom prop de l'Evangeli)» (*Regió 7,* 4-11-2010, p. 16) > ... ***(Tot per l'Evangeli)***.

121) «De l'Homo sapiens a l'Homo telefonicus» (*Regió 7,* 23-12-2010, p. 29) > ... ***telephonicus*** (vegeu abans, exemple 86).

122) «*Latrant et scitis estatint praetesquitantes estis,* que vol dir "borden i sabem de seguida que cavalquem davant de tots"» (*Ara,* 27-12-2010, p. 29) > ... **statim praeterequitantes** ...

123) «I hi ha també una última paraula en el Salm 81, "*movebuntur omnia fonamenta terrae*" ...» (*Documents d'Església,* 1-12-2010, p. 646) > ... **fundamenta** ...

B) Citacions incorrectes de l'italià

Com dèiem al començament, en les citacions de l'italià dins un text català (i, per extensió, en castellà escrit des de territori català) també s'hi solen esmunyir errors, malgrat que l'italià sembli una llengua fàcil per a nosaltres. Una bona part d'aquests errors es deuen a la qüestió de les lletres dobles, característiques de la llengua italiana. Heus ací una sèrie

Dant, un dels creadors de l'italià literari

d'exemples que ens poden ajudar a no equivocar-nos tant en les citacions de la llengua de Dant, Petrarca i Boccaccio:

1) «Automovile Club d'Italia, una entidad con más de noventa años de historia» (*La Vang.*, 31-3-1999) > ***Automobile*** ...

2) «el poeta italià Torcuato Tasso» (d'un original, abans de ser corregit) > ... ***Torquato*** ... (notem que la forma italiana, amb *q*, coincideix amb la catalana: *Torquat*).

3) «Els resultats del 13 de juny passat han posat en evidència els pitjors temors que *soto voce* circulaven entre alguns dirigents de CiU» (*Avui*, 25-6-1999, p. 18) > ... **sotto** ... / «Una llegenda negra que més endavant es va barrejar amb una altra, secundada *sotto vocce*, per l'aquiescència d'altres docents ...» (AA. VV., *Joan Solà. 10 textos d'homenatge,* Barcelona 2010, p. 145) > ... **voce** ...

4) «Victoria Abril, multada per pegar un "paparazzi"» (*Avui*, 6-10-2000, p. 32) > ... ***"paparazzo"*** (el terme *paparazzi* és plural i, com que va precedit d'un article en singular, l'hem de passar també al nombre singular).

5) «"Rissoto" de ceps» (*Regió 7*, 7-10-2000, revista, p. 22) > ***Risotto***... / «És un gourmet, i amb la mateixa naturalitat que demana un capó farcit a la catalana, es delecta amb una *sacher torte* vienesa, un xampany francès o un *rissotto* italià» (AA. VV., *Reconeixement a Josep Maria Ainaud de Lasarte,* Barcelona 2008, p. 61) > ... **risotto** ... / «Giacomino, em creix la saliva només de pensar en els *pappardelle al sugo*. Saps quant fa que no n'he menjat?» (M. Aritzeta, *La maleta sarda,* Barcelona 2010, p. 90) ... ***les*** ... (perquè *pappardelle* és nom femení) / «Al cap d'un parell de minuts tenien al davant de cadascun un enorme plat d'espaguetis amb *pepperoncini*, tot i que l'amo li diu que són macarrons, mentre li va triturant el bitxo damunt la pasta amb un molinet» (ib., pp. 110-111) > ... **peperoncini** ... / «... i va demanar una *lassagna* al forn i en Giacomino dubtava entre un *rissotto di radichio* i un de carxofa ...» (ib., p. 241) > ... *i va demanar* **lasagna** ... **risotto di radicchio** ... (noteu que hi hem suprimit un article).

6) «Es deixava gronxar per la música delicada, pels moviments de l'orquestra, les entrades del cor i les intervencions de la soprano, que ara arrencava una pregària *a capella* envoltada de les veus que la protegien ...» (AA. VV., *Deu + 1,* Valls 2000, p. 3) > ... **a cappella** ...

7) «L'expressió *mort de l'art* s'ha d'entendre com un tecnicisme hegelià encunyat no pas pel mateix Hegel sinó pel filòsof italià Benetto Croce el 1902» (*Quaderns de Pastoral*, oct.-des. 2000, p. 19) > ... ***Benedetto*** ... / «A Itàlia destaca Lionelo Venturi (1885-1961)» (ib.) > ... ***Lionello*** ...

8) «Mazzoleni, que fa aquesta mateixa distinció entre "possible verità" i "possible falsità", assenyala que ...» (d'una gramàtica, abans de ser corregida) > ... ***possibile*** ... ***possibile*** ...

9) «Quin impacte creieu que té la foto d'un dirigent socialista i un dirigent del PP, amb el *cappo* Aznar al darrere, segellant a Madrid un pacte sobre Euskadi, quin impacte en aquests nois que tiren pedres pel carrer?» (*Avui*, 18-1-2001, p. 19) > ... **capo** ...

10) «Silvio Berlusconi ... l'aspirant a ocupar el Palazzo Chigui, seu de la presidència del govern [italià]» (*Avui*, 7-5-2001, p. 3) > ... ***Chigi*** ...

11) «El retrat amb "vibratto" de Dalí» (*Avui*, 1-8-2001, p. 29) > ... ***vibrato*** ...

12) «Som rellotge amb el cor fent de timbal / si interpretem el viure dins la vena: / *adaggio* de breus goigs, *rondó* de pena, / i el temps, per dins, com nota musical, / callant l'aplaudiment de cada estrena» (A. Prat i Gelabert, *Poemes a tres veus,* Barcelona 1995, p. 43) > ... **adagio** ...

13) «El silenci regnava en una immesurable sala capitular aparentment buida i en penombra, si bé una naixent claror de qualitat marbrenca –talment com la que banya les tombes dels Medicci, a Florència– anava revelant riques pintures murals que il·lustraven edats conegudes i desconegudes dels pobles de la terra» (T. d'Arenys, *El quadern d'Agnès Solà,* Manresa-Barcelona 2001, p. 334) > ... ***Medici*** (en forma catalanitzada, com fa la *Gran enciclopèdia catalana,* ***Mèdici***).

14) «Bocato di cardinale»: propostes sibarites entre la gastronomia, la lectura i el relax aquàtic o musical.— Per a aquells a qui els agradin els *bocati di cardinale* lúdics i gastronòmics, aquest mes és una petita joia» (*Avui*, 15-5-2002, p. 33; en italià no existeix *bocato* ni *boccato*; sí *boccata* i *boccone*; deu tractar-se d'una locució italiana fantasma, és a dir, d'una falsa traducció del cast. *bocado de cardenal*; noteu també que el pronom feble subratllat és pleonàstic) / «*Bocato di cardinale*», llibre d'AA. VV. editat a València, 1985, i traduït a l'italià per *Il boccone del cardinale,* Palerm 1993 (cf. Joaquim Carbó, *Setanta anys*..., Barcelona 2002, p. 175).

15) «... aquell faune de mirada inquietant de l'escena del *Triomf de Bacus* que Annibale Carracci pintà a la volta de la gran galeria del Palau Farnesi de Roma ...» (d'un llibre publicat en el 2002, p. 8) > ... ***Farnese*** ... / «Venècia ... San Marco: els cavalls de bronze i la Pala d'Oro; el Palau dels Doggos; els tetrarques de pòrfir que no deixen de mirar amb els ulls oberts de bat a bat, la balconada oberta a l'illa de Sant Jordi i el Pont dels Sospirs; després a prendre un *vaporetto* a la Riba dei Squiavoni i a Murano falta gent, amb la fabriqueta de vidres i tot allò. [...] La segona també fou una anada sobtada, aquesta vegada a veure l'exposició de *I Fenicci* al Palazzo Grassi» (ib., p. 19) > ... ***Dogi*** ... ***degli Schiavoni*** *i a Murano falta gent, amb la fabriqueta de* ***vidre*** *i tot allò* ... **Fenici** ... / «La foscor i l'encant del moment em feren pensar en el Renatto de *Bogeries d'estiu*» (ib., p. 36) > ... ***Renato*** ... / «Per això quan se m'acostà i em va dir "*Signorina posso acompagnarla?*" ...» (ib., pp. 36-37) > *Per això quan se m'acostà i em va dir:* "Signorina**,** posso **accompagnarla**?" ... (noteu que hi hem retocat la puntuació) / «A Sicília ... *Cavalleria rusticana* ... El nostre Turidu no passaria a la història del *bel canto*» (ib., p. 44) > ... ***Turiddu*** ... / «... plaça de barri amb la botiga d'embotits on ens feiem els *panini* per anar tirant i amb la *tavola calda* on de vegades dinàvem *maquerroni alla matriciana*» (ib., p. 65) > ... ***fèiem*** *els* panini *per anar tirant i amb la* tavola calda *on de vegades* ***menjàvem per dinar*** **maccheroni all'amatriciana** (noteu els diversos retocs que hi hem fet) / «Perquè la teva ombra benèfica no em pot acompanyar en l'ampit de la finestra ni mormolar baixet i amb poca traça el *Visi d'arte,* no tornaré a Porta Maggiore per més vegades que retorni a Roma» (ib., p. 66) > ... **Vissi** ... (*Vissi d'arte* és una ària de l'òpera *Tosca* de Puccini).

16) «Creu que a Itàlia és pràcticament impossible de menjar fatal, gràcies a la seva cuina *simplice*, senzilla» (*Presència*, 14-6-2002, p. 15) > ... **semplice** ...

17) «Vies *ferrata* (tota una història).– Des de fa uns quants anys, això de fer vies ferrades s'ha posat de moda ... El mot *ferrata* és italià, i es refereix al primitiu *sentiero ferrato*, un camí equipat amb ferros per a poder circular-hi sense perill de caure. [...] De tota manera, el paradís de les ferrades continua sent la regió alpina de Les Dolomites, i sobretot la zona de La Brenta» (*Cultura*, Valls, des. 2002, pp. 22-23) > ... **ferrate** ... *la regió alpina de* ***les*** *Dolomites, i sobretot la zona* ***del*** *Brenta* (noteu que els articles que acompanyen noms de muntanyes o de rius s'han d'escriure amb minúscula i que el nom del riu Brenta és masculí).

18) «... el llibre *Introduzzione all'ética biblica del Nuovo Testamento*...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **Introduzione all'etica** ... (noteu que en italià els mots esdrúixols no solen portar accent gràfic).

19) «La trama de la novel·la d'Humberto Eco *El nom de la rosa* gira a l'entorn del segon volum de la Poètica d'Aristòtil sobre la comèdia» (*Presència*, 16-5-2003, p. 22) > ... ***Umberto*** ... (cal saber que en italià es van suprimir gairebé totes les hacs).

20) «En Auschwitz, Primo Levi había observado la necesidad del "laboro ben fatto" –el trabajo bien hecho– que empuja a la gente a cumplir su cometido incluso en situaciones de esclavitud» (*La Vang.*, 3-6-2003, p. 33) > ... ***lavoro*** ...

21) «allò tan vell del *tradduttore tradditore*» (*Avui*, 22-10-2003, p. 24) > ... **traduttore traditore** / «Tradutore, traditore» (*Avui,* 5-4-2005, p. 5) > ***Traduttore, traditore***.

22) «Gran, emocionat i emocionant discurs, per exemple, el d'anit del president Pujol amb una *furtiva laccrima* incorporada que ja es va insinuar en ocasió del missatge de l'Onze de Setembre» (*Avui*, 25-10-2003, p. 2) > ... **lacrima** ... (aquesta expressió italiana fa al·lusió a una coneguda romança de l'òpera *L'elisir d'amore* de Donizetti).

23) «En aquest sentit, potser resulta pertinent esmentar el nom del director de cinema Pier Paolo Passolini, que ha donat una imatge molt humana de la figura de Jesucrist a *L'Evangeli segons sant Mateu,* en clara oposició a les visions de Hollywood. Enric Casassas destaca que Passolini se sentí molt atret per la poesia de Cardó ...» (C. Arnau, *Compromís i escriptura,* Barcelona 2003, p. 170) > ... ***Pasolini*** ... ***en*** ... ***Pasolini*** ... / «... i, més enllà, la *troupe* sorollosa d'italians que al voltant de Passolini discutien detalls de les escenes de *Medea* que havien de rodar l'endemà» (J. Bellès, *Fabulacions sirianes,* p. 129) > ... ***Pasolini*** ...

24) «Para leer lo que fuera, el italiano se calzaba en el ojo izquierdo una "caramella", es decir, un monóculo que le daba un aire autoritario e impertinente que me recordaba a mi padre, que también usaba y abusaba del adminículo. Dall'Ovo odiaba con todas sus fuerzas a dos paisanos suyos: a D'Annunzio, "quel vechio cretino" que decía que a las mujeres hay que escucharlas con el corazón, y a Benito Mussolini, y es que no comprendía que nadie, salvo los propios italianos, pudieran tomarse en serio. "A nosotros –me decía–, que somos los inventores de la 'comedia dell'arte', nos fascinan a veces los personajes ridículos

como nuestro pobre rey y el mamarracho de Mussolini, pero que en el resto del mundo haya gente que pueda creer en ellos no me cabe en la cabeza» (*La Vang.*, 24-11-2003, p. 22) > ... ***vecchio*** ... ***pudiera*** ... ***commedia*** ... (noteu que de passada hi hem esmenat una falta de concordança).

25) «Giuliano Amato, ex primer ministro de Italia ... apodado "Dottore Sutile" ...» (*La Vang.*, 3-2-2004, p. 72) > ... ***Dottor Sottile*** ...

26) «Un ferry unirá Barcelona con Roma en 18 horas [...]. El precedente de esta experiencia es la línea Barcelona-Génova que desde hace cinco años explota la compañía Grandi Navi Veloce, del grupo Grimaldi» (*La Vang.*, 4-2-2004) > ... ***Veloci*** ...

27) «Aquesta explicació no és científica però sí possible i com diuen els italians "si non è vero, è ben trovato"» (*Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica,* març 2003, p. 181) > *Aquesta explicació no és científica però sí possible* ***i,*** *com diuen els italians****, "se*** *non è vero, è ben trovato"* (noteu que també hi hem arreglat la puntuació) / «*Si non è vero, è ben trovato,* oi?» (*Avui*, 8-11-2008, p. 52) > **Se** ...

28) «Vaig entrar un moment a Al Mio Caffè per prendre un *capuccino*» (M. Asensi, *L'últim Catò,* trad. de N. Nueno, Barcelona 2003, p. 228) > ... **cappuccino** ... (notem que aquesta incorrecció pot provenir del *Diccionari italià-català* de l'Enciclopèdia Catalana [Barcelona 2002], que, erròniament, s.v. *cappuccino,* diu: «cafè amb llet, "capuccino"»).

29) «Una Pisa que encara conserva una bona part del seu entramat urbà històric. Un 'lungarni' amb els majestuosos palaus dels segles XVI i XVII i les esglésies gòtiques de Santa Caterina i Santa Mara della Spina» (*Regió 7,* 29-5-2004, revista, p. 11) > ... ***Lungarno*** ... ***Maria*** ...

30) «Una altra cosa que em sorprèn d'aquests locals de la cadena multinacional [Starbucks Coffe] és el fet que, quan finalment et decideixes entre totes les possibilitats i demanes, posem per cas, un *espresso machiato*, el noi o la noia de la barra et pregunta el nom ... Amb el meu *espresso machiato* m'adreço a la zona de les taules» (*Presència*, 16-7-2004, p. 11) > ... **macchiato** ... **macchiato** ...

31) «L'entrevista es produí el dia 17 d'agost a Vèlia, petit port de la Lucània, al golf de Salern (avui Castellamare della Brucca)» (Ciceró, *Discursos,* XXII, Barcelona 2004, p. 24, nota) > ... ***Castellammare*** ...

32) «La sala Degli Orazi i Curiazo posa l'escenari a l'acte de firma de la Constitució Europea» (*Avui*, 29-10-2004, p. 87) > ... ***sala degli Orazi e Curiazi*** (o bé, traduint-ho al català, ***sala dels Horacis i Curiacis***) ...

33) «Francament, m'agraden més els *fettucini Alfredo* i el lluç al vapor amb salsa tàrtara ...» (*Avui*, 13-11-2004, p. 88) > ... ***les*** **fettuccine** ...

34) «[parlant de pintors] ... Tintoretto, Ticiano, Toulouse-Lautrec ... Holbein, Veronesse, Cosimo Tura, Crivelli» (A. Jané, *Els dies i els llocs,* p. 85) ... ***Tiziano*** (o, catalanitzat, ***Ticià***) ... ***Veronese*** ... / «El conjunt recorda la ciutat italiana de Peruggia» (ib., p. 100) > ... ***Perugia*** (o, catalanitzat, ***Perusa***) / «Un altre accident d'aviació, a Milà, a l'aeroport de Linati, que em té tants de records» (ib., p. 174) > ... ***Linate*** ... (l'altre aeroport milanès és el de La Malpensa).

35) «Los Borbón Parma habían sido soberanos del ducado parmesano a partir de un hijo de *nuestro* Felipe V ... el congreso de Viena concedió dicho feudo a María Luisa. Y el Rissorgimento italiano (1860) barrió para siempre de la llanura del Po a tales Borbones ...» (*La Vang.*, 4-12-2004, p. 25) > ... ***Risorgimento*** ... / «Ha muerto el Papa hercúleo y determinante, el más fuerte, viajero y tenaz, el que con vigorosos cambios de timón transformó el rumbo de la Iglesia y contribuyó con su musculatura ideológica a cambiar, para bien o para mal, el rumbo del planeta. Gritan espontáneamente unos jóvenes: «Rissorgirá!». Es en los momentos fúnebres cuando reverdece la esperanza cristiana: recupera su gastada capacidad sugestiva. «¡Resucitará!», siguen gritando» (*La Vang.*, 3-4-2005, p. 10) > ... ***Risorgerà!*** ... (noteu que, sobre la lletra *a,* en italià s'hi posa accent obert).

36) «Dr. Josep Perarnau, professor de la Scuola Superiore de Studi Medievali» (*Cat. Cristiana*, 9-12-2004, p. 18) > ... ***di*** ... / «D'aquests dos volums n'ha tingut cura Franco Trabattoni, professor ordinari de Filosofia Antiga en el *Dipartamento de Filosofia* de la *Università degli Studi di Milano* ...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **Dipartimento di** ...

37) «Cf. F. Raurell, "La sagezza degli 'anawim'", dins ...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... ***saggezza*** ...

38) «Dalí es va inspirar en el quadre de Piero de la Francesca ...» (d'una felicitació de Nadal, 2004) > ... ***della Francesca*** ...

39) «–Gràcies –va fer ella quan ja era a la vorera. / *–Mi chiamo Fabio.* / –Doncs, gràcies, Fabio. / *–Adio signorina* (J. Varela, *Aquell primer de maig,* Barcelona 2004, p. 73) ... **Addio,** signorina (noteu que hem afegit una coma davant el vocatiu).

40) «Ése debe de ser el motivo por el que en la mayoría de los telediarios de la noche del lunes 28 la nota oficial vaticana fuera leída por una joven periodista italiana con pinta de estar pasando por allí, rodeada de cámaras y aleccionada desde detrás de uno de esos objetivos por algún compañero veterano. "Legge", se oyó. Y ella leyó» (*La Vang.*, 3-3-2005, p. 28) > ... ***Leggi*** ...

41) «Els Verga, don Enrico i don Vicenzo, eren uns naviliers que s'havien fet d'or durant la guerra europea» (J. Agut, *Rosa de foc,* Barcelona 2004, p. 51) > ... ***Vincenzo*** ...

42) «Roma salta de alegría por la elección de Benedicto XVI. *Habbiamo fatto il Papa!* comentan los camareros, orgullosos y satisfechos, antes de servir el preceptivo plato de espaguetis» (*La Vang.*, 22-4-2005, p. 12) > ... **Abbiamo** ... (com ja hem dit abans, en italià es van suprimir gairebé totes les hacs; queden, això sí, les d'algunes formes del verb *avere,* com *ho, hai, ha, hanno,* per raons diacrítiques).

43) «La corona d'espines amb què el president de la Generalitat fa fotos als seus aliats i amics és una corona de plàstic, que no fa mal ni fa sang. El tripartit té molt d'*atrezzo*, molt d'estirabot, moltes discrepàncies verbals, força falta d'iniciativa per incoherència interna, molt d'amateurisme...» (*Avui*, 28-5-2005, p. 16) > ... **attrezzo** ...

44) «Cadascú assoleix els seus objectius com li dóna la gana. Partint d'aquesta premissa, ningú no pot retreure res a la Rosa, al Bisbal, al Bustamante i a aquesta colla de can-

tants per la gràcia de la deessa televisió. Segurament, moltes d'aquestes *estrelles de la música* no han sentit mai parlar de les fuses, de l'*allegro ma non tropo* o dels instruments de canya. Per posar tres exemples. Però els seus discs pugen en les llistes d'èxits com l'escuma» (*Regió 7*, 12-4-2002, p. 21) > ... *de l'*allegro ma non **troppo** *o dels instruments de canya, **per** posar tres exemples* ... (noteu que hi hem fet també un retoc de puntuació).

45) «Uns quants dibuixos de Leonardo, una *Madonna* del Quatrocento, un Crist del Greco, un arlequí de Picasso, un Miró...» (J. Navarro, *La Germandat del Sant Sudari,* Barcelona 2004, p. 89) > ... ***Quattrocento*** ... / «A Roma, a la plaça Navona, es va inaugurar l'any 1651 una font, La fontana dei Quatro Fiumi, que representava els quatre grans rius coneguts per la gent de l'època» (*Cavall Fort*, abril 2006, p. 17) > ... ***la*** *fontana dei* ***Quattro*** *Fiumi*... (noteu que també hi hem tret una majúscula).

46) «Tengo 55 años, nací en Cattanzzaro, Calabria, y vivo en Roma» (*La Vang.*, 25-8-2005, p. 55) > ... ***Catanzaro*** ...

47) «Pero ya decía Vico que la historia no avanza en línea recta sino por "corsi e raccorsi". Y hoy estamos claramente en un *raccorsi*» (*La Vang.*, 31-10-2005, p. 22) > ... ***ricorsi*** ... **ricorso**.

48) «Des del seu acariciador amor a les coses (el cel, els núvols, els estels, la nit, el dia...) i amb el desig –fonament de la seva poesia– que res d'aquesta vida –bella, malgrat destrets inevitables– no mori en l'eternitat (pensem en el seu sublim "Cant espiritual", un *capo laboro*), el poeta [Joan Maragall] "riu a lo que veu" i "amb els ulls aclucats" somia, com un infant» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **capolavoro** ...

49) «Se sentia feliç de presentar-les a les seves amistats, de passejar-les per la ciutat, pels camps, els palaus i els museus, pel seu *sancta sanctorum*: la catedral. Els preparava ell mateix *tagliatelle* amb trinxat de tòfona negra, rostit amb bolets del país, anomenats *fungi porcini*, els buscava requisits de formatge i llet, pans de figa, teles lleugeres de colors vius per a la nena» (M. Aritzeta, *Perfils de Nora,* Barcelona 2003, p. 55) > ... **funghi** ... / «D'altra banda, es tractava d'un juliol lluminós que preparava per a la *piazza dei Campo* la seva enèsima competició del *Palio*, que era una espectacular cursa a cavall entre els representants dels disset barris (i braços) de la ciutat, abillats amb robes de feia cinc-cents anys» (ib., p. 56) > ... **del** ...

50) «En aquella Itàlia, el Pepone i Don Camilo els veies moltes vegades. I Siena era bonica, acollidora, tranquil·la ...» (AA. VV., *Sense renúncies,* Barcelona 2005, p. 69) > ... ***Peppone*** ... ***Camillo*** ... / «... un professor italià que es diu Tomasso Federici ...» (ib., p. 136) > ... ***Tommaso*** ... / «Itàlia plora pel petit Tommasso» (*Avui*, 3-4-2006, p. 32) > ... ***Tommaso***.

51) «"Verrà la morte e avrà i tuoi occhi, / questa morte que ci accompagna / del mattino a la sera, insonne, / sorda...." Vendrá la muerte y tendrá tus ojos, esta muerte que nos acompaña de la mañana a la noche, insomne, sorda.... Pienso en el último poema que escribió Pavese antes de suicidarse. [...] "I tuoi occhi / saranno una vana parola, / un grito taciuto, un silenzo". Sí, tus ojos se han convertido en una palabra vana, un grito callado, un silencio» (*La Vang.*, 17-4-2006, p. 17) > ... *questa morte* ***che*** *ci accompanya* ***/ dal*** *mattino* ***alla*** *sera ... un* ***grido*** *taciuto, un* ***silenzio*** ...

52) «Al inicio de la campaña [electoral italiana] acudí al mitin de Refundazione Comunista, izquierda extrema que apoya y antes apuñaló a Prodi» (*La Vang.*, 18-4-2006, p. 23) > ... ***Rifondazione*** ...

53) «La reacció popular, les revelacions dels mitjans de comunicació i l'ensorrament parcial de la política corrupta italiana, van debilitar considerablement el poder de la màfia en la mateixa Itàlia, amb la captura i empresonament del seu sanguinari *capo di tutti capi* Toto Riina» (M. Castells, *L'era de la informació,* vol. III, Barcelona 2003, pp. 203-204) > ... **capo di tutti i capi** ***Totò*** ...

54) «Cada vegada que pujo al tramvia o a l'autobús i el cobrador se'm dirigeix en castellà, vet aquí, em dic, un ram on el camarada Jiménez Caballero ja es trobarà servit pels anarquistes per endavant i a cor què vols si mai, Déu no ho vulgui, "ritorna vincitor" a Barcelona» (J. Sales, *Cartes a Màrius Torres,* Barcelona ²2007, p. 447; cas una mica subtil: la citació de l'italià es fa entenent el verb en 3ª persona del present d'indicatiu quan l'original és en 2ª persona de l'imperatiu, ja que fa referència a un conegut passatge de l'òpera *Aida* en què la protagonista s'adreça al general Radamès).

55) «El prefecte? La Sua Eminenza Giorgio Arturo Medina Estévez, diuen, aquí, sí....» (Ll. Busquets i Grabulosa, *El Testament de Moisès,* Badalona 2007, p. 53) > *El prefecte? Sua Eminenza* ... (noteu que hi hem suprimit l'article *La*) / «L'un viu a San Ignazio i l'altre a Piazza della Pilotta, la plaça del davant de la Gregoriana» (ib., p. 69) > ... ***Sant'Ignazio*** ... / «Elles preparaven el que en dèiem *Interrogazioni scotanti* ("Preguntes roents") i les miràvem de respondre» (ib., p. 249) > ... **scottanti** ... / «Adesso, con Franco più morto che vivo, forse le vostre reivindicazioni...» (ib., p. 250) > ... ***rivendicazioni*** ... / «amb el *cavagliere* Berlusconi ... *Non ti preoccupare... l'ai lasciato al deposito vecchio o nel nuovo?*» (ib., p. 403) > ... **cavaliere** ... **l'hai** lasciato **nel** deposito vecchio o **in quello** nuovo? / «*Domani se ne ritorna alla Spagna, sí*» (ib., p. 409) > ... **in** ... / «A baix no hi deu haver pallassos. —*Paglaici?*» (ib., p. 466) > ... **pagliacci? / «***Prego? Sí, padre Giuglio... domani sera ci ritroveremmo in Vaticano*» (ib., p. 595) > ... **Giulio** ... **ritroveremo** ...

56) «Aquest fenomen es va conèixer ràpidament com a *lottizacione,* en referència al repartiment per lots de les diverses àrees de poder» (*Avui*, 25-1-2008, p. 26) > **lottizzazione** ...

57) «Les societats on la venjança és individual tendeixen a les cadenes interminables de *ventettas*, i són per tant més violentes que aquelles on un tribunal s'encarrega de garantir un càstig que l'ofès pot interpretar com una *reparació*» (*Regió 7*, 28-8-2008, p. 18) > ... **vendette** ...

58) «... citado por Ludovico Ariosto en su *Orlando Inamoratto*» (*Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, març-juny 2008, p. 33) > ... **Innamorato**.

59) «I si pogués llegir-la [la missiva] recolzada a la finestra d'una torre de San Gimigniano, amb el refulgent paisatge de la Toscana al davant, molt millor» (*Avui*, 14-2-2009, p. 52) > ... ***Gimignano*** ...

60) «L'italià fa la distinció en un cas: "*A 50 anni ma non* lo/li *dimostra*" ...» (J. Solà, *Plantem cara,* Barcelona 2009, p. 202) > ... **Ha** ... (tal com hem dit abans, el verb *avere* porta hac en algunes formes, com aquesta).

61) «Final *alla arrabiata*» (*Avui*, 13-2-2010) > ... **arrabbiata.**

62) «... atesa la lentitud dels *tempos* eclesials, vint-i-cinc anys són no res ...» (AA. VV., *Nadala 2010,* Fundació Carulla, Barcelona 2010, p. 72) > ... **tempi** ...

C) Citacions incorrectes del francès

Potser perquè la llengua francesa és, a casa nostra, més coneguda que la llatina o la italiana, són menys nombroses les citacions incorrectes del francès que hem detectat. Heus-ne ací els exemples:

1) «La *tour d'horizon* de la obra de Coromines la empiezo con la conferencia titulada...» (AA. VV., *L'obra de Joan Coromines,* Sabadell 1999, p. 184) > **El** tour d'horizon ... (l'error prové de la confusió entre dos noms homògrafs: *tour* femení, 'torre', i *tour* masculí, 'tomb, volta, etc.').

2) «Així s'esdevé, per posar un exemple arquetípic, amb el *si vous plaît* francès o amb el català *si us plau* o *sisplau*, que assuaveixen la proferència d'una ordre o demanda» (d'una gramàtica, abans de ser corregida) > ... **s'il vous plaît** ...

3) «L'escriptora Isabel-Clara Simó se sent *demodé* per ser d'esquerres, feminista i catalanista» (*Regió 7*, 12-5-2001, revista, p. 1) > ... **demodée** ... (notem que l'adjectiu subratllat ha de tenir forma femenina, ja que es refereix a una dona).

4) «... i potser que també alguns *soidisant* nacionalistes catalans s'hagin posat una mica vermells per no haver donat als companys bascos un suport més explícit i visible» (*Avui*, 29-5-2001, p. 2) > ... *i* ***pot ser*** *que també alguns* **soi-disants** *nacionalistes catalans s'hagin* ***tornat*** *una mica vermells* ... (l'adjectiu subratllat, que ha de portar guionet, ha de concordar amb el nom que acompanya, que va en plural).

5) «Si l'escola ens prepara per a ben morir... més val que el nostre no sigui un cementiri marí i sí Montjuïc des d'on es veuen els tinglados d'un port *toujours recomancé*» (*Avui*, 5-12-2001, p. 3) > *Si l'escola ens prepara per a ben morir...* ***val més*** *que el nostre no sigui un cementiri marí i sí Montjuïc, des d'on es veuen els* ***coberts*** *d'un port* toujours **recommencé** (l'expressió francesa al·ludeix al poema de Paul Valéry «Cimetière marin», que conté el següent vers: *La mer, la mer, toujours recommencée!*; noteu que hi hem afegit una coma).

6) «... fou elegit membre de l'Academie Française» (d'un original, abans de ser corregit) > ... ***Académie*** ...

7) «La distància, la desproporció que el constitueix és la primera manifestació del doble nivell de la *volonté voulante* i la *volonté vouloue* descrites per Blondel ...» (AA. VV., *Història del pensament cristià,* Barcelona 2002, p. 1129) > ... **voulue** ...

8) «–Quin tipus de pintura el defineix a vostè? / –Al principi, solia pintar imitant els impressionistes, com Degas, Toulousse Lautrec i el català Joaquim Mir» (*Regió 7*, 31-8-2004, p. 15) > ... ***Toulouse-Lautrec*** ...

9) «Ahora son de temer agrios debates [sobre el nou Estatut de Catalunya] cuyos prolegómenos han empezado ya. Para algunos puede ser un *dejà vu* puesto que las generaciones cambian, pero ciertas obsesiones políticas permanecen. En 1932 el ojo avizor o cornetín de todas las campañas era el parlamentario Antonio Royo Vilanova» (*La Vang.*, 17-9-2004, p. 29) > ... **déjà vu** ...

10) «Va ser molt i molt lluny d'Itàlia. Fou en les interminables sales del Museu de l'Hermitage a Sant Petersburg ...» (M.A. Petit, *Porta Maggiore*, Barcelona 2002, p. 13) > ... ***Ermitage*** ...

D) Citacions incorrectes de l'alemany

Les citacions de l'alemany en els escrits publicats a Catalunya són relativament poques. Per tant, també són pocs els exemples que hem recollit de citacions incorrectes en aquesta llengua. Heus-les ací:

1) «He deixat per al final la referència a ..., una mica el *leivmotiv* del llibre» (V. Pallàs, *El cos sant,* Barcelona 1998, p. 9) ... **leitmotiv** ...

2) «el cardenal Ratzinguer» (*Avui*, 4-10-2001, p. 5) ... ***Ratzinger*** (val a dir que la grafia subratllada correspon a la pronúncia d'aquest cognom).

3) «Pel camí m'he desviat uns metres a contemplar una capella diminuta, vora una gran pagesia. Quan me n'anava uns senyors em diuen que és oberta. Danke schon. Torno endarrere i entro a la capella» (A. Jané, *Els dies i els llocs,* Barcelona 2004, p. 165) > ... ***schön ... /*** **«**Com que aquí tot està indicat amb unes plaques ombrejades per la bandera d'Àustria, m'assabento que és el palau de la Bömische Hofkanzlei, que és com si diguéssim la cancelleria de Bohèmia, car durant molt de temps els emperadors d'Àustria també eren reis de Bohèmia» (ib., p. 190) > ... ***Böhmische*** ...

4) «Aquest conte va ser seleccionat per la Internationale Jugendbibliotek de Munic com un dels millors contes de l'any en català» (E. Larreula, *Un paquet de galls,* Caldes d'Estrac 2004, p. 5) > ... ***Jugendbibliothek*** ...

5) «La derecha radical controlará el tercer länder alemán» (*La Vang.*, 18-9-2006, p. 2) > ... ***land*** ... (perquè *länder* és plural i aquí hem d'usar aquest nom en singular).

6) «Va enviar-me una revista alemanya, *Sintactica und Estilistica*, amb un article seu ...» (J. Triadú, *Memòries d'un segle d'or,* Barcelona 2008, p. 259) > ... **Syntactica** und **Stilistica ...**

E) Citacions incorrectes de l'anglès

Essent l'anglès avui dia una llengua molt coneguda, són pocs els errors que s'observen en les citacions de l'anglès dins de textos en català. Heus-ne ací uns quants:

1) «Senzillament m'entristeix i me'n consolo com puc amb el dubte esperançador de Hamlet: "*Thas is de question*"» (*Avui*, 29-6-2002, p. 19) > ... "**That** is **the** question".

2) «I aquest nomenament caigué en la persona de Frank Denohue, nét per línia materna del famós detectiu Shir-

lock Holmes ...» (d'un original, abans de ser corregit) > ... ***Sherlock*** ...

3) «... el món obrer, l'empresarial, el jovent, les dones, l'ecologia, els intel·lectuals, les classes mitjanes, grups de pressió o *lobbys*, etc.» (J. Dalmau, *La batalla per l'autodeterminació dins la Unió Europea,* Barcelona 1995, p. 27) > ... **lobbies** ...

4) «Van pujar a seure, i l'Elena va treure un ventall de la bossa. Llavors la vocalista va anunciar que tocarien música de Cole Porter, i van començar amb el *Beguin de Beguin.* Tots es van aixecar per anar a ballar ...» (d'un llibre publicat en el 2004, p. 236) > ... **Begin the Beguine** ... (cf. *Gran enciclopèdia catalana,* s.v. *Porter, Cole*).

5) «Opuscle per a orientar l'autor d'un text científic, preparat per The Institute of Phisics» (d'un original, abans de ser corregit) > ... ***Physics***.

F) Citacions incorrectes del castellà

Tots sabem que el castellà és una llengua molt coneguda –de grat o per força, podem afegir– pels catalans. Així, doncs, és lògic que es trobin poques incorreccions en les citacions castellanes dins de textos catalans. Heus-ne ací unes quantes que en tenim anotades:

1) «Possiblement més d'un alt dirigent popular deu pensar que ara s'ha de seguir allò que es diu en castellà *a lo echo, pecho*, i que l'única sortida política honorable davant de qualsevol errada és *mantenella y no enmendalla,* dit sigui en espanyol de l'època» (*Regió 7*, 23-9-2000, p. 27) > ***Segurament** més d'un alt dirigent popular deu pensar que ara s'ha de seguir allò que es diu en castellà* a lo **hecho** pecho, *i que l'única sortida política honorable davant de qualsevol errada és* **sostenella** y no enmendalla ... (quant al primer canvi que hem fet en la frase, cf. el nostre manual *Català complet*, vol. II, p. 194, nota 1).

2) «El sant cristià, sense que calgui canonitzar-lo a Roma, és algú rebegut de Déu. En viu i el respira, com els de la mitja veta ni ens podem imaginar. És santa Teresa dient: "*Volé tan alto que a la caza le di alcance*"; és sant Joan de la Creu en el "*quedeme y olvideme*", tocant la glòria en la seva quietud» (*Avui*, 16-11-2003, p. 30; a notar que la primera citació no és de santa Teresa de Jesús o d'Àvila sinó de sant Joan de la Creu, i diu: «Tras de un amoroso lance, / y no de esperanza falto, / volé tan alto, tan alto, / que le di a la caza alcance», cf. *Obras de San Juan de la Cruz,* Burgos 1940, p. 807; la segona citació sí que és de sant Joan de la Creu, però les seves formes verbals solen escriure's amb accent gràfic: *quedéme y olvidéme*) / «Morir així és un acte de coratge per al qual no sempre estem preparats; "*Volé tan alto, tan alto, / que a la caza di alcance*", com diu sant Joan de la Creu» (*Estris*, estiu 2004, supl., p. 62) > ... **que le di a la caza alcance**.

3) «¿Saben quantes empreses catalanes hi havia a l'Íbex o l'equivalent fa 25 anys i quantes en queden ara? Doncs, recitin aquell: *"Estos, Fabio, ay dolor, que ves ahora, campos de soledad, mustios collados, fueron un día Itálica [Cataluña] famosa*"» (*Avui*, 24-12-2003, p. 2) > ... "Estos, Fabio, **¡ay dolor!,** que ves ahora campos de soledad, **mustio collado**, fueron un **tiempo** ... (la citació és del poema «A las ruinas de Itálica», de Rodrigo Caro).

4) «La *unidad* ens ha portat l'atac sistemàtic, dissimulat –*sin que se note el intento*– contra la nostra identitat i contra la nostra llengua» (d'un original, abans de ser corregit) > ... **el cuidado** ... (al·lusió a una instrucció secreta, any 1716, del rei Felip V als corregidors de Catalunya [redactada per Abad de Vivanco, secretari del Consejo de Castilla] sobre l'aplicació del Decret de Nova Planta, que diu textualment: «Pondrá [el corregidor] el mayor cuidado en introducir la lengua Castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas, y disimuladas para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado»).

G) Citacions incorrectes del grec

Residualment, fornim tres exemples d'errors en citacions o interpretacions del grec clàssic:

1) «Aquesta *resurrecció* d'Adorno empalma amb una tradició escatològica (del grec «skatos» últim, la fi d'un món) del comunisme, car diu que ...» (J. Colet, *Pràctica, poesia de la realitat prosaica,* Saldes 2004, p. 61) > ... *"**éskhatos*** (o, millor, ***éskhaton**)" ...*

2) «En definitiva, *democràcia* (el govern del poble) i *mesocràcia* (el govern dels millors) no tenen per què ser incompatibles; aspiren a una democràcia mesocràtica, que faci efectiu el govern del poble a través dels millors» (*Avui*, 11-7-2005, p. 18; afirmacions que es basen en un error, perquè *mesocràcia* vol dir 'el govern de la classe mitjana', ja que *més*os vol dir 'mitjà, posat al mig' [cf. *Mesopotàmia,* 'entre rius']; 'el govern dels millors' és l'*aristocràcia*).

3) «És a aquesta mancomunitat que la nació delega la seva doble missió de perpetuar l'*etnos* i de garantir el *demos*» (*Avui*, 15-1-2011, p. 25) > ... **ethnos** ... (perquè la lletra grega θ, anomenada teta, es transcriu *th*).

H) Citacions incorrectes del portuguès

També residualment, oferim dos exemples d'errors en citacions del portuguès (localitzat, en aquests casos, al Brasil):

1) «El Brasil ... edificis luxosos al costat de les *favelas* ... i cada mes apareixen *menhinos da rua* assassinats» (*Cat. Cristiana*, 17-10-2002, p. 39) > ... **meninos** ...

2) «El bisbe emèrit de São Felix do Araguaiaca, Pere Casaldàliga ...» (AA. VV., *Sense renúncies,* Barcelona 2005, p. 138) > ... ***Félix** do **Araguaia** ...*

Conclusió

Escrivint en la nostra llengua (o en una que coneixem), de tant en tant ens passa que resulta oportú de fer alguna citació en una altra llengua. Convé, llavors, que estiguem segurs que la citació és correcta. Si no n'estem segurs, val la pena que fem les consultes pertinents, sia en diferents tipus de llibres (diccionaris, enciclopèdies, repertoris, gramàtiques...), sia en algun cercador d'internet, sia amb persones que ens puguin assessorar. ◆

Permetre-s'ho tot

Albert Jané

És un fet ben conegut que quan el pronom *tot* i les seves formes flexives fan de complement directe del verb demanen el reforç imprescindible del pronom feble corresponent:

[1] Me'l vaig menjar tot.

[2] Se la quedarà tota.

[3] Les agafaria totes.

Si la forma *tot* té valor neutre, aleshores, com és propi, el seu reforç és el pronom *ho*:

[4] No m'ho vaig poder acabar tot.

[5] Ho tenen tot controlat.

[6] Agafa-ho tot i anem cap a una altra banda.

En castellà, si bé es produeix un fet anàleg, es manifesta una tendència ja força antiga a l'omissió del pronom feble corresponent. Aquest ús del castellà, actualment ja força habitual, interfereix en el de la nostra llengua, i avui ja podem sentir, ara i adés, construccions com les següents, que no ens podem pas decidir a considerar admissibles:

[7] *Es va quedar tot.

[8] *Es pensen que saben tot.

[9] *Els van prendre tot.

Com sabem, hi ha actualment qui rebutja d'una manera decidida la combinació pronominal *li ho* perquè considera que és artificiosa i inexistent en la llengua oral, i la substitueix per *l'hi* o, simplement, per *li*. Acceptant, com és de llei, *li ho* com a representació normal de la coincidència d'un datiu de tercera persona i d'un acusatiu neutre, cal no prescindir de la forma *ho* quan aquest darrer ve afectat pel quantitatiu o quantificador *tot*:

[10] Li ho van concedir tot.

[11] Si ho vol tot li ho donarem tot.

Òbviament, prescindim del pronom feble quan el terme quantificat per *tot* ve indicat explícitament, i dins l'estructura gramatical de l'oració, per un dels elements de què *ho* és el representant:

[12] He de llegir tot això.

[13] Li vaig explicar tot el que feia referència a aquell cas.

Però, en canvi:

[14] Això, li ho ha de dir el president,

en què *això* apareix com un element dislocat o anticipat, no integrat en l'estructura de la frase. Comparem aquest cas amb una oració amb un datiu de primera persona, en què no prescindiríem mai del pronom acusatiu neutre:

[15] Això, m'ho ha de dir el president.

Com que el pronom neutre *ho* pot fer, exclusivament, de complement directe o acusatiu, no apareix en els casos en què *tot* té una altra funció dins l'oració, com subjecte o complement del verb regit per una preposició:

[16] No és pas cap llepafils: li agrada tot.

[17] Té molt bona memòria i es recorda sempre de tot.

[18] Com que hi ha d'haver eleccions ara accedeixen a tot.

També és un fet ben sabut que el pronom *es*, quan fa la funció impersonal, és a dir, quan indica que l'acció del verb s'ha d'atribuir a una persona indeterminada, rebutja d'una manera absoluta la combinació amb el pronom neutre *ho.* No es tracta pas d'un rebuig decidit pels preceptistes, sinó d'un fet inqüestionable de la llengua real. I es pot escaure, naturalment, que el pronom *es* impersonal coincideixi amb el datiu *li,* com en els exemples següents:

(19] Com que és el fill de l'amo se li permet tot.

(20] Se li va dir però no en va fer cas.

Es pot esdevenir que algú que no tingui en compte el rebuig que acabem d'indicar vegi en els dos darrers exemples, tant amb la presència de *tot* [19] com sense [20], un cas d'omissió indeguda del pronom neutre *ho* i cuiti a esmenar aquestes dues construccions, perfectament correctes, amb la introducció indeguda d'aquest pronom neutre:

[21] Com que és el fill de l'amo *se li ho permet tot.

[22] *Se li ho va dir però no en va fer cas.

De nou, pot resultar útil la comparació amb unes construccions anàlogues amb un datiu de primera persona, en què la impossibilitat de la intervenció del pronom neutre és ben evident:

[23] Com que sóc el fill de l'amo se'm permet tot.

[24] Se'm va dir però no en vaig fer cas.

És clar, però, que en una oració de valor impersonal amb una estructura diferent (per exemple, el verb en tercera persona del singular en comptes del pronom *es*) és indegut prescindir del pronom neutre:

[25] Li ho van dir (tot) però no en va fer cas.

La comparació amb una oració amb un datiu de primera persona demostra novament la seva eficàcia:

[26] M'ho van dir (tot) però no en vaig fer cas.

Ara bé, si el pronom *ho* no té la funció impersonal sinó la funció reflexiva (en el sentit ampli del terme), la seva combinació amb el pronom neutre *ho* és ben natural i totalment correcta, tant si aquest pronom actua com a reforç de *tot* com si constitueix la totalitat del complement del verb (acusatiu, evidentment):

[27] Té tanta bona fe que s'ho creu tot.

[28] No va deixar res: s'ho va emportat tot.

[29] S'ho va agafar molt a la valenta.

[30] Diu que s'ho vol pensar abans.

Això fa que es doni el cas de construccions paral·leles, l'una amb el pronom *ho* i l'altra sense, però que no solament no tenen el mateix valor sinó que, en realitat, constitueixen estructures diferents:

[31] S'ho permet tot.

[32] Es permet tot.

En el primer cas [31] es tracta d'una oració personal amb el subjecte sobreen-

tès, com és habitual en català. El pronom *es*, doncs, no hi fa la funció impersonal sinó que és inherent del verb *permetre's*. I en el segon cas [32] es tracta d'una típica oració impersonal, és a dir, una passiva reflexa. La diferència entre les dues construccions es fa encara més evident si les fem una mica més complexes:

[33] El president, com que mana ell, s'ho permet tot.

[34] En aquest país es permet tot.

No cal dir que consideraríem totalment inadmissible l'omissió del pronom neutre en les oracions personals [31] i [33]:

[35] El president, com que mana ell, *es permet tot. ◆

Sobre la «sicalipsi», encara

Roser Latorre

Em refereixo, és clar, a l'article que l'amic Albert Jané, en el núm. 72 de Llengua Nacional, titulat «Sobre la *sicalipsi*». Tot llegint-lo –i com que també en porto uns quants a cada cama– vaig recordar haver sentit el mot en alguna conversa entre antics companys de feina. Confesso que no en vaig copsar mai el sentit; em semblava un argot divertit, però no n'endevinava la malícia. Després, doncs, d'haver llegit les interessants reflexions d'Albert Jané, amb tota una aportació literària, i de comprendre la seva estranyesa (la de l'autor de l'article, és clar) per no haver trobat la paraula en els nostres diccionaris, em vingué aquella febreta pròpia dels qui tenim el «vici» de consultar-ne algun de tant en tant. Per això vaig recórrer –admetent que els diccionaris catalans no entraven el mot– al *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana,* de Joan Coromines, editat per l'Editorial Gredos. Les paraules *sicalipsi* i *sicalíptico* hi apareixen amb les definicions següents:

sicalíptico 'obsceno', 1902, creado para anunciar una obra pornogràfica; probte. pensando en un cpt. del gr. sykon 'vulva' y *aleiptikós* 'lo que sirve para frotar o excitar'.

Deriv. *Sicalipsis,* formado con el abstracto correspondiente *àleipsis.*

El *Diccionario de uso del español*, de María Moliner, també recull aquests dos mots, amb una explicació etimològica que segueix la de Coromines.

Però voldria citar un altre diccionari, que actualment no tinc costum de consultar (em sembla que fou el primer que el meu pare va portar a casa) i que abans havia fet servir sovint, potser per les equivalències castellanes i franceses que conté. Em refereixo al diccionari conegut amb el nom de *Pal·las* –de fet, el de la casa editora–, que fou redactat per Emili Vallès i editat en 1927.

Potser valia la pena, doncs, de provar sort. La consulta fou efectiva, i vet aquí com defineix aquells dos mots Emili Vallès:

sicalipsi f. Bellesa artística de les obres enginyoses i gracioses de caràcter eròtic, de fons atrevit, forma elegant i fons suau. 2. ***pornografia.***

sicalíptic, a. Relatiu a la sicalipsi.

Aclarits el significat i l'etimologia, encara ens podríem preguntar com va sorgir la creació d'uns mots tan especials, i com se n'escampà l'ús. Però bé, la intenció d'aquestes notes no és sinó que serveixin de complement a l'article, ja prou explícit, d'Albert Jané. ◆

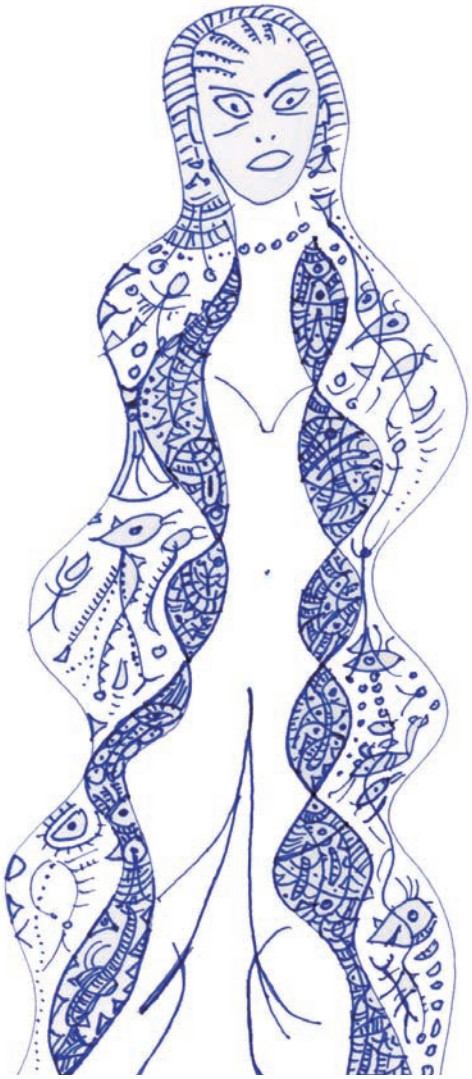

Mots d'Arbúcies, mots del Montseny (i II)

Jordi Dorca

A l'hora de reprendre el comentari sobre el lèxic característic d'aquesta zona, ens proposem de fer-ho afegint-hi, al capdavall, i com a complement d'aquesta informació principal, una ressenya breu dels aspectes de fonètica, morfologia i sintaxi més sobresortints.

Ara, però, ens endinsarem en el lèxic de la línia festiva i lúdica. I ens toca de fer-ho, no podia ser altrament, començant pel principi: indicant, doncs, que a Arbúcies, en la celebració dels bateigs, els padrins del nouvingut tiraven, o encomanaven de tirar, confits, llamins i regals varis perquè els collís la mainada; el substantiu *batejalles*, que ens dóna la senyora Anna M. Ballús (esdevingut [bətəjˈajəs][1] en la pronúncia local), servia aleshores per a referir-se a aquesta llei d'objectes. Per la banda dels assistents al bateig, la demanda de regals s'acompanyava de la crida: «És bord, és bord!», que era ferma fins que no es produïa el lliurament de regals[2].

Vista de les Agudes des d'Arbúcies (vall de Lliors) FOTO: MARC DORCA

Superada aquesta etapa inicial, venia després la fase de socialització per mitjà dels jocs infantils[3], la qual també ens ha fornit, en el comentari dels nostres informadors, uns quants elements d'interès: entre altres, els substantius *papaiona* 'estel volador' (que també observo a Tavèrnoles, 2007), *pitxolí* 'bala petita' i *bombo* 'bala grossa'.

Cal advertir, però, que en altres ocasions les celebracions i els actes lúdics podien tenir un caient encara més vindicatiu i donar lloc als famosos *esquellerots* 'esquellotada' (forma ben contrastada per dos dels nostres informants), car aquest és precisament el substantiu amb què ací es designava l'acció duta a terme pels convilatans en l'avinentesa de produir-se el casament de vidus. Com és sabut, i seguint una tradició força antiga i ben documentada[4], l'esvalot produït per mitjà dels esquellerots havia de servir per a compel·lir els matrimoniats a una convidada de beguda a casa seu. No sempre s'aconseguia, però. Pel que n'hem pogut esbrinar, l'última esquellotada que la memòria popular registra en aquest indret és sens dubte anterior a l'any 1960, malgrat que aquesta –ens diuen– no hi fou del tot reeixida.

Hi ha, en fi, altres casos en què, depenent dels individus, l'arribada al matrimoni pot ser cosa més aviat problemàtica, o perfectament ajornable, si més no. Ens referim ara a l'*esculipatu* 'solteró' (de EXCULPATUM?), a la persona que a Espinelves i a Viladrau mai no acabava d'entrar en casori; aquest mot –ho

---

1 Cf. ALDC Q 486: [bətijˈajəs] a Campins, al sector del Montseny; (*fer*) *relleu* [rəʎẹw], segons la mateixa font, en àrea del dialecte septentrional (Cornellà de Conflent, Formiguera, Jóc, Montoriol, Mosset, Perpinyà, Prats de Molló) i fins en algun punt del nord del català central (Llançà), en la variant [ruʎʎˈɛw].

2 Cf. ALDC Q 486: la mateixa consigna es cridava en altres punts (Llançà, Sta. Maria de Corcó [Collsacabra]).

3 Aquest aspecte ha estat estudiat per la professora Núria Tort en diferents treballs seus: entre altres, l'article *El joc i el lleure tradicionals a Arbúcies, 1900-1940*, publicat dins «Aixa, Revista del Museu Etnològic del Montseny la Gabella», núm. 7, 1995.

4 Són abundants els documents i estudis que donen notícia d'aquest costum burlesc; per al nostre cas, i atesa la proximitat geogràfica, són d'interès les referències que ens dóna l'article de Fina Parés Rigau intitulat *Dedicatòria d'esquellots (Gironès, vers el 1730)*, publicat dins de «Textos catalans antics», núm. 25, pp. 515-521, 2006.

Santa Maria de Lliors — FOTO: MARC DORCA

hem comprovat– no hi mancava tampoc, a Arbúcies, puix que el reconeixen a Mas Oller, encara que allà, segons ens diuen, es veu antic, de l'avior, francament desusat.

La fase de festeig (quan tot anava, això sí, pel seu camí planer i ben fressat) donava lloc a l'acció de festejar, o *ratar*, verb intransitiu, gens oït actualment, però que poc o molt s'havia fet servir en el registre informal d'aquests verals i, pel que jo sé, en altres àrees del català central (vall de Torelló i Orís, força residual devers el 2005); a vegades, això sí, en la variant *ratejar* (Sant Julià de Vilatorta [Vilalleons], Sant Sadurní d'Osormort, Vilanova de Sau), i revestit de matisos subtils i diversos, però sempre amb el significat bàsic de 'festejar'.

Situats encara en aquest ambient de les relacions sentimentals, hi podríem afegir, per acabar-ho d'adobar, que el *pixaportals* era ací el nom que eventualment es podia aplicar al festejador de sexe masculí, que té paral·lels (geosinònims, en podríem dir) molt coneguts en altres contrades del català central: *pixaportes* a Rupit, *pixacantons* a Sora…

Entrem ara en la fraseologia del Montseny. Ens en dóna, i de molt sucosa, el document publicat pel MEMGA (Museu Etnològic del Montseny la Gabella), l'any 1989, amb el títol de *Paraulas catalanas y frases recullidas à Arbucias*, recull anònim probablement redactat cap a les primeries del segle XX per un estadant temporal d'aquesta vila. Hi figura, com dic, la locució *sentir pessics*[5] 'tenir picor', ben singular d'aquesta zona, confirmada per nosaltres a la vall de Lliors; conté algunes fórmules imprecatives i de comminació: *Ja pelaràs*, *No tindràs rampa*; s'hi recull l'ús del subjuntiu de maledicció: *Llamp te consegri!*; així com un bona colla d'interjeccions: *ai festa*, *canyai*, *diablis*, *jo et cot*, *pelat*, *retinyeta*, *tefloc*; i fins algun refrany: *Cantades li fas? –No t'hi casaràs!* O alguna sentència apta per a ser etzibada als indiscrets i tafaners: *–On vas? –A ce(r)car grana de saberuts!*

Directament o indirecta, aquest document anònim aporta informació diversa sobre aspectes no estrictament lèxics.

En fonètica hom para esment en la variant *gosmètic* 'cosmètic' (cas de confusió perceptual, d'equivalència acústica entre /k/ i /g/) i en altres variants i deturpacions que conformen una bella llista que clou el quadernet en qüestió: *atarut* 'taüt', *barbut* 'vermut', *cuova* 'cova', *entradible* 'imperdible', *escursivament* 'exclusivament', *mollo* 'moll', *porcvenir* 'esdevenidor'.

En la part més extensa de l'opuscle es recull, a més, la realització *engony* 'enguany', en què es manifesta la tendència del català oriental a reduir els grups QUÁ i GUÁ etimològics; tendència estructural que nosaltres, per la nostra banda, també observem entre els informants de la primera generació arbucienca: *cosi* 'quasi'[6], *cotre* 'quatre', *gonyen* 'guanyen'; «es *gorda* més per l'hivern» (fonoteca MEMGA), «*can Pascol*» (fonoteca Rafael Vilà).

Com a fet fonèticament excepcional, crida l'atenció la inclusió del substantiu *por* (del llatí PAOR), la presència del qual se justifica –crec– per la remarca que la *-r* hi era sensible, cosa versemblant en aquell tombant de segle. Recordem, si més no,

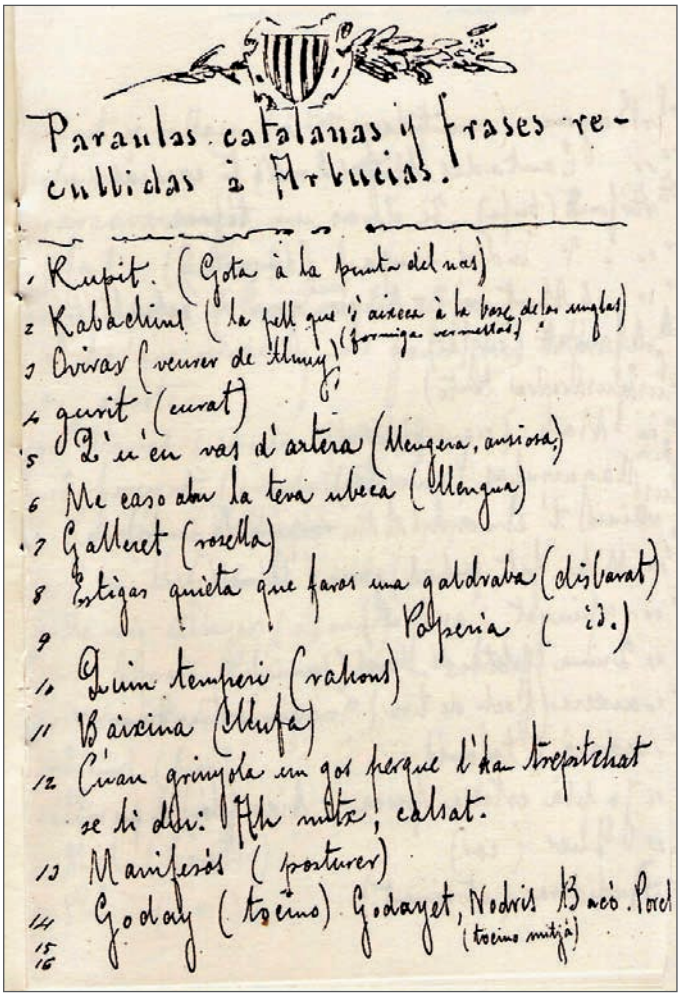

5 Però *pessichs* en la grafia del document anònim; en les meves citacions he adaptat la grafia del quadernet, que és incongruent i confusa, a la norma ortogràfica actual.

6 Freqüent ací, sobretot en les entrevistes que vam fer al veïnat de Joanet; em consta, però, que no sempre es presenta en la forma reduïda: «*quasi* tothom se la mercadejava ell mateix» (fonoteca Rafael Vilà).

el testimoni de Joan Coromines en relació amb la Costa de Llevant (DECLC, VI, 697-702), on aquesta forma era ben factible segons aquest autor[7], i fins amb reforç velar (*por*[k]) en l'indret citadíssim de Sant Pol de Mar. Per a confirmar-ho, comptem, a més, amb el testimoni del Grup de Recerca Folklòrica d'Osona, que, ja a l'últim quart del segle xx, localitzava aquesta realització amb *-r* sensible al municipi selvatà de Susqueda, situat entre Collsacabra i Guilleries, en un sol parlant, emperò[8].

En altres aspectes, el compilador anònim, demostrant un bon sentit de la geovariació, dóna notícia de mots formats amb el sufix *-ic* (*cavassic*, *donica*, *morricot*, *pobric*), els quals ens donen, com altres, bona notícia la indubtable inclinació septentrional d'aquesta àrea geogràfica del Montseny i les Guilleries.

El recull conté alguna interessant referència a la morfologia verbal, com és ara el tractament analògic que l'anònim observa en la persona 1 del present d'indicatiu del verb *entendre*, de la segona conjugació: *enteno* 'entenc'. Dada que nosaltres podem sumar a la que, en conversa espontània, hem pogut aplegar, a la tardor del 2008, a l'indret de la Cellera de Ter: *preno* 'prenc'[9].

Casa Regàs, a la vall de Lliors — Foto: Marc Dorca

El lèxic –cal insistir-hi– és, però, allò més destacable d'aquest interessant opuscle: mots i locucions que nosaltres, tanmateix, hem volgut comprovar en la llengua viva actual. La senyora Anna M. Ballús i el senyor Francesc Serradó ens en corroboren una bona colla: *arrossó* 'farinetes', que conviu a Arbúcies amb el substantiu *farro* (mot septentrional, molt característic, i dels més extensament distribuïts, dels que es troben fins en el dialecte septentrional, també conegut com a rossellonès); *fesol*[10] (clarament dominant en l'ús espontani dels nostres informadors enfront de *mongeta*); *baiona* 'mentida' (DCVB: [només] Olot), al qual el nostre informant de Mas Oller afegeix sense dubtar el derivat *baionaire* 'mentider' (no recollit en el DCVB; tampoc en el document anònim); *janfotre* 'deixondit' (mot assidu en la prosa de l'escriptor santhilarienc Anton Busquets, nom il·lustre de la Reinaxença); *manifassós* 'complimentós'; *patusca* 'genitals femenins'; *rupit* 'gota a la punta del nas' (DCVB: [només] Pineda de Mar); *tiraganyo* 'avar'. Totes aquestes unitats figuren, tal com hem dit, en aquest recull anònim i han estat ben confirmades pels informadors actuals.

Cal reconèixer, això no obstant, que alguns dels mots d'aquest document no s'han pogut corroborar en la nostra limitada exploració per aquest terme municipal, però es mereixen, tot i això –o precisament per això–, el detall de ser esmentats en aquest apartat. En destacaré uns quants, per ordre alfabètic: *consuetud* 'costum', *cuot* 'llufa del dia dels sants Innocents', *gambeto* 'avar', *goldraba* 'disbarat', *poperia* 'disbarat', *tudó* 'beneit', *visaleyo* 'badoc', *xelius* 'diners'; i certes locucions eufèmiques relacionades amb les àrees pudibundes: *el sabater de baix* per a al·ludir als genitals masculins, o la *tia d'Arenys*, interpretada com a visita inoportuna, personificació del període menstrual.

Abandonem ara aquest variat recull i deixem indicades, a tall d'informació complementària, algunes particularitats geolingüístiques que nosaltres, amb l'ajut dels nostres enquestats i gràcies als aclariments dels col·legues Carme Torelló i Rafael Vilà, hem observat en aquest terme municipal.

En el vocalisme tònic, el llenguatge genuí d'Arbúcies segueix, a grans trets, les pautes de la majoria del català central, i, més en concret, se'ns presenta força semblant al de la ciutat de Vic. Hi és oberta la *e* en els mots que porten el sufix *–ència*, però hi són tancades les vocals de *diumenge*, *llenya* i

---

7 Segons el professor Coromines, allà on la monosil·labalització de PAOR es produí abans, la *-r* hi restà audible i, en conseqüència, pogué seguir la tendència del català central segons la qual, recordem-ho, els monosíl·labs (*cor*, *mar*…) fan sentir aquesta consonant final.

8 Sistemàtica, la *-r*, en l'informador Pere Font, els etnotextos del qual figuren en el volum II de *El folklore de Rupit i Pruit*, obra en dos volums publicada l'any 1984 per Eumo Editorial i amb pròleg del professor Joan Veny.

9 Aquesta mateixa forma (*enteno*) és la que hom recull per al terme veí de Sant Hilari Sacalm dins del volum I, p. 190, de *Compleció i ordenació de* La flexió verbal en els dialectes catalans *d'A. M. Alcover i F. de B. Moll*, de Maria Pilar Perea, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1999; hi consta, així mateix, que l'enquesta feta per mossèn Alcover entre els minyons d'Arbúcies (9 d'abril de 1918) donà la forma *preno* per a la persona 1 del present d'indicatiu del verb *prendre*, és a dir, el mateix resultat que hom pot trobar per als indrets de Sant Hilari Sacalm, Sant Feliu de Guíxols, Tossa de Mar, Lloret de Mar i Caldes de Malavella (*prènoc*, amb suport velar, als indrets de Campmany i Olot).

10 *Fesol* és la forma que sempre apareix en els nostres enregistraments i en els de la fonoteca del MEMGA: «manat de *fesols*», «*fesols* de rostoi», «*fesol* paretà».

rei, i igualment tancades les de l'infinitiu *esser* i la del pronom *ell*, així com la dels substantius *mes* i *bèstia*; hi són obertes, amb excepcions notables, les vocals de *font* o *pont*; i també obertes –bé que no sempre– les os dels substantius *cosa*, *hora* i *sol*, i les de *monjo* i *taronja*; es mantenen molt fixament tancades, en canvi, les dels monosíl·labs *flor* i *solc*.

En consonantisme hi té un gran relleu –com en tota la regió del Montseny, de fet– el fenomen conegut com a iodització o «ieisme», que ens dóna, entre moltes altres, formes del tipus *blancai*, *ceia*, *escanteiar*[11] (fonoteca Rafael Vilà), *esclofoiar*, *gargai*, *païssa* o *coní* 'conill' (plural: *conís*; però *conill*, solució lleista, en l'expressió *anar conill* 'anar nu'); destaca, a més, l'eliminació de *-s* en la partícula *pas* quan aquesta es troba davant de mot encapçalat per consonant («no és *pa* veritat» [fonoteca Rafael Vilà]). Aquest tractament, que és molt característic de l'àrea de les Guilleries i el Montseny, i de moltes àrees del català septentrional, també ho és, recordem-ho, del baleàric, i s'estén, en la regió de què tractem, a casos en què el primer element ja no és la partícula *pas*, sinó algun altre mot terminat en *-s*: «gàbia *del* conís», «en *el* camps» (fonoteca Rafael Vilà).

Encara dins el consonantisme, s'ha de destacar que els grups geminats que es generen en els mots del tipus *arreglar* i *poble*[12] (és a dir: *arregglar* i *pobble*) són clarament sonors entre els nostres informants d'aquest indret del català central (sonoritat més dubtosa, en canvi, en altres indrets dels que hem explorat recentment: Lluçanès, 1999-2001; Bisaura, 2005).

En morfologia nominal s'ha vist, com a fenomen més rellevant, l'eliminació no sistemàtica de la vocal final de l'adjectiu en els sintagmes del tipus *la meu mare*, on la caiguda d'aquesta vocal se justifica per raons fonètiques, sobretot en la mena de contextos suggerits pel professor Joan Veny (*la meua amiga* > *la meu amiga*), en què el possessiu precedeix un mot encapçalat per element vocàlic.

És de notar, però, que en aquest indret no s'arriba a produir –crec– el canvi de *blava* en *blaua*, de *tova* en *toua*, etc., ni tampoc ocorre això al terme veí de Sant Hilari Sacalm ni al vessant guillerenc del de Sta. Coloma de Farners.

Pel que fa referència al tema de l'assignació de gènere, podem indicar que s'ha registrat una mostra aïllada del substantiu *foc* en què aquest mot és tractat com a femení gramatical: «es posa *a la foc* a escalfar». Més dubtes genera, en canvi, el cas del substantiu *fred* (ocasionalment femení en les converses gravades als termes selvatans d'Anglès o de la Cellera de Ter, no gaire lluny d'ací).

En morfologia verbal s'ha de destacar la presència molt residual de la forma *som* en la persona 1 del present d'indicatiu del verb *esser*, i l'adjunció, també en qualitat de tret recessiu, del morf. *-s* en la persona 4 del present d'indicatiu (*soms*) i en altres formes del mateix verb: «*érems* de colla» (fonoteca MEMGA); la manca de suport, ben general, en la persona 1 del present d'indicatiu (*canto*); el tractament regular en els imperfets dels verbs *coure*, *riure*, *treure*, respectivament esdevinguts *coïa*, *reia*, *treia* en la persona 1 (però: *correvia*, imperfet de *córrer*, amb labial analògica)[13]; les formes *aniré*, *aniria* en el futur i condicional del verb *anar*; i, finalment, la formació dels infinitius esdrúixols *merèixere*, *néixere* o *péixere*[14] (però, en canvi, els plans *convèncer*, *esprémer* i *estrènyer*; aquest darrer observat en enregistrament de la fonoteca de Rafael Vilà)[15].

FOTO: FACEBOOK DEL MEMGA

Entrada del museu MEMGA

[11] El DCVB, en canvi, transcriu aquest verb solament en forma lleista, tant per al català oriental com per al baleàric.

[12] Cf. ALDC Q 692.

[13] Els resultats obtinguts són clars per als verbs citats, i sobretot per a *coure*, tan freqüent en els enregistraments de conversa: «*coïen* la soca i tot» (fonoteca MEMGA), «al vespre *coïen* una olla gran» (fonoteca MEMGA); hi són molt minoritaris, doncs, els casos en què aquestes formes verbals es presenten amb /b/ analògica (*covia*, *covies*, *covien*, etc.); d'altra banda, la comparació amb els resultats obtinguts ací mateix per Alcover dins el primer quart del segle XX ens porten a concloure que hi ha hagut, sens dubte –i si més no en el cas d'aquest verb en concret– regressió d'aquestes formes amb /b/ analògica.

[14] Compteu-hi, a més, l'infinitiu *fumbre* 'fúmer' («ho va *fumbre* enlaire» [fonoteca R. Vilà, 2003]), interpretable com a eufemisme.

[15] La professora Montserrat Adam, de la Universitat de Barcelona, basant-se en un treball de camp de Josep Pi i Mallarach (de 1991, inèdit), ha observat que la probabilitat d'aparició del suport vocàlic final depèn sobretot de la naturalesa fònica de la consonant final d'arrel; segons una escala suggerida per aquell autor, els contextos més favorables a aquesta epèntesi es troben en els infinitius, com ara *néixer*, que hi tenen /ʃ/, i en menor mesura en els del tipus *témer* o *estrènyer*, que hi tenen un element nasal, /m/ o /ɲ/, mentre que els altres contextos (els que són propis d'infinitius com ara *convèncer*, *esprémer* i algun altre) són, en canvi, poc favorables a aquesta epèntesi; com es pot veure, les dades ací aportades no es contradiuen gens amb aquesta interpretació i ens confirmen, de més a més, que la distribució geogràfica hi segueix la mateixa pauta: com més ens allunyem de les àrees més favorables a aquesta epèntesi, més ens desplacem, dins l'escala propugnada, cap a les solucions amb /ʃ/ final d'arrel i més es concentren les possibilitats d'epèntesi en la mena de verbs del primer grup. Les consideracions i arguments de la professora Adam en relació amb aquest assumpte es poden llegir en el volum intitulat *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia*, del 2006, publicat pel IEC, i especialment en l'apartat de conclusions de les pp. 217-218.

I per acabar, en sintaxi, voldria fer constar que l'ús del verb *esser* com a auxiliar (en comptes de *haver*) encara hi és possible ací, i no solament amb verbs intransitius: «amb la memòria hi som notat de quaranta a cinquanta anys en amunt» (enregistrat al veïnat de Joanet), «jo ja sóc comprovat que no eren manies» (fonoteca Rafael Vilà).

També ens ha cridat l'atenció la pervivència de l'ús del verb *recordar* en la seva estructura argumental antiga («no em recorda», és a dir, 'no em ve a la memòria'), encara freqüent a les Balears, però molt residual en el conjunt del català central, malgrat haver estat construcció vitenca encara a principis del segle XX a la mateixa ciutat de Barcelona; es troba, si més no, en els enregistraments del MEMGA del darrer tombant de segle («el nom de la casa no em recorda», «jo era molt jove i ja no em recorda») i així mateix en els nostres, a vegades en solució ja híbrida («d'això no me'n recorda com ne diuen»).

Dit tot això, doncs, i havent donat una breu ullada a altres aspectes de caracterització geogràfica diferents del lèxic, ara podem concloure, sense por d'errar-nos gaire, que la presència en aquest indret d'unitats lèxiques de tipus septentrional (sempre segons la referència de l'ALDC i dels repertoris lèxic i monogràfics més importants) hi és, com diem, moderada, però tanmateix molt significativa. Això s'ha vist molt clarament en tractar dels significants relatius a les parts del cos humà, i es pot veure, efectivament, en comprovar la vigència d'altres elements esparsos que presenten una distribució geogràfica semblant: mots com ara *congúixa* 'xafogor', *estimberri* 'cingle', *fumèrria* 'fumera', *gaiato* 'bastó', *greixando* 'gras', *reveixinat* 'eixorivit' o *roncós* 'sorrut, reganyós' hi són ben coneguts i propis d'ací, i confirmats per mitjà de qüestionaris adreçats a determinar-ne la vitalitat i l'extensió geogràfica i social.

FOTO: FACEBOOK DEL MEMGA

Concurs de catifes (Pasqua 2010)

Des de la perspectiva del conjunt de la llengua històrica, aquest pes del lèxic és ací, com acabem d'assenyalar, equiparable al que tenen les solucions verbals de tipus septentrional. No ocorre el mateix –ja ho hem dit– en el cas del vocalisme tònic, atès que aquest presenta ja una fesomia molt decantada cap a les solucions més generals dins el català central.

Volem assenyalar, però –i abans de cloure aquest article sobre el lèxic–, que les vicissituds històriques i les necessitats professionals dels homes de bosc d'arreu del país han afavorit que ací –tant al Montseny com a les Guilleries–, i atesa la generositat dels seus boscos, s'hagi vist, del segle XIX ençà, i més remotament encara, l'arribada de grups humans de procedència diversa. No seria just ni rigorós no tenir-ho present. Cerdans, ripollesos, tortosins[16] i urgellencs, entre altres, hi han deixat un pòsit ben important: les seves eines, les seves maneres, el seu tracte amb la indústria de la carboneria, han acabat afaiçonant, sens dubte, i en una mesura que fa de mal precisar, el caràcter d'aquesta regió del català central.

Tot plegat ens mena a assegurar que la mobilitat no és, al capdavall, un aspecte tan nou com podríem pensar, i que la complexitat de la nostra llengua mil·lenària, ben confegida i enriquida per aportacions vàries, no és aliena ni immune als avatars històrics, als rigors de la incerta economia, als ensurts de la voluble política, ni als cops de vent de la fortuna. Ni tampoc, és clar, a l'esbatec d'ales d'una papallona qualsevol. ◆

Sigles utilitzades

ALDC = Joan VENY i Lídia PONS GRIERA, *Atles lingüístic del domini català*, 4 volums publicats, Barcelona [la indicació Q seguida d'una xifra fa referència al número de la pregunta del qüestionari segons la numeració que figura en aquests volums].

DCVB = A.M. ALCOVER, F. de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, 10 volums, Palma de Mallorca.

DECLC = J. COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 volums, Barcelona.

[16] Un cas especialíssim el podria constituir el dels tortosins, la presència dels quals, durant el segle XX, ha estat ben documentada per a tota la regió de les Guilleries-Montseny (vegeu, si més no, el que en diu l'historiador Emili Rams en el volum segon, p. 170, de *Anglès: de la pagesia a la industrialització*, del 1998, i el que en diu Jaume E. Zamora en *El carboneig al Montseny: etnologia i paleoantracoanàlisi*, www.diba.cat/parcsn/parcs/fitxers/pdf/p03d074.pdf, 22-08-2008). Amb tots els dubtes que cal posar-hi, podríem pensar en la possibilitat de relacionar aquesta presència tortosina amb algunes formes que s'han copsat en els enregistraments: d'una banda, el cas de *melic* (que ha comparegut com a resposta de qüestionari tant ací, a Arbúcies, com en l'indret veí de St. Miquel de Cladells), i d'una altra, el de la preposició composta *per a* que hem destriat, de manera ben distinta, en l'entrevista a la senyora Maria Borrell enregistrada per Rafael Vilà en data 2 d'agost del 2003 (minut 22): «portàvem un promig d'onze pessetes diàries només que per al fill»; a aquestes mostres encara s'hi podria afegir la realització [póβle], que copsem en el min. 31 d'aquest mateix enregistrament.

Entrevista a Jaume Cabré, escriptor i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2010)

Jaume Aulet

Jaume Cabré i Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural, en el moment del lliurament del Premi FOTO: ARXIU ÒMNIUM CULTURAL

El proppassat 14 de juny, l'escriptor Jaume Cabré va rebre, en un solemne acte al Palau de la Música Catalana, el 42è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Cabré té al darrere una llarga trajectòria literària que l'avala com a narrador i com a novel·lista. Entre les seves obres publicades n'hi ha de tan conegudes com *La teranyina* (1984), *Fra Junoy o l'agonia dels sons* (1984), *Senyoria* (1991), *L'ombra de l'eunuc* (1996) i *Les veus del Pamano* (2004), entre altres. Totes elles compten amb l'aval d'un gran nombre de lectors, de múltiples premis, d'una important quantitat de traduccions a les llengües més diverses i de l'opinió de la crítica, la qual no ha dubtat a considerar que Jaume Cabré és un dels puntals de la literatura catalana actual. El Premi d'Honor reconeix tots aquests mèrits, certament, però també el de la fidelitat a la llengua i al país. El discurs de l'homenatjat en l'acte d'atorgament del guardó és un exemple clarissim d'aquesta actitud fidel i alhora combativa: «Perquè la literatura catalana –deia– fa de bon mostrar pel món i cada cop és més coneguda i respectada. És qualitativament sòlida, comparable a moltes altres, sobretot a les de dimensions demogràfiques semblants.» I és així, ni que hi hagi «els qui riuen per sota el nas davant d'aquesta afirmació, sovint gent catalanoparlant però castellanolectora».

Per tal de parlar una mica de tot plegat ens adrecem a casa de l'escriptor, en una urbanització de Matadepera. És un lloc tranquil i silenciós, molt apte per al recolliment. Això no obstant, el despatx de treball té l'aparença del caos organitzat (valgui la paradoxa): piles de llibres, de bolígrafs, llapis i plomes, anotacions enganxades en llocs diversos i carpetes plenes de papers.

Ja veig que hem entrat ben bé en el teu espai de treball.

No sé escriure en un cafè, ni llegir-hi. He de fer-ho a casa. He après fins i tot a llegir a l'ascensor per aprofitar el temps; però tinc la meva butaca, que és on realment m'agrada posar-m'hi. I només puc escriure a casa, això segur. Quan sóc de viatge, és impossible que pugui escriure. Això fa que sigui molt important per a mi l'espai on treballo, el silenci i la disponibilitat de les coses: els llibres de consulta, els diccionaris, l'ordinador, la recerca de dades a través de l'ordinador…

També hi veig aquesta pila sorprenent de plomes, de llapis i de bolígrafs…

Sí, sí, això suposo que són manies. I l'ampolla d'aigua… Sí, són manies, però que m'agraden perquè constantment quan escric vaig canviant: escric a mà, passo a l'ordinador, prenc notes amb llapis…

¿I funcionen, aquestes coses?

A mi em funcionen, certament. El que passa és que em generen un cert desordre. Entenc, però, que tot és a fi de bé i que tot ha d'anar a engruixir la carpeta amb el material del llibre que estic fent. Si al voltant hi ha una mica de caos, doncs que n'hi hagi.

El dia de la concessió del Premi d'Honor, el teu discurs posava en evidència el compromís amb la llengua i amb el país. ¿Pots parlar, primerament, d'aquest compromís amb el país com a escriptor?

El meu compromís és com a persona, perquè em ve d'origen, em ve de la família, del barri, de la gent amb la qual he conviscut, dels amics que he fet al llarg de la vida, i per tant he tingut sempre un plantejament personal de donar molta importància a Catalunya i als Països Catalans. Aquest plantejament, però, no va necessàriament relacionat amb el fet que m'interessi la literatura.

¿No ho veus relacionat, doncs, amb el paper que hagi d'exercir l'escriptor?

No necessàriament, però sí que pot ser. Vull dir que jo no sóc escriptor perquè sigui patriota o estimi molt el país, sinó perquè estimo la literatura.

Ho dic també perquè en altres èpoques no gaire llunyanes aquesta funció de l'escriptor com a intel·lectual, com a persona que treballa amb l'intel·lecte i que influeix en la seva societat, era més viva. En canvi, actualment…

No, a veure. Jo no he dit pas que l'escriptor o l'intel·lectual no hagi d'influir. Només vull precisar que l'amor pel país i per la literatura són dos amors paral·lels. Si sóc escriptor és perquè m'agrada la literatura, cosa que ha provocat que els estudis que he fet hagin estat entorn de la literatura. Al final podien haver desembocat en l'ensenyament, en la investigació o en la lectura, però en el meu cas han desembocat en l'escriptura. El que passa també és que, d'una manera natural, escric en català. Tinc col·legues que diuen que en un moment determinat s'han fet la gran pregunta: en quina llengua haig d'escriure? Jo no me l'he haguda de fer mai, perquè per a escriure coses de creació no tenia cap altra possibilitat que fer-ho en la meva, de llengua. Encara que havia tingut una llengua de cultura imposada –la castellana–, era certament imposada i, per tant, no em servia en el moment de parlar dels afers del cor.

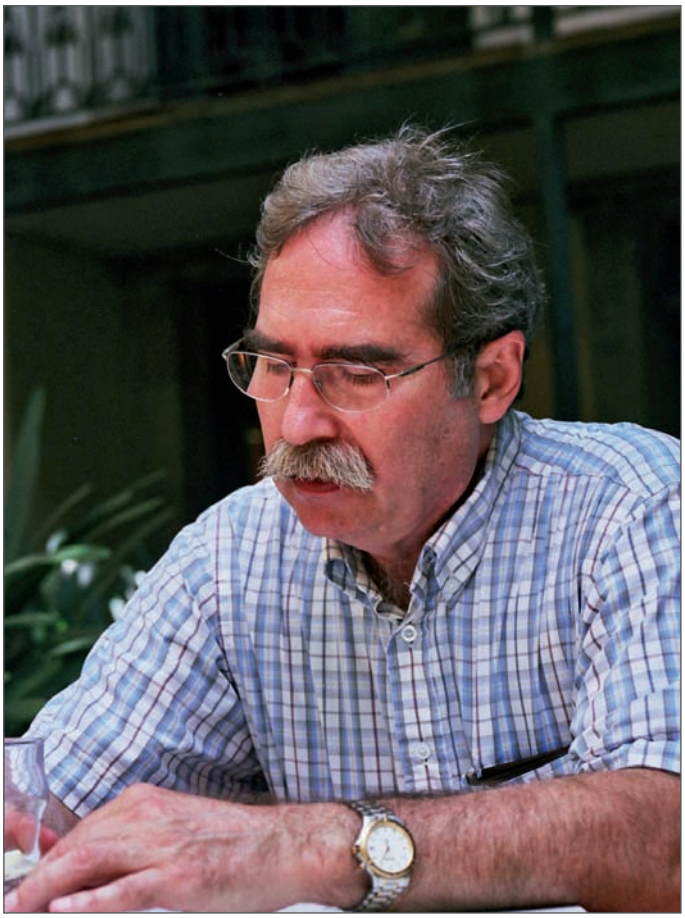

FOTO: © XAVIER FABRÉ

Però quan t'ha tocat fer articles i col·laboracions a la premsa, també hi ha hagut una voluntat conscient de fer-ho en català.

Sí, com a ciutadà que sóc.

És una decisió presa amb tota consciència?

No ho he dit mai, però ho he fet. Ho he fet sempre. I és una actuació ben conscient: una presa de posició. I em semblen bé totes les altres, és clar, especialment perquè durant molt de temps ha estat realment difícil escriure a la premsa si no ho feies en castellà. També hi havia la possibilitat de no escriure, és clar.

Per cert, últimament no et llegim gaire sovint a la premsa.

Sí, però és que estic molt abocat al llibre que escric. Darrerament havia col·laborat en el suplement de cultura de l'*Avui*, però em van dir que prou i, per tant, ho vaig deixar. Reconec que em va anar bé plegar, perquè a mi em costa molt de fer aquestes coses i els articles que m'havien demanat anaven al voltant de la creació, el fet creatiu, i parlar d'aquests temes m'exigia molt.

Fotos: R. Puig Coromines

Jaume Cabré a l'Institut d'Estudis Catalans

Jaume Cabré i Joan Martí i Castell en el pati de l'Institut d'Estudis Catalans

Abans hi havia hagut també articles més d'opinió o, fins i tot, alguna secció més o menys fixa. Això s'ha acabat?

És difícil de dir. Com que em costa molt l'articulisme i estic amb una feina al davant que és el llibre que estic escrivint, doncs ho sacrifico tot.

Realment, escriure costa molt? I no em refereixo només a creació literària.

Ostres, i tant! Segur que hi ha gent que té facilitat, que té idees clares i les sap posar per escrit amb rapidesa i sense gaires correccions.

Si costa tant d'escriure, deu ser perquè el vehicle de l'escriptura és la llengua.

No, no. Per a mi, a l'hora d'escriure articles, el problema no és solament la llengua, sinó les idees. I també el to, és clar. Et preguntes: aquest plantejament, com l'has d'explicar? Quan escrius un article, penses: vinga, aquesta serà la idea. Però fins que no trobes un desllorigador –que normalment és estilístic, de plantejament narratiu– no arribes a creure que aquell article realment té sentit. I llavors ja el puc redactar. Però trigues molt, en aquest procés.

Així, doncs, estàs seguint un procediment que és més literari que no pas periodístic.

Segurament. Perquè jo no sóc periodista. No en sóc, ni per formació ni per professió. Vaja, com a conclusió: escriure és difícil, molt difícil.

Tu ets membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. És lògic que hi hagi escriptors que en formin part, però n'hi ha molt poquets. Suposo que aquesta tasca –i el fet que t'hagin escollit– la valores especialment, oi?

Sí, sí. Molt. Més aviat amb una mica de por. Bé, de respecte, més que de por. A la Secció Filològica es fa molta feina. Molta. Però també cal tenir present que la majoria dels seus membres són acadèmics, professors universitaris. D'escriptors només en som uns quants (si bé n'hi ha alguns, com en Carles Miralles o el Joaquim Mallafrè traductor, que són totes dues coses). Els filòlegs són els qui porten la batuta i jo més aviat hi faig de germanet petit.

Però hi ha una tradició de grans escriptors que han estat membres de la Filològica.

Sí, però són noms de gran talla (Carner, Riba…). En fi, que jo faig el que puc. Pot ser que tinguis una intuïció o un agosarament. Però els filòlegs també en tenen, la veritat.

Evidentment, un escriptor és una persona especialment sensible per la llengua. És una persona que quan va pel carrer o mira la televisió està atent a aquestes qüestions? S'escandalitza quan veu determinats usos del llenguatge en la vida quotidiana o en els mitjans de comunicació?

Sí, sí. Segurament per això trobo tan interessants les columnes periodístiques de l'Albert Pla sobre aquests temes. Perquè és horrorós. Ara la gent va «a per totes», va «a per ells», les coses van «a millor i a pitjor» i es busca qui és «el millor situat de tots». Són unes formes espúries i que les veus com una traducció. Coses d'aquestes que dius: però si això és «catanyol»! I m'empipa molt. El que no pots ser és un impertinent de la correcció, però has de saber trobar la manera de plantejar-ho. Hi ha molta gent que t'ho agraeix. I sobretot s'ha de ser implacable amb els qui tenen una obligació professional, com és el cas dels periodistes o dels publicistes.

I com ho podem fer perquè la gent sigui més sensible a aquests aspectes lingüístics? I ja sé que no és feina dels escriptors anar pel món conscienciant la gent, però…

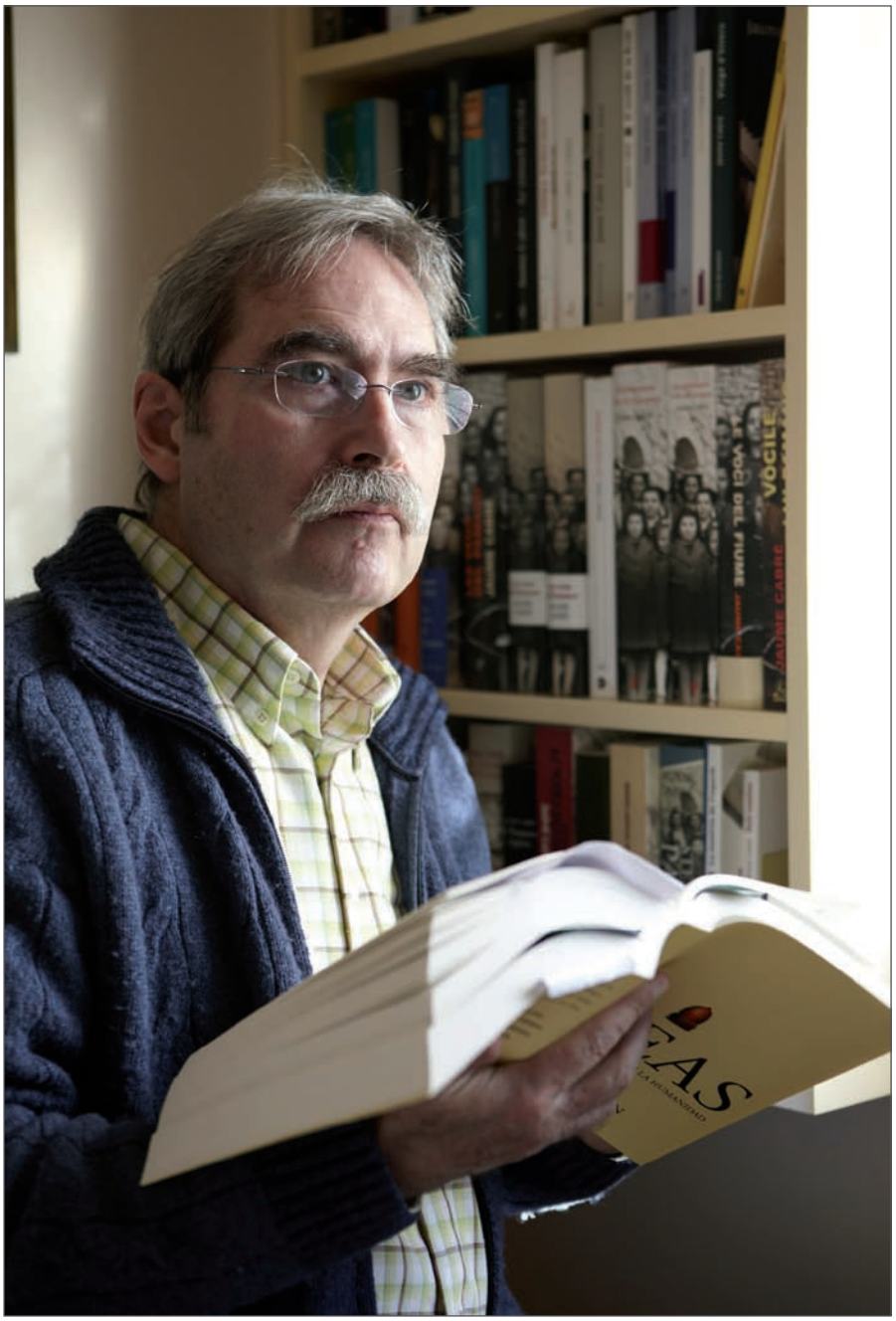

Foto: © Mario López

que vagi fent una barreja. I si al final es passa al castellà, doncs va fent en castellà i, malauradament, es queda ben tranquil.

Tu, a més d'obres de ficció, també has escrit sobre el sentit de l'escriptura i de la lectura. Penso, és clar, en *El sentit de la ficció. Itinerari privat* (1999) i *La matèria de l'esperit. Al voltant de la lectura literària* (2005). No tots els escriptors les fan, aquestes coses. Et sembla que és especialment interessant que un escriptor ens deixi entrar a la cuina de casa seva i ens l'ensenyi per dintre?

Jo no sé si és interessant. El que sé és que no puc deixar de fer-ho. De ben segur que el procés em serveix per a entendre'm a mi mateix. Vull dir que em faig un favor a mi, i aleshores penso que també pot ser útil als altres.

Nosaltres, com a lectors, agraïm molt que els escriptors facin aquestes reflexions en veu alta, si bé sabem que no ens els podem acabar de creure mai del tot, precisament perquè són escriptors...

Caram! És una manera de veure-ho, sí. Mira, anant pel món per explicar l'ofici o per parlar dels llibres amb gent que els ha llegits o que els està llegint –cosa que trobo que és un privilegi de poder fer–, m'he trobat amb una sèrie de plantejaments recurrents que m'han portat a posar per escrit moltes de les respostes a les preguntes que m'han anat fent. I abordar el procés de creació des d'aquesta òptica m'ajuda, perquè llavors m'adono de situacions que tenia a dintre d'una manera intuïtiva i prou. Em va bé racionalitzar-les i, és clar, aplicar-les també com a lector, perquè em fan adonar de coses que potser m'haurien passat desapercebudes. I això és el que m'ha dut a intentar de sistematitzar aquestes reflexions. Per a l'escriptor també és important –i molt– conèixer les impressions del lector. Si no, tan sols rep la lectura del crític. Però la del lector normal, que no és el crític o l'estudiós, li pot costar més de rebre-la. I, quan la rep, molt sovint l'enriqueix. Perquè el lector és intel·ligent i el fet d'anar-hi a xerrar et permet de descobrir moltes coses. Tampoc no és que cada vegada facis una descoberta, és clar. I passa també una cosa molt curiosa: quan vas a Alemanya o a Amèrica i mantens aquestes converses amb els lectors d'allà, surten idees i aspectes molt diferents dels d'aquí. I són molt interessants, perquè t'adones que des d'aquella perspectiva no t'ho havies mirat mai. A Alemanya, per exemple, una cosa que els «flipa» molt és la manera d'escriure, la forma d'explicar les coses: l'estil, el

És feina de tots, de tots plegats. I dels polítics, és clar. Jo no tinc la solució, ni de bon tros. En les llengües minoritzades i amb dificultats sociopolítiques hi ha una consciència col·lectiva elevada. Per exemple, als holandesos se'ls en refot si fan anglicismes, si parlen més bé o més malament, perquè per a ells la llengua és bàsicament una eina per a entendre's. Els flamencs, en canvi, si has dit alguna cosa malament, de seguida miren de corregir-te. Les situacions polítiques són diferents, tot i que parlen la mateixa llengua. Doncs bé, aquí, tenim la sensació que la llengua és a l'UCI (o que la hi hem d'ingressar), però al mateix temps en la societat hi ha una part de despreocupació. Perquè el problema de les llengües és el drama de la substitució. No és que perdis la llengua i et quedis en silenci sense poder parlar, sinó que estàs omplint el buit amb una altra. I d'això el parlant no se n'adona, és clar, encara

to que faig servir. Troben que és una manera de fer que no havien vist mai.

Personalment també trobo que és una de les coses més originals de la teva narrativa. No cal anar a Alemanya…

Sí, sí, però allà ho diuen, deixen clar que aquest aspecte els interessa moltíssim. I, és clar, allà hi ha una dificultat: hi ha hagut per entremig una traducció. Vol dir que hi ha hagut una feina ben feta de translació d'aquest món mitjançant la llengua. Per això el tema de les traduccions també és interessant i, per part meva, sempre hi ha hagut l'intent –o l'actitud, si més no– de voler estar molt a la vora dels traductors, de demanar-los que em preguntin qualsevol dubte que tinguin, que no els faci por preguntar-m'ho perquè això forma part de la meva feina. De la d'ells, evidentment; però també de la meva. Perquè moltes vegades l'única persona que els pot dir el que volen saber sóc jo mateix. És clar que poden anar a algú que conegui més la llengua catalana que ells –que són gent que la coneixen molt bé, sigui dit de passada–, però sempre hi ha aspectes de tipus anímic o cultural que els poden quedar molt més clars.

¿I els traductors ho fan gaire sovint, això de consultar-te?

Sí, sí. Hi gasto –i no dic pas hi perdo– molt de temps i no em sap gens de greu. Perquè després es veu reflectit. Jo no puc dir al traductor hongarès que escrigui d'una manera i no d'una altra, és clar, perquè no sé pas hongarès. Sé francès, però és que fins i tot sóc incapaç de dir res al traductor francès, perquè estan a un nivell que jo què sé. La traducció és un art i un ofici. El que sí que és veritat és que a mi aquest tracte amb tants mons culturals diferents m'ajuda molt a entendre les coses. Veus que s'interessen pel mateix que t'interessa a tu. És com fer un traç tot pintant. El que passa és que no el pintes sinó que el fas en català. Però, passat el sedàs de la traducció, acabes veient que el traç a tot arreu és el mateix i t'adones que, en el fons, la literatura és universal.

La conversa s'allarga una bona estona més i amb temes diversos: els gustos literaris, les lectures més recents, la manera com es construeixen mons de ficció… I una cosa queda ben clara: la passió de Jaume Cabré per la seva feina, que és, de fet, la passió per la llengua i la literatura. Perquè «la literatura –deia ell mateix en el discurs del dia de la concessió del Premi– no s'escriu des de la confortabilitat del pensament únic, sinó des de l'austeritat *de les soledats infinites*. La literatura ens pot salvar perquè, per sort, l'escriuen persones lliures». ◆

Llengua nacional

Llengua Nacional

DADES PERSONALS:

Nom Cognoms

Adreça

Codi postal Població Comarca

Telèfon Adreça electrònica

Se subscriu a la revista trimestral LLENGUA NACIONAL pel període d'un any, prorrogable, si no hi ha ordre en contra, amb un import de:

❑ 45 € = soci protector ❑ 30 € = soci numerari ❑ 20 € = subscriptor regular

FORMES DE PAGAMENT:

❑ ingrés directe: 2013 0088 69 0200522492 (Caixa de Catalunya)

❑ banc: Entitat |__|__|__|__| Oficina |__|__|__|__| Control |__|__| Núm. compte |__|__|__|__|__|__|__|__|__|__|

Adreceu aquesta butlleta a:

Associació Llengua Nacional / Bústia postal 24057 / 08080 Barcelona

Telèfon: 93 456 88 79 — a/e: llengua@llenguanacional.cat / www.llenguanacional.cat

Diccionari general de l'esport

Diccionari general de l'esport,
TERMCAT,
Barcelona 2010.

Una feliç coincidència va aplegar la celebració del 20è Campionat d'Europa d'Atletisme i la publicació del *Diccionari general de l'esport* (DGE), a càrrec del TERMCAT. Els millors atletes van començar a competir a Barcelona a finals de juliol del 2010, després de molts esforços, i també el DGE, després d'una llarga preparació (anys en plural), va començar a córrer al juliol o potser una mica abans. Oficialment va fer-ho el dia 3 de juny del 2010, data en què es va presentar al Palau de la Generalitat. Tanmateix, en la data d'edició dels crèdits diu «març de 2010». La primera presentació va anar a càrrec d'autoritats polítiques, esportives i acadèmiques. També una feliç coincidència m'ha fet seguir el Campionat d'Europa d'Atletisme, amb la televisió i alguns diaris al davant, i el DGE sempre al costat i en línia, obert pel diccionari pròpiament o pels índexs temàtics del final o per la introducció. Això m'ha permès al capdavall fer-ne el balanç terminològic que segueix, ben modest, amb l'únic objectiu d'aportar algunes observacions a una obra excel·lent.

Ho és per molts motius, una obra excel·lent. Pel nombre de termes recollits (10.972 amb definició), pel nombre d'esports (81, agrupats en 21 grups, com es veu en l'arbre de camp inicial), pels índexs temàtics, pels índexs en tres llengües (castellà, francès i anglès), per l'annex sobre les lesions esportives, per la bibliografia, també pel recull fotogràfic (amb fotos de seleccions catalanes practicant esports diversos). Ho és per una estructura exemplar, que, a part de l'arbre de camp i d'una taula d'observacions, conté un cos molt precís, amb tots els termes ordenats alfabèticament i numerats correlativament, amb les informacions corresponents d'àrea temàtica, equivalents a les tres llengües esmentades, definició i notes. Les definicions m'han semblat sempre encertadíssimes i és més que rellevant l'interès de les notes. Una delícia. Quan en alguna ocasió he caçat alguna inexactitud o alguna mancança s'ha degut a novetats que el DGE no podia saber abans de la data de publicació (cosa que demostra que tot es mou, fins i tot les regles dels esports i les circumstàncies que els envolten). Per exemple, les notes de **20 km marxa** i **50 km marxa** apunten que «en jocs olímpics, campionats mundials i campionats d'Europa», aquestes proves surten i arriben a l'estadi olímpic. Doncs bé, per primera vegada en el Campionat d'Europa d'Atletisme de Barcelona la sortida i l'arribada es van situar fora de l'estadi olímpic. També per primera vegada es va veure un **dorsal blau**, fixat a la part exterior de la peça de roba que cobreix el tronc dels atletes, per a acreditar l'atleta que el duia com a líder del rànquing europeu de la temporada, i un **dorsal daurat,** per a acreditar l'atleta que el duia com a vigent campió. Va destacar també l'aparició d'un petit **cotxe automàtic** o teledirigit que retornava el martell que llançaven els atletes; el vehicle només es veu en les grans competicions.

Una novetat del DGE en relació amb els diccionaris del TERMCAT en general és la incorporació de denominacions incorrectes en català al final d'alguns termes. Per exemple: *relevista* és una incorrecció freqüent (a l'entrada **rellevista**); també *xàndal* (a l'entrada **xandall**); també *guà*, per bé que en el diccionari no hi ha accent: *gua* (a l'entrada **guant**); etc. Tot i que ja es diu que aquestes denominacions s'han recollit d'una manera no sistemàtica ni exhaustiva, n'apunto unes quantes referides a l'atletisme, que són encara força esteses en els mitjans orals, sobretot en boca d'alguns personatges invitats: *valla*, *valles* (en les entrades **100 m tanques**, **110 m tanques** i **400 m tanques**; s'esmenta la incorrecció en **tanca**); *adelantar* (en l'entrada **avançar**), *tacs de sortida* (en **blocs de sortida**); *aro metàl·lic* (en **cèrcol metàl·lic**); *curva* (en **corba**); *descalificació*, *descalificar* i *descalificat* (en les entrades **desqualificació**, **desqualificar** i **desqualificat**); *empate* (en **empat**); *calentament* (en **escalfament**); *sancada*, com anava repetint un comentarista invitat, a televisió (en l'entrada **gambada**); *línea* (en **línia** i potser en les altres línies: **d'arribada**, **d'impuls**, **de compensació**, **de reunió**…), i fins i tot un lamentable *testig* (en **testimoni**).

Val a dir que el DGE recull una àrea temàtica general anomenada *esport*, cosa que implica que als 330 termes que es refereixen exclusivament a l'atletisme, segons l'índex temàtic del DGE, s'hi han de sumar una colla de termes que apareixen etiquetats amb l'hiperònim *esport* i que, en alguns casos, també pertanyen a l'atletisme. Són més de 120, si partim del nombre de termes («uns 450») que apareixen en el *Diccionari d'atletisme* (DA) que el mateix TERMCAT té penjat en el seu web. Això vol dir, per exemple, que el lector tant ha de considerar propis de l'atletisme els termes **camp**, **camp a través**, **cap de jutges d'arribada**, **cap del martell**… (de l'àrea temàtica *atletisme*) com **campana**, **canvi de ritme**, **canvi de velocitat**, **cap de cronometradors**, **cap de pista** i **carrer** (de l'àrea temàtica *esport* del DGE; inclosos en el DA en línia).

La comparació entre el DGE i el DA m'ha fet descobrir 12 termes que no recull el DGE, 2 dels quals (**Associació Internacional de Federacions d'Atletisme** i **IAAF**, que és la sigla corresponent) queden justificadament descartats en el mateix DGE: «… no hi ha el nom de cap federació ni tampoc de cap club». Els altres 10 termes, propis de l'atletisme, haurien de poder constar en el DGE: **arribada igualada**, **cronòmetre de pista**, **empunyadura de la javelina**, **enlairar-se**, **impacte** (el DGE el recull dins les àrees *esports de raqueta*, *tir* i *caça, pesca i tir*), **maneguí** (surt en el DGE, però no en l'accepció pròpia de l'atletisme), **pal de saltòmetre**, **saltador eliminat**, **sèrie eliminatòria**, **terreny de competició** i **verificació d'aparells**). En tots dos diccionaris es recull també **desempat**, però dos atletes mai no han de fer cap prova addicional per a desfer un empat, que és la definició que en donen totes dues obres.

Premsa i televisió prefereixen d'una manera sistemàtica el manlleu *photo-finish* (davant de **foto d'arribada**). Un exemple va ser la final dels 100 metres en categoria masculina, on, a part de la progressió excepcional del francès Lemaitre, que li va fer guanyar la cursa amb un temps de 10,11 segons, van entrar Lewis-Francis, Mbandjock, Obikwelu i Chambers amb un temps de 10,18 segons: la *photo-finish*, deien els comentaristes (i ho escrivien, generalment sense guionet, força mitjans escrits), va servir per a decidir les medalles de plata i de bronze, i també la medalla de xocolata, que és com se sol anomenar el premi del quart classificat en la final d'una competició. Per cert: **progressió** és un terme que s'hauria de considerar també en atletisme (s'esmenta amb altres accepcions en el muntanyisme i l'espeleologia), per a referir-se a la velocitat creixent que adopten alguns corredors a mesura que avança la cursa. També el DGE hauria d'entrar, potser, els termes **rècord del campionat**, **rècord nacional** i **rècord europeu** (ja hi són **rècord mundial** i **rècord olímpic**). Finalment, si el DGE recull **millor temps**, potser també hauria de recollir **millor marca** (fins i tot **millor marca de la temporada**, en anglès *season best*; i **millor marca personal**, en anglès *personal best*), com diuen i escriuen els periodistes. Així mateix es podria pensar en **passar per temps** i **fer nul**, al costat d'altres locucions amb els verbs **passar** i **fer**; d'un **salt nul**, els professionals també en diuen **nul**.

Entre els sinònims que recull el DGE, els periodistes especialitzats en solen preferir un: **mesurament** i no **amidament** (**mesurar** i no **amidar**), **cursa** i no **carrera** (en l'accepció de 'prova consistent a cobrir una distància determinada…'), **podi** i no **pòdium**. Altres formes són

molt poc utilitzades, gairebé gens, tot i que les imatges ben sovint ensenyen aquests objectes, espais o materials: la **taula de batuda** en els saltadors de llargada i els triplistes, el **passadís d'embranzida** en les zones de salt, la **gàbia de protecció** que tanca la zona de llançament de martell i de llançament de disc, o el **tartan** propi de la superfície de la pista. En tot cas, els periodistes d'esports van fer una feina lloable des del punt de vista terminològic, i voldria pensar que el DGE hi va contribuir, perquè és una obra excel·lent, capaç de superar tots els campionats esportius amb una marca excepcional, més enllà de l'atletisme. Un motiu en segella el valor: la col·laboració de federacions, especialistes i terminòlegs, amb la tenacitat pròpia dels grans atletes. Hi han col·laborat més de 250 persones. Enhorabona a tots!

Quan l'any 1992 vaig portar la torxa olímpica, als rellevistes ens van donar un llibret d'informació. Aleshores tot eren llibrets, com la col·lecció de 29 diccionaris d'esports olímpics, elaborada pel TERMCAT amb vista als Jocs Olímpics d'aquell any. Però allò eren només llibrets, ni que fossin molt ben fets. Ara ja tenim un gran diccionari general de l'esport, que hauríem de difondre entre el públic ampli a qui s'adreça com una mostra més de normalització. ◆

DAVID PALOMA

Per un ús ètic del llenguatge

Rosa Calafat,
Per un ús ètic del llenguatge,
Angle Editorial, SL,
Barcelona 2010.

Interessantíssim el llibre *Per a un ús ètic del llenguatge*, de la filòloga Rosa Calafat, publicat fa pocs mesos i guardonat amb el Premi d'Assaig Breu Josep Irla 2010. Dividit en cinc capítols que Calafat anomena «cinc principis», hi trobem un retrat lúcid, i alhora inquietant, de la realitat nacional del país i del seu estat de prostració política. L'estat de la llengua, al capdavall, és un reflex de la situació d'anormalitat en què vivim i el llibre, pàgina per pàgina, fa més evident que l'únic camí per a capgirar aquesta inèrcia anorreadora és la constitució d'un Estat propi. Sense les eines d'un Estat no salvarem la llengua, de la mateixa manera que no salvarem res que tingui a veure amb la nostra identitat nacional, més enllà de quatre tradicions folclòriques.

Els cinc principis de Calafat ens parlen «del llenguatge com a eina de conjunt», «de diversitat cultural *versus* comunicació globalitzada», de la necessitat que els mitjans de comunicació normalitzin «el punt de vista català», de la subjecció del llenguatge políticament correcte «als principis legals que hi regeixen», i de la importància d'un nom comú per a tota la comunitat lingüística catalana que impedeixi l'esquarterament que ara pateix. Heus-ne ací un tast:

«Les paraules d'una cultura se substitueixen, es matisen o es reciclen talment com el vidre, el plàstic o qualsevol material d'ús de la col·lectivitat. Les paraules poden ser veritables eines de protecció i de contenció cap a altres cultures, o no. El francès mediàtic es protegeix de l'entrada d'anglicismes –Llei Toubon, 1994–. L'espanyol modern no té catalanismes. El català modern conté una allau d'hispanismes.»

«Ens convé trencar el tòpic prejudici que es basa en el fet que el català només es pot assemblar al castellà. El català, des del moment que és una llengua creada per humans, i independentment de la seva filiació a una família lingüística, comparteix trets culturals amb altres llengües. I parl d'aquest prejudici perquè ha estat massa usat a l'hora de justificar el català fàcil: aquell català que només pot ser observat des d'un punt de vista, l'espanyol.»

«La percepció que un poble té d'ell mateix es regula a través dels punts de vista que corren pels seus canals difusors de conformitat social. I s'introjecta en termes de confiança i transparència en la informació. Ara com ara, les eines pedagògiques mediàtiques internes no ajuden gaire a veure'ns com un mercat lingüístic únic: clar i transparent; ja hem vist com les externes tampoc.»

«Posats constantment en la necessitat de triar entre una llengua suposadament salvada però sistemàticament presentada com a problemàtica –el català– i una altra d'aparentment neutra i sense cap d'aquests problemes –la llengua estatal–, molts catalanoparlants van fent habitual la dimissió lingüística fins a concebre-la com l'únic comportament normal, o l'únic educat. Interioritzen, així, una mena de sentiment d'obligació de passar-se a la llengua dels altres sense tenir dret a la reciprocitat.»

«La llengua és el component cultural que camina per sobre dels referents i s'estén amb identificació immediata a través dels seus parlants.»

Llegiu-lo, reflexioneu sobre les seves conclusions i actueu en conseqüència. ◆

VÍCTOR ALEXANDRE

Alba Diaz, Helena Ledesma,
Cartes de condemnats a mort pel franquisme,
Edicions Cossetània,
Valls 2010.

Aquest llibre és una iniciativa a títol individual de les periodistes Alba Díaz Garcia de Alcaraz i Helena Ledesma Llorente, amb el suport del professor i historiador Josep M. Figueres i del Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC), que pretén recopilar i seleccionar les cartes dels condemnats a mort pel franquisme. Aquest projecte ja existeix en altres contextos històrics a França i a Itàlia, entre d'altres països. S'ofereix, doncs, un document personal d'alt valor representatiu a la ciutadania, basat en el que fou la repressió del franquisme. Els vint-i-quatre personatges que aquí es presenten són només una petita mostra de les milers de víctimes que va deixar el fosc període del franquisme. Aquells qui ho van patir en primera persona són els que millor poden transmetre tot l'horror de l'època per evitar que caigui en l'oblit. ◆

Sortir de l'armari

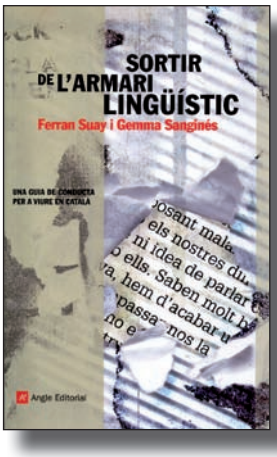

Ferran Suay
i Gemma Sanginés,
Sortir de l'armari lingüístic,
Angle Editorial,
Barcelona 2010.

Els Països Catalans han destacat en les darreres dècades per disposar d'un alt nombre de lingüistes, en concret de sociolingüistes, que han teoritzat amb força encert. Però, quan alguns d'aquests científics de la llengua han accedit a un càrrec de responsabilitat política, no han sabut plasmar la major part de les seves idees (o no han pogut fer-ho per manca de fermesa, d'estratègia, de pressupost, de complicitats...). I, per tant, han contemplat de primera mà com l'ús del català, sobretot el parlat, no deixava de recular. Fins i tot l'expressió «normalització lingüística» ha estat substituïda per la de «política lingüística». En aquest sentit, el filòleg Josep Murgades diu: «En matèria de llengua, han fet la pràctica del màxim insuficient a efectes de produir el capgirament del procés de substitució del català pel castellà» (Vilaweb.cat, 18-11-2010). Però, malgrat aquestes restriccions tan frustrants, mai cap representant de política lingüística en actiu no ha denunciat la situació d'impotència per a poder fer avançar l'ús interpersonal del català; ni, encara menys, ha dimitit; ans al contrari, han continuat instal·lats en el despatx oficial tot i que els resultants no podien ser bons.

Constatant la importància del filtre del parlant individual, que és qui tria una llengua o una altra per a comunicar-se en un àmbit determinat, els psicòlegs Ferran Suay i Gemma Sanginés van crear, ara fa sis anys, Tallers per la Llengua, una entitat per a entrenar a mantenir la llengua amb comoditat. És un treball adreçat a persones que volen viure en català i que tenen entrebancs per a fer-ho. La proximitat que facilita el tracte grupal és més efectiu que gran part de les campanyes institucionals per a estimular l'ús de la llengua. I és que les circumstàncies són d'allò més variades, tant com qui les protagonitza.

El bagatge que han adquirit ambdós psicòlegs dinamitzant els esmentats tallers lingüístics (hi han passat uns 4.000 participants), els ha permès d'enllestir el llibre *Sortir de l'armari lingüístic*. Una guia de conducta per a viure en català (Angle Editorial, Barcelona 2010). Es tracta d'un manual que inclou la descripció de la conducta lingüística de sis catalanoparlants (tres dels quals són nouvinguts), pensat per a combatre l'estrès que sovint produeix optar per parlar en català. Segons el duo Suay-Sanginés, cada persona pot fer la lectura que li convé i aplicar-se les coses que li semblin adients deixant de banda les altres. I és que els pares d'aquests tallers analitzen cada cas i a continuació fan les recomanacions individuals que escauen. Entre altres consells, proposen de percebre les situacions com un joc en comptes de considerar-les conflictes o dificultats: «És el que permet que l'esforç necessari per a fer-hi front sigui viscut d'una manera agradable i actua per tant com a reforçador.»

Un dèficit en habilitats socials, un excés de prejudicis lingüístics, la interpretació que fem de les coses... segurament expliquen que el manteniment de la llengua esdevingui una tasca feixuga. Els autors de *Sortir de l'armari lingüístic* sostenen que és possible d'interpretar aquest esforç no com a fatiga sinó com a recerca de reptes i assoliment d'èxits: «Les competicions també suposen un esforç considerable i també provoquen fatiga, i tanmateix, els esportistes, lluny de defugir-les, s'hi interessen molt i miren de participar-hi sempre que poden.»

Mantenir-te en català encara té més sentit quan descobreixes que una bona part dels qui asseguren que no m'entenen, menteixen. I és que no deixa de ser curiós que Isona Passola, productora del film *Pa negre*, assenyali que «a Madrid les dues còpies en versió original catalana subtitulades en castellà han recaptat més que les set doblades al castellà» (*Ara*, 7-12-2010). ◆

Quim Gibert

Josep Guia i Marín,
Ficció i realitat a l'Espill,
Universitat de València 2010.

L'*Espill*, una obra literària d'extraordinària riquesa lèxica i fràsica, és un dels grans tresors de la llengua catalana, la qual va adquirir el cim de la seva potència expressiva en la València del segle XV.

En aquest llibre de Josep Guia, després d'una introducció a l'*Espill*, per tal de refrescar-ne la memòria o de facilitar-ne el coneixement, s'aborda la qüestió de les fonts, amb el mètode de les concordances fraseològiques, i se'n presenten algunes de noves, especialment *Lo cartoixà*.

A partir de l'anàlisi detallada de les dades internes i externes que aporta l'*Espill*, s'estableix la temporalitat de la vida de ficció del personatge protagonista i es posen de manifest alguns anacronismes entre el temps de la vida fictícia del narrador i determinats fets i persones reals, mencionats en l'obra.

Els diversos aclariments i esmenes aportats per a la correcta transcripció i interpretació de molts passatges de l'*Espill* fan d'aquest comentari una referència inexcusable per al bon coneixement del text i el context d'aquest clàssic. ◆

Final de viatge

Gonçal-Dionís Castelló,
Final de viatge,
CEIC Alfons el Vell,
Gandia 2010.

Hi ha homes fets d'una peça que mai no es donen per vençuts; són aquells que Bertolt Brecht anomenava «els imprescindibles». Gonçal-Dionís Castelló i Gómez-Trevijano (1912-2003) va ser en el lloc i en el moment oportú quan es van produir alguns dels fets cabdals del segle XX a l'Estat espanyol. Això explica que *Final de viatge. Memòries d'un gandià: amics, coneguts i saludats* (CEIC Alfons el Vell, Gandia 2010) sigui un llegat valuós i una lectura que magnetitza. El filòleg Àngel Velasco, que ha tingut cura de l'edició, diu que la voluntat de recordar i de fer recordar el van empènyer, en el darrer tram de la seva vida, a construir «unes memòries que inclouen més d'un miler de noms». Amb el mateix esperit, en els anys vuitanta va enllestir *Sumaríssim d'urgència* i *València dins la tempesta*. Velasco afegeix que en l'obra del gandià hi ha inèdites tres novel·les.

Els seus llibres, les referències en *El Temps*, les *Converses fusterianes* dels Octubre... m'han fet adonar que el nom de Castelló no m'ha vingut de nou. Rere la trajectòria d'aquest intrèpid hi ha un estudiant de dret i un comunista establert a València; un cap de milícia; un pres; un represaliat franquista i un advocat compromès desterrat a Madrid (per ordre judicial); un articulista i escriptor que es retroba amb la Safor natal; un activista lingüístic i un polític casat a Barcelona en terceres núpcies. En definitiva, un independentista de nació catalana. L'advocat mallorquí Josep Melià el va admirar pel coratge civil i la capacitat organitzadora: «La curiositat sempre àvida i la resposta permanentment generosa i decidida.» En aquest sentit, s'emmirallà en Joan Ballester i Canals com a home d'acció i en Joan Fuster com a intel·lectual.

Ha estat una sort la memòria prodigiosa de Castelló. I és que impressiona la seva lucidesa a l'hora de narrar episodis viscuts i de rememorar els noms i cognoms dels qui han transitat pel seu periple vital. Joan Baptista Peset, Fernando Fernán Gómez, Sanchis Guarner, Camilo José Cela, Vicent Andrés i Estellés, García-Berlanga, Ovidi Montllor, Xabier Arzalluz, Maria Aurèlia Capmany, Buñuel... integren una corrua de coneixences de primer ordre, amb part de les quals va forjar amistats entranyables. Simultàniament, també constata que «els camaleons augmenten cada cop més», quan es refereix a personatges que el van decebre profundament (Azorín, Blasco Ibáñez, Carrillo, Ernest Lluch, Porcel, Bru de Sala...). Els gestos crítics de Castelló solen anar acompanyants d'un contrapunt sa i autocentrat, com ara l'exemple del polític Castelao, del qual afirma que «va ser un ferm fill del seu terrer, arrelat al seu poble fins a la mort». O bé el de Manuel de Pedrolo: «fins que va morir portà una línia coherent i de fermesa [...] incòmode per al poder de torn». I, fins i tot, el de Gandia és capaç de fer autocrítica quan confessa: «Vaig passar de ser un antimilitarista enemic de la guerra i em vaig transformar en un soldat (republicà).» També parla de la covardia, just en el darrer compàs de la guerra del 36: «Ho vàrem ser des del mateix dia que toleràrem ser fets presoners al port d'Alacant. Allí, els trenta mil homes i dones, mansament, sense cap protesta, abandonàrem les armes.»

Final de viatge. *Memòries d'un gandià: amics, coneguts i saludats* és un homenatge merescut (que va ser arrodonit amb unes jornades a Gandia la passada tardor) a un inconformista que, segons l'escriptor Antoni Serra, «va sortir-se'n davant les situacions més difícils de la vida». Castelló no amaga que la seva fou una generació de somiatruites, de quixots al servei de la revolució, però que van assaborir «l'alegria que dóna la passió d'un viure completament lliurat a un ideal». El de la Safor conclou que, si tornés a reviure aquells temps, «tornaria a fer el mateix». ◆

Quim Gibert

Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya,
Comentaris a la Compilació del Dret civil de Catalunya,
Barcelona 2010.

Els germans Casacuberta ens obsequien amb la publicació del facsímil *Comentaris a la Compilació del Dret civil de Catalunya* amb la finalitat de commemorar el cinquantè aniversari d'un conjunt de conferències pronunciades per un conjunt d'importants juristes durant els mesos de novembre i desembre de l'any 1960 en el Col·legi d'Advocats de Barcelona.

Aquestes conferències foren pronunciades en castellà (eren uns anys negres) i, per tant, es tracta d'un llibre escrit en castellà, tret del pròleg, que és en català. però en fem menció per l'interès del contingut i per la importància de mantenir ferm aquest dret català tantes vegades combatut i amenaçat de mort sobretot des de la derrota de l'11 de setembre 1714.

Aquesta Compilació és un enllaç amb el nostre Codi civil del passat i ens projecta vers el futur. No cal dir que serveix per a codificar el Dret català, aclarir dubtes i facilitar el seu coneixement. El nostre Dret civil forma part dels nostres drets històrics i ha de continuar essent un dels nostres signes d'identitat. ◆

Compromís · Nació · Qualitat · Coratge · Progrés · Terra · Estat propi · Europa · Llengua

Pren Xecna!

Begudes amb component emocional català.

xecna
Xarxa d'establiments amb consciència nacional

Localitza l'establiment Xecna més proper al teu domicili a: www.xecna.cat
Tel. 93 866 07 45
info@apats.cat

Cola Catalana
Cola Lliure !

Tònica Catalana

Energètic · *Cola Catalana* · *Tè verd i llimona* · *Sucmulti-fruites*

Desperta Ferro!

Licor Càtar
L'elixir secret dels catalans

Vi blanc Tot Pagat

Vi 11 de setembre 1714
Negre · Tèrbol

Moscatell Moragues
Heroi de Catalunya

Cava 2014
Catalunya, nou estat d'Europa

Cava Sant Jordi
Patró de Catalunya

Rom Colom
Almirall i Virrei català

Whisky Jaume I
El nostre Rei

Cap d'Ona
La cervesa de Catalunya

Almogàver
La cervesa dels Països Catalans

Visiteu el nostre web amb més de 400 quadres pintats a mà.

www.artdelaterra.cat

info@artdelaterra.cat · 93 805 54 57

Podem fer-vos el quadre personalitzat: mida, color i motiu.

Col·lecció
Observatori dels Valors

Atreveix-te a observar!

Tenim desafecció per la política o només pels polítics? La immigració, la veiem com una qüestió econòmica o com un problema cultural? Treballem per poder consumir o encara creiem en la feina? Què influeix més els nostres fills: el que veuen a la televisió o el que veuen fer als pares? Per a tots aquells que busquen respostes a preguntes com aquestes, però que no volen caure en els tòpics, l'Editorial Barcino edita la col·lecció Observatori dels Valors, un seguit d'obres escrites per sociòlegs, filòsofs i politòlegs que fan una radiografia crítica i aprofundida dels catalans d'avui.

Fes-te subscriptor de la col·lecció Observatori dels Valors! Als cent primers, els regalarem el llibre de l'Enquesta Europea de Valors a Catalunya, *Valors tous en temps durs.*

Consulta els volums publicats i informa-te'n a: www.observatoridelsvalors.cat

Editorial Barcino

Fundació Lluís Carulla

Amb la col·laboració acadèmica de:

ESADE